

KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT

XX. évfolyam 1. szám   2022. március

SZAKMAI SZEMLE

ALAPÍTVÁ: 2003

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Dr. Béres János altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök:	Dr. Béres János, PhD	altábornagy
Tagok:	Árpád Zoltán	ezredes
	Dr. Farkas Ádám, PhD	százados
	Dr. Fürjes János Norbert, PhD	alezredes
	Dr. Kassai Károly, PhD	ezredes
	Dr. Kenedli Tamás, PhD	ezredes
	Dr. Magyar Sándor, PhD	ezredes
	Dr. Puskás Béla, PhD	ezredes
	Simon László	alezredes
	Szabó Károly	ezredes
	Tóth Csaba Mihály	alezredes
	Dr. Vida Csaba, PhD	alezredes
Felelős szerkesztők:	Dr. Kenedli Tamás, PhD	ezredes
	Simon László	alezredes
Olvasószerkesztő:	Tóth Csaba Mihály	alezredes
Tördelő szerkesztő:	Szabó Beatrix	

Elérhetőségeink

Postacím:	Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa 1021 Budapest, Budakeszi út 99-101. 1502 Budapest, Pf. 117
Telefon:	Dr. Kenedli Tamás 30/738-7925 Simon László 30/999-5205
E-mail:	szakmaiszemle.kontakt@gmail.com
Weblap:	https://www.knbsz.gov.hu/hu/publikaciok.html

HU ISSN 1785-1181

TARTALOM

NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE

DR. VIDA CSABA

A NEMZETBIZTONSÁGI ELMÉLETEK ALAPJAI SZÜKSÉGESEK-E AZ ALAPKUTATÁSOK A NEMZETBIZTONSÁGI ELMÉLETEKBEN?	5
---	---

MEZEI JÓZSEF

A BELÜGYMINISZTERIUM III/II. CSOPORTFŐNÖKSÉGE ÁLTAL FOLYTATOTT SZEMÉLYELLENŐRZÉSEK ELEMZÉSE AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI ÉRTEKEZLET ZÁRÓNYILATKOZATÁNAK ALÁÍRÁSÁT KÖVETŐ ÉVEKBEN	22
--	----

BABOS SÁNDOR

A NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK FELHATALMAZÁSA – NEMZETKÖZI KITEKINTÉS	35
--	----

BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA

BIHARI RITA

A BERLINI FOLYAMAT BIZTONSÁGI ASPEKTUSAI	43
---	----

ZAKÁR ZSUZSANNA

A GLOBÁLIS DZSIHADISTA TERRORSZERVEZETEK	62
---	----

NYITRAI SÁNDOR

NEM ÁLLAMI SZEREPLŐK JELENTŐSÉGE A HIBRID TEVÉKENYSÉGEKBEN	82
---	----

SZILÁGYI-KISS HAJNALKA

TÁRSADALMI VÁLTOZÁS IRAKBAN	94
--	----

AZ OLVASÓHOZ

HÉDER KLÁRA

RECENZIO RESPERGER ISTVÁN – TÚRI VIKTÓRIA: ISZLÁM ÁLLAM MODUS OPERANDI HARCTÉREN, MÉDIÁBAN ÉS A PSZICHOLÓGIÁBAN	113
--	-----

E SZÁMUNK TARTALMA.....	118
CONTENTS	119
SZERZŐINK.....	126
E SZÁMUNK LEKTORAI	127
A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI	128

NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE

DR. VIDA CSABA

A NEMZETBIZTONSÁGI ELMÉLETEK ALAPJAI SZÜKSÉGESEK-E AZ ALAPKUTATÁSOK A NEMZETBIZTONSÁGI ELMÉLETEKBEN?¹

Bevezetés

A nemzetbiztonsági elméletek, mint tudományterület annak ellenére fiatalnak tekinthető, hogy a nemzetbiztonsági tevékenység mindig is része volt az emberiség történelmének, mivel hozzájárult az emberiség (családok, közösségek, népek, nemzetek) fennmaradásához. A korai időszakokban is már több tevékenységből állt a nemzetbiztonsági rendszer, mert jelen volt a hírszerzés (a kémkedés) és az elhárítás (a besúgók alkalmazása). A hírszerzés az adott közösség szomszédjairól és távolabbi hatalmokról szóló információk megszerzésére, míg az elhárítás a hírszerzés (a kémek tevékenységének) megakadályozására irányult. A XX. századot megelőző időszakban a nemzetbiztonsági tevékenységet annak gyakorlati végrehajtása uralta, amelynek fő célja az emberi közösségek biztonságának garantálása volt. Természetesen a történelem során voltak olyanok, akik különböző legendák, regék, mesék, elbeszélések és történetek keretében beszámoltak a nemzetbiztonsági tevékenység egy-egy eseményéről, míg néhányan a tevékenység mögöttes elméletével is foglalkoztak, amelyeket intelmekben, tanácsokban és javaslatokban fogalmaztak meg. Az előbbieik közé tartozik a Biblia, a Korán² és számos középkori kódex, amelyekben rengeteg utalás van a hírszerzésre (nemzetbiztonsági tevékenységre).³ Ezért lehet az első nyílt forrású információszerzőknek (OSINT⁴-osoknak) tekinteni az első kódexmásoló barátokat, akik ezáltal terjesztették az információt a különböző birodalmakról (főleg az uralkodók tevékenységéről). Az elmélettel foglalkozik – többek között – a kínai Szun-Ce műve,⁵ az indiai Artha-sásztra⁶ és Machiavelli

---

¹ „A mesterséges intelligencia alkalmazásának kutatása a katonai nemzetbiztonsági célú adatszerző, adatfeldolgozó és vizualizációs eljárásokban, és kapcsolódó fejlesztések elvégzése” tárgyú, TKP2021-NVA-24 azonosító számú kutató-fejlesztő tevékenységhez kapcsolódó publikáció.

² A Korán 136 alkalommal említi a kémeket. Forrás: ANDREW, Christopher: Titkos Világ – A hírszerzés története; Európa Könyvkiadó, Budapest, 2021. p. 14. ISBN 9789635044108

³ ANDREW i. m. pp. 14-16.

⁴ Open Source Intelligence

⁵ SZUN-CE: A hadviselés törvényei; Fordította: Tőkei Ferenc, <https://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm>, (Letöltés ideje: 2021. 12. 27.). Kémek alkalmazása című alfejezetben (13.) fejt ki, hogy ötféle kém létezik. Így a szerző megkülönböztet megtelepedett, belső és visszatérő kémeket, valamint a halál és az élet kémeit.

⁶ Kautilja: Artha-sásztra című könyve, ami szanszkrit nyelven íródott és fordítása „A királyi haszon kézikönyve”, amelyben nagy hangsúlyt kap a besúgók és a kémek hálózatának fontossága. Forrás: <https://terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/kautilja.html> (Letöltés ideje: 2021. 12. 27.)

klasszikusa.⁷ Mindhárom tanácsokat ad az uralkodónak, amelyekben a kémek és a besúgók alkalmazásának fontosságára hívja fel a figyelmet. Eddigi kutatásaim, valamint a hazai szakirodalom áttekintését követően megállapítható, hogy az ősi magyar dokumentumokban csak nagyon közvetve találunk utalást a hírszerzésre és az elhárításra. Ez vonatkozik például Szent István királyi intelmei Imre herceghez dokumentumra⁸, de a *Gesta Hungarorum*⁹ vagy a *Képes Krónika*¹⁰ is inkább a magyarok történelmének bemutatása, mintsem hírszerzéssel (kémek alkalmazásával) foglalkozó mű. Összességében elmondható, hogy a nemzetbiztonsági tevékenység (hírszerzés és elhárítás) történelmével foglalkozó művekben sok helyen keveredik a katonai felderítés és a stratégiai hírszerző tevékenység bemutatása. Visszatérve a korai elméleti művekre, azok inkább a hírszerzés és az elhárítás hasznosságával foglalkoznak, és nem annak a rendszerével. Az országok klasszikus nemzetbiztonsági szervezetei a XIX. században alakultak ki, míg a nemzetbiztonsági tevékenység elméleti megalapozása a XX. század közepére tehető. Ezt megelőzően léteztek egy-egy országban, főleg egyes kormányzati intézményeknél (főleg a hadseregnél) különböző felderítő és egyéb szabályzatok, de azok alapvetően a gyakorlati tevékenység szabályozására irányultak, így nem a fogalmak és a rendszer elméleti megalapozottságára. A nemzetközi szakirodalom többségében Sherman Kentre¹¹ hivatkozik, akinek a 1949-ben kiadott „Strategic Intelligence for American World Policy” című könyvét¹² lehet tekinteni az első elméleti műnek, amely során a nemzetbiztonsági tevékenységet ismeretként (tudásként), szervezetként és tevékenységként azonosítja. További alapműnek minősül Sir David Henderson „The Art of Reconnaissance” című könyve,¹³ amelyet először 1907-ben adott ki. Ezt követően számos elméleti mű jelent meg, de még a 2010-es években is arról szóltak a tanulmányok,¹⁴ hogy a nemzetbiztonsági elméletekből még mindig hiányzik az alapvető elméleti fogalmak tisztázása. Ebből kifolyólag a nemzetbiztonság elméletének tanítása és sokszor alkalmazása is országonként, szervezetekként, és esetenként még szervezeteken belül is eltér.

---

⁷ MACHIAVELLI, Niccolò: A fejedelem című művében többek között a X. fejezetben ír arról, „Hogyan kell megítélni bármely állam katonai erejét”, amely során elemezni kell az egyes országok sajátosságait. Meg kell ismernie országát, mert akkor könnyebben megvédheti az országát, továbbá a fejedelemnek a történelmet is tanulmányoznia kell.

⁸ Szent István Király intelmei Imre herceghez, amelyben csak „A vendégek befogadásáról és gyámolításáról” szóló fejezetben lehetek utalások, de a kémek és besúgókat nem említi István király. Forrás: <https://mek.oszk.hu/00200/00249/00249.htm> (Letöltés ideje: 2021. 12. 27.)

⁹ Anonimus „A magyarok viselt dolgai” című műve, amely az 1200 években keletkezett.

¹⁰ Nagy Lajos király utasítására készült kódex (eredeti neve: *Chronicon Pictum*).

¹¹ Sherman Kent (1903–1986) egyetemi professzor volt a Yale Egyetemen, de egykoron a Központi Hírszerző Szolgálat (CIA – Central Intelligence Agency) munkatársa is volt. A nemzetbiztonsági elméletek, kiemelten az elemző-értékelő munka elméletének megalkotója. Jelenleg a nevét viseli a CIA kiképző iskolája a Sherman Kent Nemzetbiztonsági Elemző-Értékelő Iskola.

¹² KENT, Sherman: *Strategic Intelligence for American World Policy*; Princeton University Press, 1949. p. 226.

¹³ HENDERSON, David: *The Art of Reconnaissance*; Literary Licensing, LLC, London, 2014. A mű az elvekről és a módszerekről szól a katonai felderítés vonatkozásában.

¹⁴ DIAZ, Milton: *Forming a Definitional Framework for „Intelligence”*; *American Intelligence Journal*, 2011/1. pp. 53-64.

A nemzetbiztonsági elméletek fogalmi köre – nemzetközi kitekintés

A nemzetközi szakirodalom elemzését és vizsgálatát megelőzően szükséges tisztázni az angol¹⁵ „Intelligence” és a „National Security” kifejezések közötti különbséget, főleg annak magyar megfelelőjét. Az „Intelligence” szónak számos jelentése van, amelyből most ki kell zárni annak pszichológiai jelentését,¹⁶ így csak a nemzetbiztonsági tevékenységgel kapcsolatos jelentését vizsgálom. Ebben az összefüggésben az „Intelligence” szó alapvetően hírszerzést jelent, de – szerintem – sok esetben a megfelelőbb kifejezés a nemzetbiztonság szó. Ezt az 1947-es amerikai Nemzeti Biztonsági Törvény¹⁷ is alátámasztja, mert a jogszabály szerint az „Intelligence” magában foglalja a (külföldi) hírszerzést és az elhárítást.¹⁸ Tehát az „Intelligence” szó alá nem csak a hírszerzés, hanem az elhárítás is tartozik, így inkább a nemzetbiztonsági tevékenységet kell alatta érteni. Ennek alapján a „Theories of Intelligence” tekinthető a nemzetbiztonsági elméleteknek, míg az „Intelligence Studies” nemzetbiztonsági tanulmányoknak. A többszám itt a két tevékenységi körre a hírszerzésre és az elhárításra vonatkozik. A „National Security” kifejezés ebben az összefüggésben nemzeti biztonságot jelent, amely teljes mértékben nem egyezik meg a nemzetbiztonsággal. A nemzeti biztonság tartalma sokkal szélesebb, amelynek része a nemzetbiztonság, de minden más az ország védelméért felelős szervezet is, mint a haderő vagy a rendvédelmi szervezetek is odatartoznak. Sajnos sok esetben a „National Security” kifejezést azonosítják a nemzetbiztonsági kifejezéssel is, amely félreértésekre adhat okot. Esetenként ebben van tudatosság is, hogy általánosítsák és fedjék a klasszikus hírszerző és elhárító tevékenységet.

A nemzetbiztonsági elméletekre a nemzetközi szakirodalomban nincs egységes definíció, de abban általában egyetértenek, hogy a nemzetbiztonsági elméletek esetében önálló interdiszciplináris tudományterületről van szó, amely a nemzetbiztonsági tevékenységekkel foglalkozik. Peter Gill a 2000-es évek végén megjegyzi „A nemzetbiztonsági elméletek” című művében,¹⁹ hogy a nemzetbiztonsági elméletek képviselői eddig nem sok időt töltöttek az elméletek megalkotásával, hanem az elméleteket inkább egyes gyakorlati eljárások fejlesztésére alkalmazták, mivel a cél az adott nemzetbiztonsági szolgálat tevékenységének támogatása volt. Kristan J. Wheaton és Michael T. Beerbower is megállapította „A nemzetbiztonsági elméletek új fogalma irányába” című tanulmányukban,²⁰ hogy a nemzetbiztonsági szolgálatoknál az Amerikai Egyesült Államokban az elsődleges probléma nem a szervezetekkel, nem a vezetéssel és nem is a pénzügyi forrásokkal

¹⁵ A nemzetbiztonság elméletének nemzetközi szakirodalmának a többsége angol nyelvű. Sok országban nem az elmélet helyi nyelvű kifejezéseit, hanem annak angol megfelelőjét használják.

¹⁶ Ebben az összefüggésben „intelligencia” a magyar fordítása, ami egy komplex fogalom a logika, a megértés, a tudatosság, a tanulás, az érzelmi tudás, az érvézés, a tervezés, a kreativitás és a problémamegoldás képességeire vonatkozik.

¹⁷ National Security Act – Public Law 235 of July 26, 1947; 61 STAT. 496. Forrás: <https://www.dni.gov/index.php/ic-legal-reference-book/national-security-act-of-1947>, (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)

¹⁸ Az 1947-es törvény 3. Sec (50 U.S.C. §401a) pontjának (1) bekezdése alapján, ahol a „foreign intelligence” a klasszikus stratégiai hírszerzés tartalmával azonosítja.

¹⁹ GILL, Peter: Theories of Intelligence; Oxford, 2010. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780195375886.003.0003

²⁰ WHEATON, Kristan J.– BEERBOWER, Michael T.: Towards a New Definition of Intelligence; Stanford Law and Policy Review, 2006. vol. 17/317, pp. 319-330.

van, hanem a nemzetbiztonsági tevékenység elméleti alapjainak tisztázásával. Ezáltal nem világosak, esetenként ellentmondásosak a nemzetbiztonsági tevékenység céljai, funkciói, végrehajtói, eljárásai, sőt még az is, hogy egyáltalán szükség van-e rá? Mark M. Lowenthal²¹ is elismeri, hogy szükség van a nemzetbiztonsági tevékenység fogalmainak tisztázására, így minden művét azzal kezdi, hogy tisztázza, mit ért az adott fogalmak alatt. Szerinte sokszor tapasztalt szakemberek számára sem világosak a fogalmak. A jogszabályok a szolgálatok funkcióját és a feladatait határozzák meg, míg a fogalmi kört sokszor figyelmen kívül hagyják. Megállapítható, hogy minden egyes nemzetbiztonsági szolgálat sokszor saját fogalmi kört használ, amelyeket a belső intézkedések és szabályozók tartalmaznak.²²

A nemzetbiztonsági elméletek fogalmi körével kapcsolatos problémák megértéséhez segítséget nyújt egy történelmi áttekintés, valamint olyan folyamatok bemutatása, amelyek alátámasztják a jelenlegi helyzet kialakulását. Az első világháborúig a hírszerzés és az elhárítás az uralkodók privilégiuma volt, akik egymás titkainak megszerzésére vagy azok eltitkolására törekedtek a két tevékenységgel. Kevés információforrással rendelkezett bármely uralkodó, így maga a hírszerzés folyamata is egyszerű volt, mert a kémek által megszerzett kevés információt maga a megrendelő hallgatta meg, és vont le belőle következtetéseket a célország/célszemély tevékenységéről. Természetesen voltak törekvések, hogy minél több forrást alkalmazzanak, így szervezeteket is létrehoztak annak érdekében. Például az Osztrák–Magyar Monarchiában is működött hírszerző szervezet, amelyet Evidenzbureau (Nyilvántartó Irodának) hívtak. Igaz a létrehozása 1850-ra datálódott, amikor még a Habsburg Birodalom létezett. Az Evidenzbureau azonban még mindig szoros kapcsolatban volt a monarchia hadseregével. Az iroda nagyon kis létszámmal működött, még akkor is, amikor a katonai attasék is oda tartoztak.²³ Ezt megelőzően George Washington kém szervezetét az amerikai függetlenségi háború alatt lehet tekinteni az első olyan emberi erőforrást alkalmazó hírszerző-hálózatnak,²⁴ amely magában foglalta azokat az elemeket, ami a napjainkban is alkalmazott klasszikus hírszerzés alapjait tartalmazta, és nem kötődött uralkodói kiváltsághoz.

Az első világháború hatalmas változásokat hozott, amely nemcsak abban nyilvánult meg, hogy a nemzetbiztonsági tevékenység globális szinten folyt (minden kontinensen jelen volt), hanem hogy új információszerezési ágak jelentek meg, főleg az új technikai eszközök és eljárások igénybevételével. Így ekkor vált

---

²¹ Mark M. Lowenthal jelenleg a nemzetbiztonsági elméletek egyik meghatározó alakja, fő műve a „Hírszerzés – A titkoktól a politikai döntésekig”, amely 2017-ben Magyarországon is megjelent az Antal József Tudásközpont kiadásában (ISBN 9786155559211)

²² WHEATON – BEERBOWER i. m.

²³ SZABÓ Szilárd: Az Osztrák–Magyar Monarchia központi katonai felderítő és elhárító szervezete az első világháború idején; Nemzetbiztonsági Szemle 2018/Különszám, pp. 7-22.

²⁴ A függetlenségi háború alatt rendkívül sikeresen működtette Washington a kém szervezetét, amely komolyan hozzájárult a győzelméhez. A szervezetének leghíresebb eleme a Culper Kör volt, amelynek összes tagja még mindig nem ismert. Ennek következtében tekinti az amerikai történelemírás az első kém mesternek Washingtont. Forrás: <https://www.mountvernon.org/george-washington/the-revolutionary-war/spying-and-espionage/george-washington-spy-master/> (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)

elterjedté és általánossá a képi felderítés (IMINT²⁵), a rádiófelderítés (SIGINT²⁶), valamint a nyílt információszerzés elektronikus ága,²⁷ amely megtörte az emberi erőforrással folytatott hírszerzés (HUMINT²⁸) addigi primátusát. A Nemzetbiztonsági tevékenység keretében ezt az időszakot nevezte Sherman Kent „az improvizáció időszakának”.²⁹ Az új információszerző ágak megjelenésével jelentősen nőtt a rendelkezésre álló információk száma, valamint jóval több forrással kellett számolni, így már nem lehetett a korábbi elveket alkalmazni. Az országok többsége egyre nagyobb hangsúlyt helyezett a megfelelő hírszerzőképesség kialakítására, mert tisztában voltak annak hasznával. A második világháború pedig véglegesen megváltoztatta a nemzetbiztonsági tevékenységet, mert robbanásszerűen növekedett a megszerzett információk mennyisége, amelynek felhasználására új elméletekre volt szükség. Erre az időszakra tehető az elemző-értékelő szervezetek elődjei, vagyis a nyilvántartó szervezetek létrehozása. A hírszerző tevékenység fejlődésének bemutatására nagyon jó véleményt fogalmaz meg Truman amerikai elnök, amely szerint „a második világháború megtanította, olyan módon kell hírszerző információkat összegyűjteni, hogy azok mindig ott legyenek elérhetőek, ahol szükség van rájuk, valamint az információknak elemzett formában kell lenniük. Ha nem érhető, akkor felesleges. A nyers információ már nem volt elég.”³⁰ Ezt támasztja alá a brit kódfejtők sikere, amikor megfejtették a német rejtjelező-rendszert (Enigma üzeneteket), így a döntéshozók olyan információkhoz juthattak, amelyek segítettek a háborút lerövidítéséhez. A háborút követően, 1947-ben ezért volt szükség a Nemzeti Biztonsági Törvény megalkotására, amely már tartalmazott fogalmakat a nemzetbiztonsági tevékenységek vonatkozásában.

A törvény – a már fent említettek szerint – a nemzetbiztonsági elméleteket (külföldi) hírszerzésre és elhárításra osztotta fel. *A (külföldi) hírszerzés azokra az információkra vonatkozik, amelyek külföldi kormányok vagy elemek, illetve külföldi szervezetek, külföldi személyek vagy nemzetközi terrorszervezetek képességeiről, szándékairól vagy tevékenységéről szólnak. A kémelhárítás kifejezés a kémkedés, az egyéb titkosszolgálati tevékenységek, a szabotázs vagy a külföldi kormányok és azok elemei, a külföldi szervezetek és személyek által vagy nevében végrehajtott merényletek elleni védelem érdekében összegyűjtött információkat és tevékenységet jelenti.*³¹ A törvény szerint a hírszerzés és az elhárítás az információval egyenlő, ami valójában nem igaz, mert mindkét fogalom sokkal több, a hírszerzést Sherman Kent

---

²⁵ Imagery Intelligence. Az első IMINT-tevékenység azonban az amerikai polgárháborúhoz kötődik, amikor Thaddeus Lowe Intrepid hidrogéngázzal működő ballonjával megfigyelte a konföderációs csapatok mozgását a Hét fenyő (Seven Pine) csatában. Forrás: <https://books.google.hu/books?id=pSX5DwAAQBAJ&pg=PA1791&lpg=PA1791&dq=i+mint+history+xix+century&source=bl&ots=GQ0fnjYJ5Q&sig=ACfU3U2eKE32FrspOFuZWn35sFtVcynY-Q&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwiG-JKHypP1AhVD7rsIHTJ8DD8Q6AF6BAGgEAM#v=onepage&q=imint%20history%20xix%20century&f=false> (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)

²⁶ Signal Intelligence.

²⁷ Az OSINT elektronikus ágaként jelentek meg a rádióadások vagy más elektronikus média.

²⁸ Human Intelligence.

²⁹ WHEATON – BEERBOWER i. m.

³⁰ Uo.

³¹ National Security Act – Public Law 235 of July 26, 1947; 61 STAT. 496. <https://www.dni.gov/index.php/ic-legal-reference-book/national-security-act-of-1947>, (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)

is szervezatként, tevékenységként és tudásként (információként) azonosítja.³² A tudás lehet leíró vagy spekulatív jellegű, amely a külföldi országokra vonatkozik és a saját állam vezetésének szüksége van rá a megfelelő döntések meghozatalához. (A külföldi jelzöt is ezért használja Kent.)

Winston Churchill 1946-os fultoni beszéde után³³ kialakuló hidegháború időszakában a nemzetbiztonsági elméletek a legnagyobb titkok közé tartoztak, mert a hírszerző és az elhárító szolgálatok tevékenysége nagyon fontos szerepet töltött be a kétpólusú szembenállás miatt. A hidegháború időszakában a két szembenálló fél nemzetbiztonsági szolgálatai között valós (forró) háború folyt, amelyet alátámasztanak a nyilvánosságra került akciók részletei is. Ebben az időszakban a nemzetbiztonság elméletének evolúciója elszigetelten zajlott, vagyis külön-külön, sokszor szövetségeken belül is elkülönítve fejlesztették azokat. Így az 1980-as évekig a tudományos szféra többsége előtt is titkolt volt a nemzetbiztonság elméletének kutatása és vizsgálata, így nem történtek meg azok az elméleti alapoktatások, amelyek biztosíthaták volna a szükséges elméleti alapokat. Ennek köszönhetően az adott szolgálatok a nemzetbiztonsági tevékenység gyakorlatára helyezték a hangsúlyt, mivel az volt a cél, hogy minél sikeresebb akciókat hajtsanak végre, és nem az, hogy az adott akciót megfelelően kialakított elvek és eljárások alapján végezzék. A belső leírások és szabályozók is alapvetően arra irányultak, hogyan kell az adott feladatot végrehajtani, és nem arra, hogy miért kell, és mi célja az adott tevékenységnek. A külön-külön megvalósult fejlődés azért mégsem volt teljesen elszigetelt, mert az egymás elleni akció során számos belső szabályozót is sikerült megszerezniük, így sokszor tisztában voltak a szembenálló fél akciói végrehajtásának módjával.

A nemzetbiztonsági elméletekkel kapcsolatos titkosság egészen a hidegháború végéig kitartott, amelyet követően egyfajta robbanásra került sor az elméletének vonatkozásában, mert az 1990-es évektől egyre több a nemzetbiztonsági tevékenységgel foglalkozó nyílt kiadvány jelent meg. Ezek többsége természetesen a hidegháború időszakában történt titkosszolgálati kudarcokkal és sikerekkel foglalkozott, de voltak köztük olyanok is, amelyek elméleti kérdéseket is felvetettek és elemeztek. Általában az volt a jellemző, hogy a történetek előtt elméleti kereteket helyeztek el a kiadványban.³⁴ Megállapítható, hogy a kutatók többsége eleinte a nemzetbiztonsági szolgálatok munkatársai, vagy nyugállományú alkalmazottai³⁵ voltak, de a 2010-es években már olyan kutatók is készítettek tanulmányokat, akik az 1990-es években a nyugati országokban megjelent nemzetbiztonsági elméletekkel kapcsolatos felsőfokú képzésben vettek részt. Ezek a személyek „civil” szakértőként vizsgálják a nemzetbiztonsági elméleteket. A nyitottság lehetővé tette, hogy az 1990-es évektől bekövetkező botrányokat és kudarcokat viszonylag gyorsan megismerhette a tudományos közélet is, így megkezdődhetett az elméleti kutatásuk és vizsgálatuk.

---

³² KENT i. m.

³³ A brit politikus beszédét lehet tekinteni a hidegháború kikiáltásának, amelyet a vasfüggöny leereszkedésével szimbolizált. Forrás: <http://www.okm.gov.hu/letolt/retorika/ab/szoveg/szov/chur.htm> (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)

³⁴ Pld.: HUGHES-WILSON, John: *Military Intelligence Blunders*; Constable&Robinson, 1999.

³⁵ Pld.: Robert M. Clark nyá. alezredes, aki a légierő hírszerző tisztje volt, vagy Mark M. Lowenthal, aki a Központi Hírszerző Ügynökségnél (CIA) dolgozott, John Hughes-Wilson nyá. ezredes, a brit katonai hírszerzés tagja, valamint Milton Diaz alezredes, a Védelmi Hírszerző Ügynökség (DIA) munkatársa, Peter Gill egykori rendőrtiszt.

Így az Amerikai Egyesült Államokban két esemény adott lendületet a nemzetbiztonsági elméleteknek. Az Amerikai Egyesült Államok elleni 2011. szeptember 9-én elkövetett terrortámadássorozat, valamint az amerikai haderő 2003-as Irak elleni inváziója, ugyanis az amerikai nemzetbiztonsági szolgálatok mindkettőben komoly hibákat követtek el. A két eseménnyel kapcsolatos nemzetbiztonsági tevékenység vizsgálata nem csak kormányzati szinten történt meg, hanem a nemzetbiztonsági elméletekkel foglalkozó „civil” kutatóközpontokban (általában amerikai egyetemeken) is. A vizsgálat eredményeként bekövetkezett az 1947-es Nemzeti Biztonsági Törvény ismételt³⁶ módosítása 2004-ben. A módosítás nem csak a nemzetbiztonsági elméletekkel (hírszerzéssel és elhárítással) foglalkozik, hanem már a nemzeti biztonsági területet is szabályozza.

A nemzetbiztonsági elméletek nemzetközi képviselői között, ahogy azt Peter Gill is megfogalmazta, egyetértés van abban:³⁷ *szükség van elméleti kutatásokra, mert meg kell magyarázni, hogyan működik a nemzetbiztonsági rendszer, valamint miért nem működik megfelelően.* Milton Diaz szerint³⁸ *az amerikai hírszerző közösség nem rendelkezik formális elméleti rendszerrel, amely segítene a nemzetbiztonsági közösségben felmerülő problémák kezelésében.* Szükség van a nemzetbiztonsági elméletekben közös definíciókra, mert az elméletek hatékony fejlődéséhez kell az egységes fogalmi rendszer. Az elméleti kutatások nem öncélúak, mert azok a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének, így a döntéshozók támogatásának javítását is előidézik. Gill hangsúlyozza, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége hasznos az állam számára, de a kudarcok miatt káros is lehet. A kutatók nagy problémának tekintik, hogy a nemzetbiztonsági elmélet kutatását még mindig gátolja a sok titok. Az elmúlt években több erőfeszítés volt a fogalmi körök tisztázására, ami megjelent már a jogszabálmódosításokban, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok is nagyobb hangsúlyt helyeztek az elméleti kutatásokra, illetve az tudományos közösség is egyre nagyobb figyelmet fordított rá. Az Amerikai Egyesült Államokban a jogszabályváltozás sem tudta követni a nemzetbiztonsági közösséget érő változásokat, amelyek a globalizáció hatásaiból és a technológia rendkívül gyors fejlődéséből, valamint a világ változásából fakadtak. Amerikában a 2004-es törvényt módosítás olyan szélesre tárta a nemzetbiztonsággal foglalkozó jogszabály kapuját, amely már túlmutat a klasszikus nemzetbiztonsági tevékenységen. Már nem különböztetik meg a hírszerzés és az elhárítás által szerzett információkat, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatoknak minden, a nemzet biztonságát veszélyeztető tényezővel foglalkozniuk kell. Tehát a nemzetbiztonsági elméletekkel kapcsolatos fogalmi rendszert nem a jogszabályokból, hanem azoktól kell várni, akik nemzetbiztonsági tevékenységet folytatnak.³⁹

Az elmúlt két évtizedben a nemzetbiztonsági fogalmak területén több meghatározás is fellelhetővé vált a nemzetközi szakirodalomban. Például 2002-ben John Negroponte, az amerikai nemzeti hírszerzési igazgató úgy fogalmazott, hogy *a hírszerzés (itt nemzetbiztonságról van szó) olyan információk és az azokból levont következtetések halmaza, amelyeket a döntéshozók ismert vagy vélt igényei alapján*

---

³⁶ Ezt megelőzően 1993-ban történt módosítás, amely a kétpólusú szembenállás lezárását jelentette.

³⁷ GILL i. m.

³⁸ DIAZ i. m.

³⁹ WHEATON – BEERBOWER i. m.

szereztek be a szolgálatok. Az információk gyakran olyanok, amelyeket eltitkolnak, vagy nem szándékoznak más országgal megosztani.⁴⁰

A fogalmi körnél azonban szükséges visszatérni Sherman Kentre, aki a tudás, a szervezet és a tevékenység hármában látta a hírszerzést, vagyis a stratégiai hírszerzést, amely elkülönül a műveleti és a harcászati hírszerzéstől, mert az szerinte a katonák (a katonai felderítők) feladatköre. *A hírszerzés által biztosított tudás elengedhetetlen az ország biztonságához és a jólét biztosításához. Ez a tudás szükséges a béke és a biztonság eléréséhez, valamint az ideák érvényre juttatásához. A tudást a hírszerzés során megszerzett információk biztosítják. A szervezet maga, amely a szükséges tudást megteremti, vagyis az információkat összegyűjti, míg a tevékenység az, amelynek útján a hírszerzők birtokába kerül az információ.*⁴¹

Peter Gillhez kötött magyarázat szerint a hírszerzés főként titkos tevékenység, amely tartalmazza a célkutatást, az adatszerzést, az elemzést, a tájékoztatást és a műveleteket. Ezek célja a biztonság erősítése, a hatalom fenntartása, valamint más országokból irányuló fenyegetésekre történő figyelmeztetés, illetve ... lehetőségek biztosítása (az ellenintézkedések megtételére – szerk.). A hírszerzés tehát egy tudásmenedzsment, amelynek központi eleme a biztonság. Peter Gill szerint ezáltal hírszerzést hat területen kell vizsgálni: a kormányzás, a tevékenység, a szervezet, az együttműködés, a szereplők (hírszerzők) és az ellenőrzés vonatkozásában.⁴²

Michael Warner a hírszerzés fogalmi körében a tudásra és a hatalomra helyezi a hangsúlyt, amelyben meghatározó a kockázatok és a bizonytalanság szerepe. *A hírszerzés segíteni tud, hogy a bizonytalanságok ne váljanak kockázattá, így csökkenti a veszélyhelyzeteket. A bizonytalanságot és a tudatlanságot a veszély forrásának tekinti.*⁴³

Milton Diaz a hírszerzés fogalmát úgy határozza meg, hogy a hírszerzés minden olyan folyamat, amely a döntéshozatal céljából tudást állít elő. Ebben korlátozó tényezőnek tekinti a titkosságot, a versenyt és a nemzetpolitikát. Tehát Diaz definíciója szerint *a hírszerzés minden olyan tudást előállító folyamat, amely döntéshozatalhoz, vagy a másik fél folyamatainak, tudásának vagy döntéseinek befolyásolására irányul, másrésztől megakadályozza, hogy a másik fél erőfeszítései befolyásolják a saját folyamatokat, tudást és döntéseket.*⁴⁴

A Nemzeti Hírszerzés Katonai Műveletek Támogatására vonatkozó szabályzat szerint *a (nemzeti) hírszerzés a külföldi országokra vagy területekre vonatkozó információk gyűjtéséből, feldolgozásából, integrálásából, elemzéséből, értékeléséből és értelmezéséből származó termék. A szemben álló félről megfigyeléssel, vizsgálattal, elemzéssel vagy értelmezéssel gyűjtik az információkat és ismereteket.*⁴⁵

---

⁴⁰ WHEATON – BEERBOWER i. m.

⁴¹ KENT i. m.

⁴² GILL i. m.

⁴³ Uo.

⁴⁴ DIAZ i. m .

⁴⁵ Joint Publication 2-01, Joint and National Intelligence Support for Military Operations – 2017; https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp2_01_20170705v2.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)

A nemzetbiztonsági elméletek vonatkozásában a hírszerzésről (amely a külföldi hírszerzést és elhárítást is magában foglalja) szóló fogalmak tisztázását bonyolítja, hogy a rendvédelmi erőknél (bűnügyi hírszerzés), a hadseregeknél (harcászati hírszerzés) és az üzleti (üzleti kémkedés) szférában is használnak hírszerzési fogalmakat. A fenti definíciók alapján megállapítható, hogy a stratégiai hírszerzés egy folyamat, ami összforrású tevékenység, amely által megszerzett tudást a döntéshozó számára kell eljuttatni. Ez a tudás csökkenti a döntéshozó bizonytalanságát. A döntéseket azonban nem a hírszerzőknek, hanem a döntéshozóknak kell meghoznia.⁴⁶

A nemzetbiztonsági elméletek keretében megállapítható, hogy túlsúly van az angol nyelvű szakirodalom vonatkozásában, ami nem jelenti azt, hogy más országok kutatói egyáltalán nem foglalkoznak a témakörrel. Ennek oka, hogy a nem angol nyelvű kutatók is angol nyelven publikálnak, amelyre jó példa, hogy a Bundeswehr Münchener Egyetemén (Universität München der Bundeswehr) a nemzetbiztonsági és a biztonsági tanulmányok mesterképzés⁴⁷ során az angol megnevezést használják, valamint sokszor angol nyelven publikálnak.

A nemzetbiztonsági elméletek fogalmi köre – hazai kitekintés

Magyarországon szintén nincs egységes és elfogadott fogalmi köre a nemzetbiztonsági elméleteknek, pedig az elmúlt évtizedekben több törekvés és kísérlet is volt rá,⁴⁸ hogy egységesítsék a nemzetbiztonság elméletekkel kapcsolatos fogalmi rendszereket, de azok eddig sikertelennek bizonyultak. A hazai szakirodalom – egyes esetek kivételével – külön kezeli a hírszerzés és az elhárítás fogalmi rendszerét.

A nemzetközi kitekintéshez hasonlóan a hidegháború végéig a titkosság akadályozta meg a nemzetbiztonsági elméletek fejlődését, így csak a titkosszolgálatok belső utasításai foglalkoztak a tevékenységi körrel. Magyarországon ugyanakkor már nyilvánosságra kerültek a második világháború alatti hírszerző és elhárítótevékenységre vonatkozó szabályzatok. Az egykoron „Titkos!” minősítésű, A Magyar Hírszerzési Szolgálat IV. mű, 1 kötetben a Magyar Hírszerzési Szolgálat Kémkedési Ága foglalkozott a hírszerzés, míg a Magyar Szolgálati Előírás a Kémelhárítás Számára az elhárítás tevékenységével és fogalmával.⁴⁹ A szabályzatok alapvetően a feladatokra és a tevékenységre összpontosítottak, de a hírszerzéssel kapcsolatban két „fogalmi szerűséget” lehet megállapítani „*Más államok katonai viszonyait a modern hadseregek hírszerzési szolgálata nyomozás útján deríti fel.*”, valamint „*A hírszerző szolgálat feladata az, hogy informálja a vezetőséget más államok katonai és katonapolitikai helyzetéről és ezzel alapot adjon annak a döntéseihez. A hírszerző szolgálat arra törekszik, hogy megóvja a vezetéseket*

---

⁴⁶ Robert M. Clarknak tulajdonított fogalmi kör. In.: WHEATON – BEERBOWER i. m.

⁴⁷ Forrás: <https://www.unibw.de/ciss> (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)

⁴⁸ A Nemzeti Közszerzési Szolgálat Nemzetbiztonsági Intézetében folyó kutatások.

⁴⁹ REGÉNYI Kund Miklós – DOBÁK Imre: Hírszerzés és Kémelhárítási Szabályzat – a két világháború között; Nemzetbiztonsági Szemle, 2015/1. pp. 146-197. A tanulmányban az ÁBTL (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára) 4.1. A-434. szám alatti található könyvet dolgozták fel, majd a tanulmány mellékletében meg is jelentették.

meglepetésektől.” Az elhárítással kapcsolatban az egyik cím jellemzi legjobban az elhárítás fogalmát, ami „Az idegen hírszerzés korlátozása”.⁵⁰

A hidegháború alatti szabályzatok még mindig nem elérhetőek nyíltan, de a kelet-európai országokban, így Magyarországon is jellemző volt a szovjet szabályzatok egyfajta átvétele.

A hidegháborút követően hazánkban is egyfajta információrobbanás történt, amely során a volt állambiztonsági szolgálatokról, főleg a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségről jelentős mennyiségű információ került nyilvánosságra, így többek között műveleti utasítások is. Ekkor még nem beszélhettünk nemzetbiztonságról, mert a belügyi tárcához tartozó szolgálatokat is állambiztonsági szolgálatoknak tekintették. A kiadványok többsége azonban a szolgálatok botrányaival és ügyeivel, vagyis a történelmével foglalkozott. Emellett több egykori titkosügynök,⁵¹ vagy éppen kémkedésért elítélt személy megírta általában szubjektív életrajzát is.⁵² Tehát megállapítható, hogy az 1990-es évek elejétől a magyar nemzetbiztonsági szolgálatokról általában negatív információk kerültek nyilvánosságra, amely nem támogatta a nyílt tudományos közélet részvételét a nemzetbiztonsági elméletek kutatásában. Ennek ellenére azonban megjelentek elméleti jellegű tanulmányok és tudományos kutatások eredményei, de csak néhány fő tett kísérletet a fogalmi rendszerek tisztázására, ugyanakkor változatlanul külön-külön kezelik a hírszerzést és az elhárítást. A témakörrel kapcsolatban azonban meg kell vizsgálni a jogszabályi környezetet is.

A fogalmi rendszer tisztázásában sajnos a jogszabályi környezet sem ad sok segítséget, mert a nemzetbiztonsági szolgálatokról (rendszerrel) szóló 1995. évi CXXV. számú törvény⁵³ nem fogalmaz meg konkrét fogalmakat, mert lekorlátozza magát a nemzetbiztonsági szolgálatok létrehozásának céljára és feladatára. A létrehozás célja a „Magyarország függetlenségének és törvényes rendjének védelme”, míg feladatait a létrehozott nemzetbiztonsági szolgálatokra szabva sorolta fel, amelyben a sok módosítás egy kis káoszt is okozott a feladatrendszerek vonatkozásában.

A jogszabály megjelenésével azonos évben kiadott Hadtudományi Lexikon is tartalmazza a hírszerzés fogalmát, de a nemzetbiztonsági elméletekét nem. (Sajnos a mértékadó mű a nemzetbiztonság szócikk alatt a nemzeti biztonság fogalmát definiálja!)⁵⁴ A lexikon szerint a „*hírszerzés a titkosszolgálati tevékenység egyik alapvető szolgálati ága, amely külföldi bizalmas politikai, gazdasági, technikai,*

---

⁵⁰ REGÉNYI – DOBÁK i. m. melléklete

⁵¹ Például hírszerzés oldaláról PRÁ CZKI István: Kémjátszmák. Egy magyar hírszerző emlékiratai; Kárpátia Stúdió, 2014. p. 304., ISBN 9786155374043, míg elhárítás oldaláról BÁLINT László: Évtizedeim a titkosszolgálatnál – Egy magyar kémelhárító emlékiratai; Kárpátia Stúdió, 2020. p. 446. ISBN 9789638929181

⁵² Például BELOVAI István: Fedőneve: Scorpion; Csillagfény 2000 Bt., 1998. ISBN 9635506724

⁵³ Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500125.tv> (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)

⁵⁴ SZABÓ József (Szerk.): Hadtudományi Lexikon; Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. p. 965.

*tudományos, katonai híryananyagok, adatok, információk tervszerű gyűjtését, elemzését, értékelését végzi nyílt és titkosszolgálati erőkkkel, eszközökkel és módszerekkel.*⁵⁵

A tudományos elméleti megközelítésre leginkább Izsa Jenő⁵⁶ adott érdemi választ még 2009-ben, aki szerint „*a hírszerzés alatt az állam egyik funkcióját értjük, amelyet az eminens nemzeti érdekek érvényre juttatása és védelme érdekében, kizárólag erre a feladatra létrehozott, közvetlen kormányzati irányítás alatt működtetett szervezetek – speciális eszközöket és módszereket alkalmazva – végeznek titkos (bizalmas) és nyílt információk beszerzésével.*”⁵⁷ Továbbá Izsa is támogatta a hírszerzés többes értelmezését, amely szerint a hírszerzés szervezetet, tevékenységet és feladatrendszerrel is megjelenít. Ezt nevezi kettős nézőpontnak.⁵⁸ A 2009 utáni kutatások és azok eredményeit tartalmazó tanulmányok⁵⁹ is az Izsa-féle fogalomból indultak ki. Saját kutatásaim során is ebből indultam ki, amelynek első eredménye a 2015-ben „A nemzetbiztonsági tevékenység szerepe a társadalomban” című megjelentetett tanulmányom.⁶⁰

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen 2001-ben Hajma Lajos nyá. ezredes is foglalkozott a (katonai) hírszerzés fogalmával a hírszerzés történelmét összefoglaló művében.⁶¹ Szerinte „*a katonai hírszerzés olyan állami szinten megszerzett, különleges jellegű, de állandóan folytatandó intézményes tevékenység, amelynek a rendeltetése az állam biztonságpolitikája szempontjából felderítési adatok, információk legális, vagy illegális, illetve technikai eszközökkel történő megszerzése, elemzése és értékelése és az állami vagy katonai vezetés döntéseinek támogatását szolgáló célirányos tájékoztatásban való felhasználása. A katonai hírszerzés legális szervezetű, a nemzetközi jog szempontjából törvényes, bár egyes államok a saját hátrányukra felhasználható információkhoz való hozzáférés lehetőségeit titokvédelmi rendszabályokkal, jogi szankciókkal, vagy más nemzetbiztonsági intézkedésekkel törvényes korlátozhatják.*”

Megfigyelhető, hogy a fenti fogalmak kizárólag a hírszerzéssel és nem a nemzetbiztonsági elméletekkel foglalkoznak, valamint hiányzik az elhárítással kapcsolatos fogalom. Az elhárítás fogalmi körével kapcsolatos elméletekben a hazai kutatások során Szabó Károly ért el meggyőző eredményeket. Szerinte „*az elhárítás tehát egy legitim állam befolyásoktól mentes működésében közreműködő, a szuverenitás fenntartását veszélyeztető leplezett törekvések és a biztonsági kockázatok azonosítására, felderítésére, továbbá az azonosított ellenérdekelt törekvések megszüntetésére, megszakítására, korlátozására, akadályozására és elhárítására*

---

⁵⁵ SZABÓ (1995) i. m. pp. 585-857.

⁵⁶ Izsa Jenő nyá. ezredes az MK Katonai Biztonsági Hivatal (KBH) munkatársa volt, többek között a Szakmai Szemle szerkesztőbizottságának, valamint a KBH Tudományos Tanácsának tagja volt. 2003-ban szerezte meg a hadtudomány PhD fokozatos címet. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem oktatója volt viszonylag korai haláláig.

⁵⁷ IZSA Jenő: A hírszerzés céljáról és rendszeréről; Hadtudomány, 2009/1-2. pp. 72–83.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Például: MOLNÁR Ákos: A stratégiai információszerzés magyarországi vonatkozásai; Magyar Rendészet 2014/1. pp.79-86.

⁶⁰ VIDA Csaba: A nemzetbiztonsági tevékenység szerepe a társadalomban; Hadtudomány, 2015/E, DOI: 10.17047/HADTUD.2015.25.E.221

⁶¹ HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története; ZMNE egyetemi jegyzet, 2001.

irányuló célirányos, jogszabályokban rögzített tevékenység”.⁶² Megállapítja, hogy az elhárítás a nemzetbiztonsági tevékenység része.

A hazai elméleti kutatások alapján a nemzetbiztonsági elméletekkel korábbi tanulmányaimon kívül Jávor Endre⁶³ és Szabó Károly⁶⁴ foglalkozott a nemzetbiztonsági tevékenységgel és annak fogalmával és funkciójával. Jávor a biztonság oldaláról közelíti meg, amely alapján a nemzetbiztonsági tevékenységet *„nem rendőri tevékenység, nem titkosszolgálati tevékenység, hanem titkosszolgálati módszereket is alkalmazó döntés-előkészítő, döntéstámogató tevékenység, amiből következik, hogy a nemzetbiztonsági tevékenység elsődleges ismérve tehát nem a titok, a titkolózás, hanem az ország, a nemzet szolgálata, és maga az elnevezés is ezt testesíti meg*”.⁶⁵ Szabó szerint a nemzetbiztonsági elméletek jellemzően két területre oszthatók, így magában foglalja a hírszerzés- és az elhárítás elméletét. A nemzetbiztonsági elméletek fókuszában a komplex biztonság értelmezése szerint annak minden eleme megtalálható. A terület alapjellemezője az, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok az általuk kidolgozott és alkalmazott elméleteket, metódusok és eljárások (műveletek) révén, képesek legyenek meghatározni az államot és annak intézményeit fenyegető kockázatokat, és információkkal tudják ellátni az állami, – esetünkben a katonai – vezetőket. 2015-ben a kutatásom eredményeként⁶⁶ én is kísérletet tettem a nemzetbiztonsági rendszer elméleti alapjainak a körülírására, amelyet a biztonság oldaláról tettem meg, valamint az ország értékeinek védelme és érdekeinek érvényre juttatása szempontjából, de a fogalmat akkor még Mark M. Lowenthaltól vettem át. Ez a fogalom szerepel a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetének gondozásában megjelent, két a komplex nemzetbiztonsági tevékenységgel foglalkozó kiadványában, amelyek 2013-ban „Nemzetbiztonsági alapismeretek”,⁶⁷ míg 2018-ban „A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban”⁶⁸ címmel jelent meg. A két kiadványban a Lowenthal elméletén alapuló – általam megfogalmazott hírszerzésre vonatkozó definíció: *„a hírszerzés egy olyan komplex tevékenység, amely információkkal támogatja a kormányzat működését az ország érdekeinek védelme és érdekeinek érvényesítése céljából, amelyekhez a szükséges információkat nyílt és titkos módszerek alkalmazásával szerzi meg, rendszerezi, elemzi-értékeli, valamint továbbítja az állami vezetés számára. A hírszerzés tehát egy folyamat, az állami döntéshozók számára biztosított termék, valamint egy szervezet is, amely magát a tevékenységet folytatja.*”⁶⁹ A nemzetbiztonsági elméletek fogalmával egyik fenti kiadvány sem kísérletezik.

---

⁶² SZABÓ Károly: Gondolatok a katonai elhárításról; Szakmai Szemle, 2015/1., p. 10.

⁶³ JÁVOR Endre: A nemzetbiztonsági szolgálatok társadalmi megítélése, támogatottsága – a média szerepe a társadalom véleményalkotásának formálásában; Felderítő Szemle, 2009/2. pp. 61-69.

⁶⁴ SZABÓ i. m.

⁶⁵ JÁVOR i. m.

⁶⁶ VIDA (2015) i. m.

⁶⁷ VIDA Csaba: A hírszerzés szerepe, jelentősége, az információgyűjtés fajtái és formái; In.: KOBOLKA István (Szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek; Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Budapest, 2013. pp. 95-113. ISBN 978 615 5344 32 9

⁶⁸ VIDA Csaba: IV. Hírszerzés; In.: RESPERGER István (Szerk.): A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. pp. 111-132. ISBN 978 615 5845 65 9

⁶⁹ VIDA (2013) i. m. p. 97.

A nemzetbiztonsági elméletek definíciójának meghatározása előtt magát a megnevezést kell tisztázni, mert két változatot tartalmaznak a szakirodalmak: a nemzetbiztonság elmélete vagy a nemzetbiztonsági elméletek. Véleményem szerint a többszámot kell alkalmazni, mivel a nemzetbiztonsági elméletek több jól külön határolható részből áll és önálló rendszert alkotnak. Ezáltal megállapítható, hogy **a nemzetbiztonsági elméletek magukban foglalják a stratégiai hírszerzéssel és elhárítással, illetve az elemző-értékelő munkával kapcsolatos elméleteket is. A nemzetbiztonsági elméletek tudományos szinten vizsgálják a nemzetbiztonsági rendszert, amely nem csak a tevékenységet, hanem a szervezeteit (nemzetbiztonsági szolgálatokat), valamint azt a tudást is jelenti, amely a nemzetbiztonsági tevékenység eredménye. A nemzetbiztonsági elméletek célja a nemzetbiztonsági rendszer működésének és hatékonyságának javítása, valamint a rendszerben a felmerülő problémák elméleti úton történő vizsgálata és megoldása. A nemzetbiztonsági rendszer fő funkciója az ország értékeinek védelme, valamint érdekei érvényre juttatásának támogatása.** Ebben az összefüggésben a legfontosabb érték a biztonság, így a rendszernek fel kell fednie az ország biztonságát veszélyeztető tényezőket (kihívásokat, kockázatokat, fenyegetéseket). Mivel a nemzetbiztonsági tevékenység nem öncélú, tehát a nemzetbiztonsági szervezetek által megszerzett tudást (információkat) nem tartják meg maguknak, hanem az állami döntéshozók számára továbbítják, hogy megfelelő ismeretek birtokában tudják meghozni a döntéseiket. Tehát a nemzetbiztonsági rendszer része az állami döntéshozók folyamatának, amelyet információkkal és egyéb tevékenységekkel támogat mindezt annak érdekében, hogy a politikai és a katonai vezetők az állam biztonsági és prosperitása szempontjából jó döntéseket hozzanak.

A nemzetbiztonság elméletének helye a tudományok rendszerében

A nemzetbiztonsági elméletek a fenti fogalmi kör alapján a nemzetbiztonsági tevékenység rendszerének tudományos alapjait biztosító tudományterület. Az elméletek biztosítják a nemzetbiztonsági rendszer tudományos szintű feldolgozását, fejlesztését és a felmerülő problémák elméleti szintű megoldását. A nemzetbiztonsági elméletek viszonylag új tudományterület, amelynek fejlődését sok tényező hátráltatja, valamint viták vannak a tudományok rendszerében történő elhelyezkedéséről is. Abban ugyan nincs eltérés, hogy mindenki egy interdiszciplináris területnek tekinti, mert magába ötvözi számos más tudományág jellemzőit, valamint szoros kapcsolatban van számos tudományággal és területtel. A nemzetbiztonsági rendszer funkcióját tekintve többek között államtudományi, biztonság tudományi, hadtudományi és nemzetközi kapcsolatok elméletének jellege van, míg az adatszerző elemek vonatkozásában műszaki tudományok elemeit is tartalmazza. Ebből kifolyólag országonként is eltérő lehet a tudományok közötti besorolásuk.

Magyarországon a tudományok rendszerét a Magyar Tudományos Akadémia szervezete határozza meg, mivel a nemzetbiztonsági elméletek nem önálló tudományág, ezért tudományterületként valamely tudományághoz tartozik. Erre vonatkozóan folytatott kutatásom eredményét 2014-ben publikáltam „A tudományos

képzés rendszere a nemzetbiztonság területén”,⁷⁰ amelyben megállapítottam, hogy **Magyarországon a nemzetbiztonsági elméletek a hadtudományhoz tartoznak.**

Külföldön már sokkal bonyolultabb a helyzet, mert nagyon széles a skála a nemzetbiztonsági elméletek (theory of intelligence) tudományági besorolásával kapcsolatban. Általában interdiszciplináris területként kezelik, valamint nem önálló tudományágnak, hanem nagyobb tudományág egyik részterületének tartják. Az elméletek tudományos szintű kutatására a hidegháború időszakában a „titkossága” miatt nem volt lehetőség, így a hidegháborút követően sokan ebből az okból tekintik *a nemzetközi kapcsolatok* (international relations) *elmélete titkos ágának*, máshol a biztonságelméletekhez (security studies⁷¹), a társadalomtudományokhoz, a politikatudományokhoz vagy a történelemtudományokhoz sorolták. A tudományági besorolásai jól láthatók a felsőfokú és doktori képzések rendszeréből, hogy milyen jellegű diplomát adnak a nemzetbiztonsági tanulmányok (intelligence studies) szakokon. Megfigyelhető, hogy sok helyen BA és MA, míg máshol BSc és MSc diplomákat biztosítanak. Társadalom- vagy bölcsészettudományként, míg a máshol hadtudományként kezelik, amely az adott országban a természettudomány részét képezi. Megállapítható, hogy például az Amerikai Egyesült Államokban jelentős számú felsőoktatási intézményben tanítanak nemzetbiztonsági tanulmányokat, de sok esetben nagyon távol van a klasszikus nemzetbiztonsági elméletektől.

Kutatások a nemzetbiztonsági elméletek keretében

A nemzetközi szakirodalom áttekintését követően megállapítható, hogy egyre aktívabb tudományos kutatás zajlik a nemzetbiztonság elméletének keretében, amelyet alátámasztanak a kutatások eredményeit bemutató újabb és újabb tanulmányok, valamint a különböző felsőoktatási intézményekben és kutatóközpontokban folyó oktatás-képzési tevékenység. A tanulmányok többsége ugyanakkor megállapította, hogy szükségesek a további kutatások a nemzetbiztonsági elméletekben, mert a tudományterületen nem tisztázták a fogalmi rendszereket, valamint az elméleteknek még jelentős része nem feldolgozott tudományos szinten, továbbá a nemzetbiztonsági rendszer tevékenységében jelentős kihívásokat idéznek elő a jelenkor hatásai és változásai, amelyeket elméleti kutatások nélkül nem lehet megoldani.

Véleményem szerint, mint minden tudományágnak, tudományterületnek szüksége van folyamatos alapkutatásokra, amelyeknek célja a fogalmi rendszer tisztázása, valamint a tudományterület rendszerezése. A tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény⁷² meghatározza az alapkutatások fogalmát, amely szerint az alapkutatás kísérleti vagy elméleti munka, amelyet elsősorban a jelenségek vagy megfigyelhető tények háttérével kapcsolatos új ismeretek megszerzésének érdekében folytatnak anélkül, hogy kilátásba helyeznék

---

⁷⁰ VIDA Csaba: A tudományos képzés rendszere a nemzetbiztonság területén; Nemzetbiztonsági Szemle, 2014/Különszám I.

⁷¹ Például Németországban. A Bundeswehr Münchener Egyetemén nemzetbiztonsági és biztonságelméletek keretében oktatják. Forrás: <https://www.unibw.de/ciss-en/miss>, (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)

⁷² Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1400076.tv> (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)

azok közvetlen üzleti alkalmazását vagy felhasználását.⁷³ Tehát az alapkutatások biztosítják a tudományterület azon fejlesztését, amelyek eredményeit később az alkalmazott kutatásokhoz is fel lehet használni.⁷⁴ Alkalmazott kutatások nélkül nem fejlődhet a tudományterület, jellemzően minden tudományágnál folynak ilyen tevékenységek. Különösen szükség van alapkutatások végrehajtására a rohamosan fejlődő technológia kihívásai időszakában, amikor megjelennek az autonóm rendszerek, teret nyer a mesterséges intelligencia alkalmazása, valamint újabb és újabb adatszerzési ágak alakulnak ki (pld.: SOCMINT, CYBINT), továbbá a hadviselés színterének minősítették a kiberteret és a világűrt, a hibrid hadviselés erősödik, az információs műveletek pedig általánossá váltak. Az információs társadalomban a dezinformáció aránya fokozatosan emelkedik. Ezek mind egyszerre jelennek meg kihívásként, amelyre a nemzetbiztonsági elméleteknek válaszolnia kell. Amennyiben nem, akkor a tudományterület jövője válhat kérdésessé.⁷⁵ Tehát megállapítható, hogy a nemzetbiztonsági rendszer hatékonyságának fenntartásához, valamint további fejlődéséhez elkerülhetetlen a nemzetbiztonsági elméletek átfogó alapkutatásainak megindítása.

A nemzetbiztonsági elméletek kutatásainak jelenleg sajnos számos korláttal kell megküzdeni, amelynek egyik legfontosabb eleme a minősített adatok védelmének kérdése. Megállapítható, hogy a nemzetbiztonsági rendszer elmélete nyílt információ, hiszen az a nemzetközi és a hazai nyílt szakirodalom részét képezi, ugyanakkor a nemzetbiztonsági tevékenység egyese elemei védett információkat tartalmaznak. A kutatások korlátának kell tekinteni a szakterület nagyon korlátozott számú kutatóját, valamint a szakirodalom hiányosságait. Emellett további komoly kihívásnak tekinthető a nemzetbiztonsági elméleteken belüli egységesség hiánya, hiszen az a néhány kutató is eltérő fogalmi rendszert használ, valamint a kutatók többsége is csak az elméletek egy-egy elemével foglalkozik.

Következtetések

Megállapítható, hogy léteznek a nemzetbiztonsági elméletek, amelyek a nemzetbiztonsági rendszerrel foglalkoznak. A nemzetbiztonsági elméletekkel kapcsolatos kutatások viszonylag fiatalnak tekinthetők annak ellenére, hogy a nemzetbiztonsági tevékenység egyidős az emberiséggel. A kutatásokat sokáig a titkosság akadályozta, de a hidegháborút követően – főleg a nemzetközi közösségben – egyfajta információrobbanás volt megfigyelhető a nemzetbiztonsági elméletekkel kapcsolatban. A nemzetbiztonsági elméleteknek sajnos még nincs egységes fogalma sem a nemzetközi, sem a hazai szakirodalomban. Voltak törekvések az alapfogalmak meghatározására, de egyiknek sem sikerült egységessé válnia. A kutatások bebizonyították, hogy a nemzetbiztonsági elméletek több, egymástól elkülöníthető elemből állnak, amelyek saját elméletrendszerrel rendelkeznek. Az elméletekkel fennálló fogalmi problémák miatt nélkülözhetetlen az alapkutatások megindítása,

---

⁷³ 2014. évi LXXVI. törvény a tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról, 3. § (1) bekezdés. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1400076.tv> (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)

⁷⁴ Lovász László: Alapkutatási kiskaté; https://mta.hu/tudomany_hirei/alapkutatasi-kiskate-108879 (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)

⁷⁵ Lásd Magyarországon a hadtudományok alapkutatásainak leállítását.

hogy a nemzetbiztonsági rendszer képes legyen megfelelni a kor kihívásainak, főleg a technológiai fejlődésnek.

Felhasznált irodalom:

- 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról; <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500125.tv> (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)
- 2014. évi LXXVI. törvény a tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról; <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1400076.tv> (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)
- ANDREW, Christopher: Titkos Világ – A hírszerzés története; Európa Könyvkiadó, Budapest, 2021. ISBN 978 963 504 410 8
- BÁLINT László: Évtizedeim a titkosszolgálatnál – Egy magyar kémelhárító emlékiratai; Kárpátia Stúdió, 2020. ISBN 9789638929181
- BELOVAI István: Fedőneve: Scorpion; Csillagfény 2000 Bt., 1998. ISBN 9635506724
- DIAZ, Milton: Forming a Definitional Framework for „Intelligence”; American Intelligence Journal, 2011/1. pp. 53-64.
- GILL, Peter: Theories of Intelligence; Oxford, 2010. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780195375886.003.0003
- HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története; ZMNE egyetemi jegyzet, 2001.
- HENDERSON, David: The Art of Reconnaissance; Literary Licensing, LLC, London, 2014.
- IZSA Jenő: A hírszerzés céljáról és rendszeréről; Hadtudomány, 2009/1-2. pp. 72–83.
- JÁVOR Endre: A nemzetbiztonsági szolgálatok társadalmi megítélése, támogatottsága – a média szerepe a társadalom véleményalkotásának formálásában; Felderítő Szemle, 2009/2. pp. 61-69.
- Joint Publication 2-01, Joint and National Intelligence Support for Military Operations – 2017; https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp2_01_20170705v2.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)
- KENT, Sherman: Strategic Intelligence for American World Policy; Princeton University Press, 1949.
- KOBOLKA István (Szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek; Nemzeti Közszerkesztési Központ, Budapest, 2013. ISBN 978 615 5344 32 9

- LOVÁSZ László: Alapvetési kiskaté; https://mta.hu/tudomany_hirei/alapvetesi-kiskate-108879 (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)
- MOLNÁR Ákos: A stratégiai információszerzés magyarországi vonatkozásai; Magyar Rendészet 2014/1. pp.79-86.
- National Security Act – Public Law 235 of July 26, 1947; 61 STAT. 496. Forrás: <https://www.dni.gov/index.php/ic-legal-reference-book/national-security-act-of-1947>, (Letöltés ideje: 2021. 12. 31.)
- PRÁCZKI István: Kémjátszmák. Egy magyar hírszerző emlékiratai; Kárpátia Stúdió, 2014. ISBN 9786155374043
- REGÉNYI Kund Miklós – DOBÁK Imre: Hírszerzés és Kémelhárítási Szabályzat – a két világháború között; Nemzetbiztonsági Szemle, 2015/1. pp. 146-197.
- RESPERGER István (Szerk.): A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. ISBN 978 615 5845 65 9
- SZABÓ József (Szerk.): Hadtudományi Lexikon; Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.
- SZABÓ Károly: Gondolatok a katonai elhárításról; Szakmai Szemle, 2015/1.
- SZABÓ Szilárd: Az Osztrák-Magyar Monarchia központi katonai felderítő és elhárító szervezete az első világháború idején; Nemzetbiztonsági Szemle 2018/Különszám, pp. 7-22.
- SZUN-CE: A hadviselés törvényei; Fordította: Tőkei Ferenc, <https://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm>, (Letöltés ideje: 2021. 12. 27.)
- VIDA Csaba: A nemzetbiztonsági tevékenység szerepe a társadalomban; Hadtudomány, 2015/E, DOI.: 10.17047/HADTUD.2015.25.E.221
- VIDA Csaba: A tudományos képzés rendszere a nemzetbiztonság területén; Nemzetbiztonsági Szemle, 2014/Különszám I.
- WHEATON, Kristan J.– BEERBOWER, Michael T.: Towards a New Definition of Intelligence; Stanford Law and Policy Review, 2006. vol. 17/317, pp. 319-330.
- <https://terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/kautilja.html> (Letöltés ideje: 2021. 12. 27.)

A BELÜGYMINISZTERIUM III/II. CSOPORTFŐNÖKSÉGE ÁLTAL FOLYTATOTT SZEMÉLYELLENŐRZÉSEK ELEMZÉSE AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI ÉRTEKEZLET ZÁRÓNYILATKOZATÁNAK ALÁÍRÁSÁT KÖVETŐ ÉVEKBEN

Bevezetés

Magyarországon a második világháborút követően egy szocialista típusú állam jött létre. Az európai szocialista országok az egymás közötti kapcsolatok, az együttműködések erősítése, a közös érdekek, értékend védelme céljából különböző szerződéseket kötöttek. Az Amerikai Egyesült Államok (United States of America – USA) az európai országok gazdasági újraindításának támogatása érdekében 1947-ben meghirdette a Marshall-tervet. Az esetleges túlzott gazdasági befolyás elkerülése miatt az európai szocialista országok nem vettek benne részt, helyette 1949-ben életre hívták a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsát (KGST) a népgazdaságaik fejlesztése, az ezt szolgáló együttműködés kereteinek megteremtése céljából. A szervezet megszüntetéséről 1991-ben döntöttek Budapesten.

Az USA vezetésével 1949. április 4-én, Washingtonban megalapították az Észak-atlanti Szerződés Szervezetét (North Atlantic Treaty Organisation – NATO), amely egy politikai és katonai szövetség volt. Miután a NATO 1955. május 09-én felvette tagjai közé a Német Szövetségi Köztársaságot (NSZK), az európai szocialista országok képviselői 1955. május 14-én Varsóban megalapították a saját politikai, katonai szövetségüket, a Varsói Szerződés Szervezetét (VSZ), amelyet 1991. július 1-jén Prágában szüntettek meg.

Egy ország politikai, gazdasági, katonai kapcsolatai, és az ezeket a területeket érintő tervei, céljai határozzák meg elsődlegesen a titkosszolgálatainak¹ hírszerzési, illetve kémelhárítási irányait. A fenti szövetségek a Magyar Népköztársaság államvédelmi, állambiztonsági szervei számára ezt az 1949-1990 közötti időszakra egyértelművé tették. Ettől függetlenül az állambiztonsági munka² összehangolása

---

¹ „A mindenkori társadalmi-hatalmi struktúrák részeként létrejött és egyetemes érvénnyel azóta is folyamatosan működő titkosszolgálatok (államvédelmi, állambiztonsági, nemzetvédelmi, nemzetbiztonsági szervek, elhárítás, hírszerzés, politikai rendőrség stb.) nem nyilvános szabályozás mellett, leplezett intézményi keretek között, titkos állománnyal, operatív módszerekkel, speciális technikákkal vesznek részt a legváltozatosabb típusú szuverén hatalmak védelmében.” – Forrás: RÉVÉSZ Béla. Jogtudósok titkai – Történetek a titkosszolgálatok és a jogtudományok neves művelőinek 20. századi kapcsolataiból; Iuresperitus kiadó, Szeged, 2018. p. 7.

² „állambiztonsági munka: a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi, gazdasági rendjének megdöntésére, aláásására, gyengítésére törő külföldi ellenséges szervek és a velük kapcsolatot tartó belső ellenséges csoportok és személyek felderítése, tevékenységük megelőzése, megszakítása. – A titkos és nyílt nyomozati intézkedések tervszerűen összehangolt és célratorő végrehajtásából, a nyert adatok és információk ellenőrzéséből, értékeléséből, valamint azok felhasználásából (realizálásából) álló folyamat”. – Forrás: GERGELY Attila: ÁBTL AB 842, 13-68/115/76, Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár; BM Könyvkiadó, Budapest, 1980. p. 12.

érdekében 1955. március 7-12. között Moszkvában egy egyeztetés keretében Ivan Szerov marsall, a szovjet Állambiztonsági Bizottság (Komitet Goszudarsztvennoj Bezopasnosztyi - KGB) vezetője „közös célként a kapitalista országok állami, politikai, gazdasági és katonai szervezeteibe való beépülést jelölte meg.” A Magyar Népköztársaság állambiztonsági szervei számára elsődleges célországént a Német Szövetségi Köztársaságot, Ausztriát, Franciaországot, Nagy-Britanniát és az Amerikai Egyesült Államokat jelölték ki.³

A hidegháború esetleges közvetlen fegyveres összecsapássá alakulásának megelőzése érdekében Európában folyamatosan keresték az ezt biztosító együttműködés kialakításának lehetőségeit. Egy ilyen kezdeményezés volt az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) 1973-ban történt életre hívása, amely végül az „összeurópai együttműködés fő előmozdítója lett.”⁴ A folyamat végén Helsinkiben, 1975-ben aláírt záróokmányban⁵ rögzített alapelvek⁶, illetve felvetett együttműködések alapján meg volt a lehetősége annak, hogy az aláíró országok – köztük a hidegháborúban szembenálló felek – közötti kapcsolatok érdemben, pozitív irányba változzanak.

A tanulmány keretein belül megvizsgálom, hogy a Helsinki zárónyilatkozat 1975-ös aláírását követően a magyar állambiztonsági szerv kémelhárítási tevékenységében történt-e olyan változás, amely arra utalt, hogy csökkent a szembenálló felek egymással szembeni titkosszolgálati⁷ aktivitása. Teszem ezt úgy, hogy elvégzem a vizsgálatát a kémelhárító csoportfőnökség által folytatott operatív ügyeknek az aláírást követő öt évben (1975-1979).

A BM III/II. (Kémelhárító) Csoportfőnökség által folytatott operatív ügyek

A vizsgált időszakban a katonai hírszerzés kivételével a titkosszolgálati feladatokat a Belügyminisztérium (BM) keretében működő BM III. Főcsoportfőnökség látta el. A Főcsoportfőnökségen belül a BM III/II. Kémelhárító csoportfőnökség felelt az ellenséges külföldi hírszerző szolgálatok Magyarországot érintő leplezett tevékenységeinek felderítéséért és elhárításáért.

---

³ JOBST Ágnes: A Stasi működése Magyarországon: a keletnémet és a magyar állambiztonság kapcsolata 1955-1989; Jaffa Kiadó, Budapest, 2015. p. 46.

⁴ REMEK Éva. Az EBESZ II. Története, helye, szerepe és jellemzői a nemzetközi szervezetek rendszerében; Hadtudományi Szemle, 2017/2. p. 144.

⁵ Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Zárónyilatkozata: Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act; <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 01. 13.)

⁶ Az alapelvek: szuverén egyenlőség, illetve a szuverenitásban foglalt jogok tiszteletben tartása; az erőszaktól vagy az azzal való fenyegetéstől történő tartózkodás; a határok sérthetlensége; az államok területi épsége; a viták békés rendezése; a belügyekbe való be nem avatkozás; az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása (benne a gondolat, a lelkiismeret, a vallás, és a meggyőződés szabadsága is); a népek egyenjogúsága és önrendelkezése; az államok közötti együttműködés; a nemzetközi jogból származó kötelezettségek jóhiszemű teljesítése.

⁷ A tanulmány egyes helyein a „titkosszolgálat” kifejezést alkalmazom, tekintettel annak általános jellegére. A magyarországi szolgálatok esetében az „állambiztonság”, a külföldi szolgálatok esetében pedig a „hírszerző szolgálat” szakkifejezéseket használom.

Ez a vizsgált időszakban az 1972-ben kiadott főcsoportfőnökségi ügyrend⁸ szerint magába foglalta az:

- ellenséges hírszerző szervek tevékenysége elleni fellépést;
- ellenőrző, kutató tevékenység folytatását az idegenforgalom, és a nemzetközi érintkezés területein, illetve a magyar és szovjet katonai objektumok környékén;
- a hadiipari, valamint „biztonsági és katonai szempontból fontos közlekedési, hírközlési, valamint a kiemelt objektumok, az államtitkok, a Külügyminisztérium, a Külkereskedelmi Minisztérium és legfontosabb intézményeik” preventív állambiztonsági védelmének megszervezését;
- az ellenség dezinformálását; és az
- államtitokvédelem irányítását, ellenőrzését.⁹

A kémelhárító csoportfőnökségnek a vizsgált időszakban hatályos, 1972-ben kiadott ügyrendje ezen feladatokat tovább bontotta. A kémelhárítás irányait vizsgálva azt látjuk, hogy kiemelt irányok az alábbiak voltak:

- „- III/II-1. Osztály (amerikai hírszerző szervek);
- III/II-2. Osztály (nyugatnémet hírszerző szervek);
- III/II-3. Osztály (NATO hírszerző szervek);
- III/II-4. Osztály (egyéb hírszerző szervek).”¹⁰

Amennyiben az állambiztonsági szerveknek, köztük a kémelhárító csoportfőnökségnek információgyűjtő tevékenysége során olyan adatok jutottak birtokába, amelyek hatáskörükbe tartozó bűncselekményre utaltak, akkor a gyanúra okot adó személy¹¹ magatartásának vizsgálatát előzetes ellenőrzés, vagy bizalmas nyomozás keretében végezték el. Ezen két tevékenységre az elhárító munka „legfontosabb szakasza”-ként tekintettek,¹² mivel ezek keretében történt meg a bűncselekmények felderítése, megelőzése, akadályozása, korlátozása, megszakítása.¹³ Az előzetes ellenőrzés célja a gyanúra okot adó adatok pontosítása, kiegészítése volt. Eredményeként a bűncselekmény elkövetésére, vagy annak

⁸ „ügyrend: egy meghatározott állambiztonsági szerv működésének kereteit, funkcionális tevékenységét, alkalmazható eszközeit és módszereit, szervezeti felépítését tartalmazó okmány”. – Forrás: GERGELY i. m. Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár p. 194.

⁹ A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnöksége Ügyrendje, 10-530/1972 (03.15); (Belügyminiszter, 1972. március 15.), p. 16., https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10-530_1972.pdf (Letöltés ideje: 2022. 01. 13.)

¹⁰ A Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség Ügyrendje, 38-28/5/1972; (Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség, 1972. június 1.) p. 3., <http://docplayer.hu/216226-A-belugyminiszterium-iii-ii-csoportfonokseg-ugyrendje.html> (Letöltés ideje: 2022. 01. 13.)

¹¹ Az ellenőrzés történhetett egy személy vonatkozásában „személy-ügy” keretében, vagy egy csoportot érintően, amikor a személyek jogellenes tevékenysége összefüggött, „csoport-ügy” keretében.

¹² ÁBTL-4.2-10-21/10/1973, 0010/1973. (VI.30.), A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0010. számú Parancsa – Az állambiztonsági szervek előzetes ellenőrző és bizalmas nyomozó munkájának szabályozása; (Belügyminiszter, 1973. június 30.) p. 7., https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_10_1973.pdf (Letöltés ideje: 2022. 01. 13.)

¹³ A Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség Ügyrendje, 38-28/5/1972; p. 8.

hiányára lehetett következtetni.¹⁴ A bizalmas nyomozás során pedig beszerzésre kerültek a bűncselekmény bizonyítására, illetve cáfolására alkalmas adatok.¹⁵

Ezek alapján az előzetes ellenőrzések és a bizalmas nyomozások vizsgálatával egyértelműen meghatározható, hogy mely országok, illetve hírszerző szolgálataik jelentettek kockázatot az MNK számára kémelhárítási szempontból, fontosságuk alapján milyen sorrendbe lehetett őket rendezni, illetve hogyan ez a halmaz, illetve az országok fontossági sorrendje hogyan változott a vizsgált időszakban.

Az előzetes ellenőrzés időkerete magyar állampolgár esetében 2 hónap, míg külföldi személy vonatkozásában 4 hónap volt. Ezen időtartamokat indokolt esetben 2 hónappal meg lehetett hosszabbítani.¹⁶ Bizalmas nyomozás esetében az ellenőrzés időtartama 1 év volt, amit indokolt esetben 6 hónappal meg lehetett hosszabbítani.¹⁷ Bizonyos esetekben, például diplomáciai mentességet élvező személyek ellenőrzése során ilyen időbeli korlát nem volt.¹⁸

A vizsgálat elvégzéséhez a kémelhárító csoportfőnökség által 1975-1979 közötti időszakban készített éves összesítő jelentések adatait használtam fel, amely tartalmazta az adott évben ellenőrzés alatt tartott összes személy adatait. Mivel a külföldi állampolgárok, illetve külföldön tartózkodó személyek esetében indított bizalmas nyomozások esetében az időtartam nem volt korlátozva, ezek az esetek az ellenőrzések több év létszámadataiban is jelen lehetnek. (1. táblázat) Ennek ellenére mivel az éves ellenőrzési adatokban érintett összlétszám több mint 95,1%-a külföldi volt, illetve mivel a vizsgálat szempontjából leginkább releváns kémelhárítás esetében vélelmezhető a külföldi személyek országonkénti egyenletes eloszlása, továbbá a vizsgált esetek összlétszáma kellően nagy (2172), ezért a vizsgálat eredményét az irányok, az intenzitás és az ügyek minőségi jellemzőire tekintettel elfogadhatónak tartjuk.

---

¹⁴ ÁBTL-4.2-10-21/10/1973. i. m. p. 8.

¹⁵ Uo. p. 11.

¹⁶ Uo. p. 10.

¹⁷ Uo. p. 17.

¹⁸ Uo. p. 18.

A bizalmas nyomozások időtartama						
		1975	1976	1977	1978	1979
Korlátozott időtartam (magyar állampolgárok)		11	14	26	31	25
Korlátozás alá nem eső külföldi állampolgárok	Diplomata v. szem. mentesség	365	372	369	367	351
	Tartósan Magyarországon működő személyek	24	11	10	16	24
	Külföldön élő ellenséges hírszerzők	10	17	17	25	15
Időszakosan beutazó külföldiek		19	12	10	9	22

1. táblázat: A BM III/II. Csoportfőnökség által ellenőrzött személyek létszámadatai az ellenőrzés időtartama szerint éves bontásban az 1975 – 1979 közötti időszakban (saját készítésű)¹⁹

A vizsgálatra rátérve a csoportfőnökség éves összesített nyilvántartásai szerinti az ellenőrzés alá vont személyek létszámadatai az egyes években 426 és 448 között változtak. Az öt év során (1975;1979) minimális értékben, 1,86%-kal növekedtek. (2. táblázat)

Ügyek és az azokban érintett személyek száma					
	1975	1976	1977	1978	1979
Személyi ügy	408	413	413	416	407
Csoport ügy	6	5	7	10	8
Csoport ügyben érintett személy	21	13	19	32	30
Összes ügy	414	418	420	426	415
Összes személy	429	426	432	448	437

2. táblázat: A BM III/II. Csoportfőnökség által ellenőrzött személyek létszámadatai ügyszerinti, éves bontásban az 1975 – 1979 közötti időszakban²⁰

¹⁹ ÁBTL–I.–1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-9/76, Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség szervénél lévő operatív ügyek és »F« dosszié alapján ellenőrzött személyek számában 1974. év XII. hó 31. napjától 1975. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról; BM III/II. Csoportfőnökség, 1975. december 31. alapján a szerző saját készítése.

²⁰ ÁBTL–I.–1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség szervénél lévő operatív ügyek és »F« dosszié alapján ellenőrzött személyek számában 1975. év XII. hó 31. napjától 1976. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról; BM III/II. Csoportfőnökség, 1977. január 4 alapján a szerző saját készítése.

Az ellenőrzések indokait elemezve (3. táblázat) azt láthatjuk, hogy a csoportfőnökség a konkrét kémkedési ügyekkel összefüggésben indította a legtöbb ellenőrzést (92-96%), tehát ténylegesen ez tette ki a feladatai jelentős részét. Az összesítő táblázat felépítése alapján ezen belül az USA-t, az NSZK-t, Ausztriát, Angliát és Franciaországot kezelték kiemeltként. Ezt a státuszt a létszámadatok is alátámasztják, hiszen ezen öt ország kapcsán minden évben több személyt ellenőriztek, mint az összes többi kapitalista ország esetében. A kiemelt országok közül az USA-hoz (1975 – 12,62%; 1979 – 15,21%), az NSZK-hoz (1975 – 10,19%; 1979 – 11,47%) Franciaországhoz (1975 – 8,01%; 1979 – 8,73%) köthető létszámadatok mutatnak némi növekedést a vizsgált időszakban a kezdeti és végső számadatokat tekintve az összes kémelhárítási szempontú ellenőrzésen belül. Az Angliához (1975 – 14,32%; 1979 – 9,23%) és az Ausztriához (1975 – 8,01%; 1979 – 6,98%) köthető esetek minimálisan csökkentek.

Az ellenőrzések indoka												
Évkör	Izgatás	Kémkedés						Állam és szolgálati titoksértés	Népgazdaság elleni tevékenység	Cionista jellegű ellenséges tevékenység	Egyéb ellenséges tevékenység	Összesen:
		Amerikai	Angol	Francia	Nyugatnémet	Osztrák	Más kapitalista ország részére folytatott					
1975		52	59	33	42	33	193	1	3	7	6	429
1976		46	55	32	43	37	200		2	5	6	426
1977		57	50	30	44	37	196	2	6	5	5	432
1978		60	52	33	42	28	206	4	9	6	8	448
1979	1	61	37	35	46	28	194	1	16	6	12	437

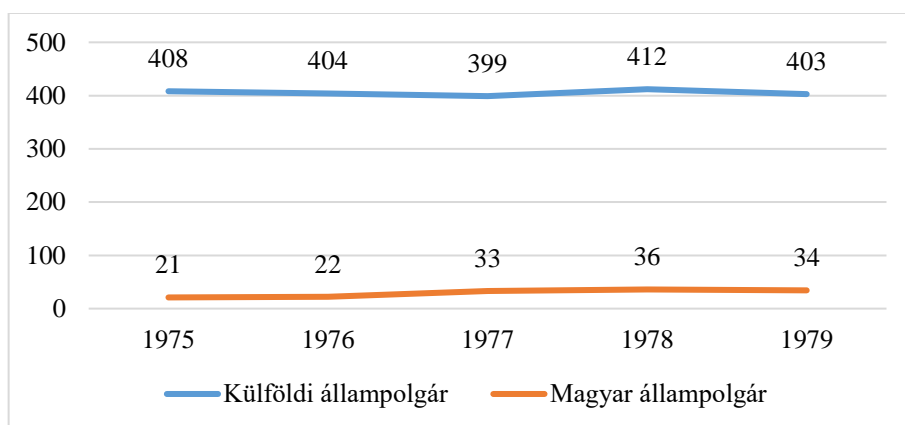
3. táblázat: A BM III/II. Csoportfőnökség által ellenőrzött személyek létszámadatai az ellenőrzés indoka szerint, éves bontásban az 1975 – 1979 közötti időszakban²¹

Meg kell említeni, hogy egyes baráti szocialista országokat érintően is folytatott ellenőrzéseket a kémelhárító csoportfőnökség. Ezen országokat a nyilvántartásokban nem nevesítették, „X”-el jelölték (pl. Jugoszlávia volt a „X-200”, Románia az X-300;

²¹ ÁBTL-I.-1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-12/1978., Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség szervénél lévő operatív ügyek és »F« dosszié alapján ellenőrzött személyek számában 1976. év XII. hó 31. napjától 1977. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról; BM III/II. Csoportfőnökség, 1978. január 2. alapján a szerző saját készítése.

Kína az X-700,...) és az „Egyéb ellenséges tevékenység” kategóriában számolták el. A vizsgált időszakban az állambiztonság látókörében volt Kína a Szovjetunió ellen folytatott propagandatevékenysége, a szocialista országok közötti egység megbontására irányuló törekvése,²² valamint a Szovjetunió és az MNK közötti ellentét fokozása érdekében tett erőfeszítései miatt.²³ Románia is tényleges hírszerző tevékenységet folytatott az MNK területén elsődlegesen politikai és katonai témaköröket érintően.²⁴ Budapestre akkreditált diplomatái pedig az MNK területén találkoztak NATO országokhoz köthető és japán diplomatákkal, akiknek tudatosan szivárogtattak ki a KGST-vel és a VSZ-el kapcsolatos adatokat is.²⁵ A jugoszláv hírszerzés szintén aktív volt politikai²⁶ és katonai területen egyaránt.²⁷ Az albán és észak-koreai titkosszolgálatok is a propagandatevékenységük miatt kerültek látókörbe.²⁸

Az ellenőrzés alatt álló személyeket állampolgárságuk szerint vizsgálva (1. diagram) jól látszik, hogy minden évben közel azonos számú külföldi állampolgárt tartottak ellenőrzés alatt. A magyar állampolgárok létszáma ehhez képest nem volt jelentős, 4,9%-ról 7,78%-ra nőtt.

1. diagram: Az ellenőrzés alatt álló személyek állampolgárság szerinti létszámadatai éves bontásban az 1975-1979 közötti időszakban²⁹

²² ÁBTL 1. 11. 1. 6. doboz 13. tétel, Jelentés a BM III. Főcsoportfőnökség 1975. évi munkájáról; BM III. Főcsoportfőnökség, 1976. február 9. p. 3.

²³ Uo. p. 12.

²⁴ ÁBTL 1. 11. 1. 6. doboz 12. tétel, Jelentés a BM III. Főcsoportfőnökség 1974. évi munkájáról; BM III. Főcsoportfőnökség, 1975. január 31.

²⁵ ÁBTL 1. 11. 1. 6. doboz 13. tétel i. m. p. 12.

²⁶ ÁBTL 1. 11. 1. 6. doboz 12. tétel i. m.

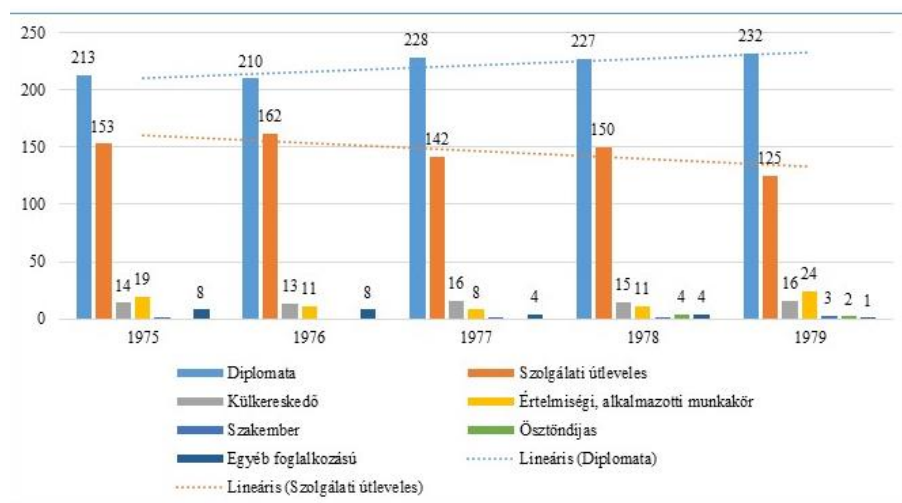
²⁷ ÁBTL 1. 11. 1. 6. doboz 13. tétel i. m. p. 12.

²⁸ Uo.

²⁹ ÁBTL–I.–1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-6/1979., Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség szervénél lévő operatív ügyek és »F« dosszié alapján ellenőrzött személyek számában 1977. év XII. hó 31. napjától 1978. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról; BM III/II. Csoportfőnökség, 1979. január 2. alapján a szerző saját készítése.

Habár a növekedés a számadatokat tekintve nem volt jelentős, de arányaiban nézve az 1975-ről 1979-re 61,9%-os növekedést jelentett.

Az ellenőrzés alatt álló külföldi állampolgárságú személyek közül a legtöbb diplomata státuszban volt. (2. diagram) Arányuk az összes külföldi állampolgáron belül 52,21% (1975) és 57,57% (1979) között változott, a két szám minimálisan emelkedő trendet mutat. A diplomata státusz jelentőségét az adja, hogy amellett, hogy bizonyos védettséget ad az adott országban folytatott tevékenységhez, rengeteg lehetőséget is hordoz a hírszerző tevékenység végzéséhez, illetve az ahhoz szüksége nyílt és titkos kapcsolati rendszerek kialakításához is. Közel hasonló a helyzet a szolgálati útlevéllel beutazó állampolgárok esetében is. Amennyiben ezen két kategóriát együtt vizsgáljuk, akkor azt láthatjuk, hogy az ellenőrzés alatt tartott külföldi állampolgárok közül a legtöbb hivatalos céllal érkezett az MNK-ba. Arányuk ezen csoport összlétszámán belül 88,59 (1979) és 92,73% (1977) között változott.

2. diagram: A BM III/II. Csoportfőnökség által ellenőrzött külföldi állampolgárok létszámadatai beosztásuk szerinti, éves bontásban az 1975 – 1979 közötti időszakban (saját készítésű)³⁰

Az ellenőrzés alatt tartott magyar állampolgárok közül a legtöbb vezető, vagy értelmiségi munkakörben volt. Figyelemre méltó, hogy az alkalmazotti munkakörben foglalkoztatott személyek száma folyamatosan nőtt a vizsgált időszakban.

³⁰ ÁBTL–I.–1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-8/1980., Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség szervénél lévő operatív ügyek és »F« dosszié alapján ellenőrzött személyek számában 1978. év XII. hó 31. napjától 1979. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról; BM III/II. Csoportfőnökség, 1980. január 3. alapján a szerző saját készítése.

		1975	1976	1977	1978	1979
Magyar állampolgárok	Vezető, irányító munkakör	6	10	16	13	5
	Különböző értelmiségi munkakör	7	3	4	5	9
	Különböző alkalmazotti munkakör	4	7	11	14	14
	Fegyveres testületi beosztott					1
	Iparban fizikai dolgozó					1
	Mezőgazdaságban fizikai dolgozó	1				
	Önálló (kisiparos, kereskedő,..)	2			1	1
	Nyugdíjas, eltartott	1	1	1	2	2
	Foglalkozás nélküli				1	1
	Egyéb		1	1		
Összesen:	21	22	33	36	34	

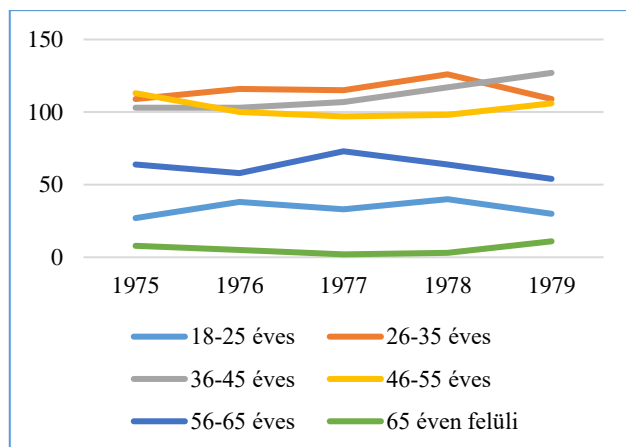
*4. táblázat: A BM III/II. Csoportfőnökség által ellenőrzött magyar állampolgárok munkakör, foglalkozás szerinti létszámadatai éves bontásban az 1975-1979 közötti időszakban
(saját készítés)*

A vizsgált időszakban az állambiztonság és az állampárt között nagyon szoros, számtalan területet érintő kapcsolat volt. Ennek egyik megnyilvánulása, hogy az állambiztonság nyilvántartotta, hogy az ellenőrzés alatt tartó személyek közül ki volt a tagja a Magyar Szocialista Munkáspártnak (MSZMP) aktuálisan, vagy korábban. (5. táblázat) Figyelmet érdemel, hogy a párttagsággal rendelkező / rendelkezők aránya az ellenőrzött személyek körében 23,81% (1975) és 33,33% (1977) között változott.

Pártállás					
	1975	1976	1977	1978	1979
MSZMP tag	4	6	10	10	10
MSZMP-ből kizárt	1	1	1	1	1
Összesen:	5	7	11	11	11

*5. táblázat: A BM III/II. Csoportfőnökség által ellenőrzött személyek létszámadatai a párttagság szerint éves bontásban az 1975-1979 közötti időszakban
(saját készítés)*

Az életkorokat elemezve megállapíthatjuk, hogy teljesen érthetően az aktív, érett korban lévő 26 és 55 év közötti személyek kerültek elsődlegesen látókörbe. (3. diagram) A hírszerzést, kémkedést végző személy akkor tudja a feladatát eredményesen végrehajtani, amennyiben hozzáfér a hírszerzés szempontjából fontos információkhoz. Ez pedig általánosságban egy diploma megszerzését, majd az adott szakterületen néhány év tapasztalatszerzést, a szakmai pályafutásban való előrelépést feltételez.

3. diagram: A BM III/II. Csoportfőnökség által ellenőrzött személyek létszámadatai korosztály szerinti, éves bontásban az 1975-1979 közötti időszakban (saját készítés)

Az ellenőrzések indoka széles skálán mozgott. Például „HULLÁM” fedőnevű (fn.) USA állampolgárt, aki 1975-ben diplomataként érkezett az MNK-ba azért vonták ellenőrzés alá, mert pozícióját felhasználva kapcsolatot épített ki fontos beosztást betöltő emberekkel, akik közül az egyiketől állam- és szolgálati titkot tartalmazó térképet próbált megszerezni.³¹ „BOSTON” fn. osztrák állampolgár pedig azért került látókörbe, mert a budapesti Creditanstalt - Bankverein³² vezető munkatársaként szoros kapcsolatot tartott a budapesti osztrák nagykövetséggel és az MNK szocialista gazdaságpolitikájáról gyűjtött információkat.³³ A magyar állampolgárságú „MINERVA” fn. személy „KAMÉLEON” fn. volt magyar, a vizsgálat idején német állampolgár – korábban a Gehlen szervezet³⁴ tagja – címére küldött kémjelentéseket.³⁵ A bizalmas nyomozás azt állapította meg, hogy az egyetemi végzettségű zenetanárt,

³¹ ÁBTL-I.-1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-12/1978., Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség szervénél lévő operatív ügyek és »F« dosszié alapján ellenőrzött személyek számában 1976. év XII. hó 31. napjától 1977. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról; BM III/II. Csoportfőnökség, 1978. január 2. p. 2.

³² A vizsgált időszakban osztrák kereskedelmi bank volt, amely meghatározó volt a gazdaság szempontjából és amelyben az osztrák állam is tulajdonnal rendelkezett. – Forrás: The Vienna banking house. Guide to the Archive; <https://guide-to-the-archival.rothschildarchive.org/the-vienna-banking-house/depts/the-creditanstalt/history-of-the-creditanstalt> (Letöltés ideje: 2022. 03. 14.)

³³ ÁBTL-I.-1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-31/1977., Jelentés az 1976. évi hálózati és operatív adatokról a statisztikai jelentés kiegészítéséhez; BM III/II. Csoportfőnökség, 1977. január 5. p. 4.

³⁴ A „Gehlen Szervezet” Reinhard Gehlen vezérőrnagy által a második világháborút követően működtetett hírszerző szervezet volt, amely együttműködött az amerikai hírszerzéssel és az 1956-ban létrehozott nyugatnémet hírszerzés részévé vált. – Forrás: Britannica.com: Gehlen Organization/German Organization; <https://www.britannica.com/topic/Gehlen-Organization> (Letöltés ideje: 2022. 03. 15.)

³⁵ ÁBTL-I.-1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-31/1977., Jelentés az 1976. évi hálózati és operatív adatokról a statisztikai jelentés kiegészítéséhez; BM III/II. Csoportfőnökség, 1977. január 5. p. 8.

„MINERVA”-t az NSZK hírszerzése 1973-ban beszervezte, akiknek egészen 1976. június 19-ig rendszeresen szolgáltatott ki az MNK hátrányára felhasználható adatokat. A bp-i Katonai Bíróság 1976. november 09-én nem jogerősen „államtitok tekintetében, kémszervezet tagjaként elkövetett kémkedés és devizagazdálkodást sértő” büntett miatt 10 évi fegyházban letöltendő szabadságvesztésre ítélte.³⁶

Befejezés

Az adatok elemzése egyértelműen rámutatott arra, hogy az MNK EBEÉ-ben való részvételét követően a nemzetközi kapcsolatokban történő enyhülés irányába mutató pozitív érdemi változás nem következett be a kémelhárítás területén. Az ellenőrzött személyek évenkénti összlétszáma, ha minimális mértékben is, de emelkedést mutatott az 1975 és 1979 közötti időszakban.

A kiemelt kémelhárítási irányok az USA, az NSZK, Franciaország, Anglia és Ausztria voltak és maradtak is a vizsgált időszak teljes egészében. Közülük érthetően az USA volt a legfontosabb. Az elhárítás intenzitását tekintve az amerikai, a nyugatnémet és a francia kötődésű ügyekben ellenőrzött személyek száma nőtt az 1975-1979 közötti időszakban.

Ez azt is jelenti, hogy a nyilvános diplomácia és a kormányok céljait titokban támogató szervezeteken keresztül kifejtett tevékenység nem volt összhangban.

Felhasznált irodalom:

- A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnöksége Ügyrendje, 10-530/1972 (03.15); Belügyminiszter, 1972. március 15.
https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10-530_1972.pdf (Letöltés ideje: 2022. 01. 13.)
- A Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség Ügyrendje, 38-28/5/1972; Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség, 1972. június 1.
<http://docplayer.hu/216226-A-belugyminiszterium-iii-ii-csoportfonokseg-ugyrendje.html> (Letöltés ideje: 2022. 01. 13.)
- ÁBTL–I.–1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-9/76, Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség szervénél lévő operatív ügyek és »F« dosszié alapján ellenőrzött személyek számában 1974. év XII. hó 31. napjától 1975. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról; BM III/II. Csoportfőnökség, 1975. december 31.

---

³⁶ Uo.

- ÁBTL-I.-1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-6/1979., Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség szervénél lévő operatív ügyek és »F« dosszié alapján ellenőrzött személyek számában 1977. év XII. hó 31. napjától 1978. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról; BM III/II. Csoportfőnökség, 1979. január 2.
- ÁBTL-I.-1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-8/1980., Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség szervénél lévő operatív ügyek és »F« dosszié alapján ellenőrzött személyek számában 1978. év XII. hó 31. napjától 1979. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról; BM III/II. Csoportfőnökség, 1980. január 3.
- ÁBTL-I.-1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-12/1978., Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség szervénél lévő operatív ügyek és »F« dosszié alapján ellenőrzött személyek számában 1976. év XII. hó 31. napjától 1977. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról; BM III/II. Csoportfőnökség, 1978. január 2.
- ÁBTL-I.-1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-12/1978., Jelentés az 1977. évi hálózati és operatív adatokról a statisztikai jelentés kiegészítéséhez; BM III/II. Csoportfőnökség, 1978. január 2.
- ÁBTL-I.-1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-31/1977., Jelentés az 1976. évi hálózati és operatív adatokról a statisztikai jelentés kiegészítéséhez; BM III/II. Csoportfőnökség, 1977. január 5.
- ÁBTL-I.-1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség szervénél lévő operatív ügyek és »F« dosszié alapján ellenőrzött személyek számában 1975. év XII. hó 31. napjától 1976. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról; BM III/II. Csoportfőnökség, 1977. január 4.
- ÁBTL 1. 11. 1. 6. doboz 12. tétel, Jelentés a BM III. Főcsoportfőnökség 1974. évi munkájáról; BM III. Főcsoportfőnökség, 1975. január 31.
- ÁBTL 1. 11. 1. 6. doboz 13. tétel, Jelentés a BM III. Főcsoportfőnökség 1975. évi munkájáról; BM III. Főcsoportfőnökség, 1976. február 9.
- ÁBTL-4.2-10-21/10/1973, 0010/1973. (VI.30.), A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0010. számú Parancsa – Az állambiztonsági szervek előzetes ellenőrző és bizalmas nyomozó munkájának szabályozása; Belügyminiszter, 1973. június 30.
https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_10_1973.pdf
(Letöltés ideje: 2022. 01. 13.)
- Britannica.com: Gehlen Organization/German Organization;
<https://www.britannica.com/topic/Gehlen-Organization> (Letöltés ideje: 2022. 03. 15.)
- Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act;
<https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 01. 13.)
- GERGELY Attila: ÁBTL AB 842, 13-68/115/76, Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár; BM Könyvkiadó, Budapest, 1980.

- JOBST Ágnes: A Stasi működése Magyarországon: a keletnémet és a magyar állambiztonság kapcsolata 1955-1989; Jaffa Kiadó, Budapest, 2015.
- REMEK Éva. Az EBESZ II. Története, helye, szerepe és jellemzői a nemzetközi szervezetek rendszerében; Hadtudományi Szemle, 2017/2. pp. 143-162.
- RÉVÉSZ Béla. Jogtudósok titkai – Történetek a titkosszolgálatok és a jogtudományok neves művelőinek 20. századi kapcsolataiból; Iuresperitus kiadó, Szeged, 2018.
- The Vienna banking hous. Guide to the Archive. <https://guide-to-the-archive.rothschildarchive.org/the-vienna-banking-house/depts/the-creditanstalt/history-of-the-creditanstalt> (Letöltés ideje: 2022. 03. 14.)

**A NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK FELHATALMAZÁSA –
NEMZETKÖZI KITEKINTÉS**

A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége, és azon keresztül a részükre adott (jogi) felhatalmazás széleskörű társadalmi érdeklődésre tartanak számot, nem kizárólag az utóbbi években kiobbant titkosszolgálati botrányok és emberi jogi perek, hanem a szféra körül kialakult titokzatosság miatt is. Tovább fokozza a közérdeklődést a jogi szabályozás által körülhatárolt vélt felhatalmazás, és a valóságban végrehajtott tevékenységek közötti különbség. Példaként említhető az Amerikai Egyesült Államokban 2001-ben kiadott, a terrorizmus hatékonyabb elhárítását elősegíteni hivatott Patriot Act¹ előzetes pozitív társadalmi megítélése, míg az annak felhatalmazásával végrehajtott tömeges lehallgatások negatív kritikái.

A nemzetbiztonsággal, az állam- és jogtudománnyal foglalkozó kutatók és szakemberek körében általános megállapítás², hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok létrehozása az állam olyan önvédelmi reakciója a különösen nagy veszélyt jelentő, vagy nehezen felderíthető cselekményekkel, csoportokkal kapcsolatban, amelynek eredményeképpen biztosítható az állampolgárok és az állam preventív védelme, a szükséges megelőző intézkedések bevezetésével, vagy általuk olyan időbeli nyereség realizálható, amely a kezdeményezés megragadását biztosítja.

A nemzetbiztonsági szolgálatok szabályozási kérdései általánosságban véve is érdekes kutatási területet jelentenek, ugyanis az állam által adott, igen széleskörű alapjog-korlátozást eredményező felhatalmazásnak kétséget kizáróan kell indokoltnak lennie, amely a világ legtöbb demokratikus országában – alkotmányi szinten rögzített követelmények alapján is – azt jelenti, hogy a bevezetésre kerülő intézkedéseknek nemzeti érték, vagy valamely alapjog védelmére kell visszavezethetőnek lenniük.

Külön kiemelendők a hírszerző szolgálatok szabályozási kérdései, mivel mindamellett, hogy eszköz- és módszerrendszerük egyértelműen alkalmas alapjogkorlátozásra, más állam területén folytatott műveleti tevékenység végrehajtására demokratikus országok esetében azok törvényhozása sem adhat felhatalmazást.

A nemzeti értékek és az alapvető jogok ilyen veszélyekkel szembeni védelme tehát a nemzetbiztonsági szolgálatok létrehozásának indoka, és tevékenységük célja is, amely során a jelen tanulmánynál szélesebb körű kutatások eredményeképpen megállapított alapelvek betartása által biztosítható a jogszerűség és a szakszerűség³,

---

¹ <https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 03. 03.)

² GÁL István László (Szerk.): Nemzetbiztonsági szakági jogi alapismeretek; NKE, Budapest, 2018. p. 78.

³ Lásd: Solti István: A titkos információgyűjtés, elvei, eszközei és módszerei, alkalmazásának lehetőségei a nemzetbiztonsági munkában; Doktori értekezés, NKE, Budapest, 2017.

amelyek éppen aktuális politikai és társadalmi környezettől is függő viszonya az alábbi nemzetközi – demokratikus berendezkedésű országok – példáin keresztül ragadható meg.

Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államok (United States of America – USA) vonatkozásában vizsgálódásunk szempontjából példaként említhető szolgálat a Központi Hírszerző Ügynökség (Central Intelligence Agency – CIA). Létrehozását Harry S. Truman elnök rendelte el 1947-ben a National Security Act⁴-ben. A II. világháborút követően az átalakuló világban szükségessé vált az új kihívásokhoz igazodó katonai és hírszerzési szervezetrendszer kialakítása, ami megfelelő eszközökkel rendelkezett a kialakuló hidegháborús helyzetben az ellenérdekelt félről történő információszerezéshez. A fenti szabályozás legnagyobb módosítására a Watergate botrányval kapcsolatos kongresszusi vizsgálat eredményeképpen került sor⁵, mivel az a megállapítás született, hogy a CIA megalakulása óta (civil) törvényességi felügyelet nélkül hajtott végre hazai és külföldi fedett akciókat, amelyek súlyosan jogsértőek voltak. A CIA részt vett gyilkosságokban, elfogott belföldi leveleket, LSD-kísérleteket folytatott, mindemellett pedig egy 1949-es elnöki rendelet⁶ alapján titkosították állománytábláját, költségvetését és kiadásait, amelyet senki sem ellenőrzött. A Szenátusban mindezek miatt több bizottság került megalakításra⁷, amelyeknek napjainkig feladata a szolgálat folyamatos beszámoltatása és törvényességi felügyelete. A titkosított állománytáblák és a pénzügyi tevékenység előzetes jóváhagyását 1976-tól az elnök látta el⁸, ezzel a CIA igazgatójától ez a jogkör elkerült, és megvalósult a teljes civil kontroll.

Az eszköz- és módszerrendszer tekintetében több elnöki parancs⁹ is kiadásra került 1978 és 1981¹⁰ között, amelyek megtiltották, vagy előfeltételekhez kötötték a CIA belföldi tevékenységét, továbbá több esetben előírták a szolgáltatásoknak az FBI-tól (Szövetségi Nyomozó Iroda – Federal Bureau of Investigation) történő megrendelését, vagy a velük való szoros együttműködést. A CIA 1980-1990-es években hangoztatott álláspontja szerint a rendszer olyan mértékben vált

---

⁴ <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1493/pdf/COMPS-1493.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 03. 03.)

⁵ A „Watergate botrány” Kongresszusi Jelentése; <https://www.senate.gov/about/resources/pdf/watergate-final-report-1974.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 03. 16.)

⁶ Central Intelligence Agency Act; <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1435/pdf/COMPS-1435.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 03. 03.)

⁷ Executive Order 11828 elnöki parancs; <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/executive-order-11828-establishing-commission-cia-activities-within-the-united-states> (Letöltés ideje: 2022. 03. 03.)

⁸ Executive Order 11905 elnöki parancs; <https://www.britannica.com/event/Executive-Order-11905> (Letöltés ideje: 2022. 03. 03.)

⁹ pld. Executive Order 12036 elnöki parancs; <https://www.britannica.com/event/Executive-Order-11905#ref1196137> (Letöltés ideje: 2022. 03. 03.)

¹⁰ Az 1981-es Executive Order 12333 elnöki parancs, amely az USA Hírszerző Közösségének konkrét információszerezési irányait határozza minden elnöki beiktatást követően felülvizsgálatra került, azonban annak lényegi változtatása csak 2004-ben történt meg. <https://www.nsa.gov/Signals-Intelligence/EO-12333/> (Letöltés ideje: 2022. 03. 03.)

túlszabályozottá, hogy az már a műveleti tevékenység hatékonyságát csökkentette. E véleményeket látszottak bizonyítani a 2001. szeptember 11-i terrorcselekmények, amely – az USA szolgálatainak együttműködési hiányosságai mellett – a humán információszerző képesség hiányára volt visszavezethető, amit a szigorú – hazai viszonylatban folytatott tevékenységre vonatkozó – törvényi megkötések váltottak ki.

A terrorcselekmények és a szolgálatok együttműködésének eredményeképpen az előző szabályozásoknál ismertebb USA Patriot Act került kiadásra, amely jelentős változásokat írt elő az amerikai nemzetbiztonsági rendszerben. Vizsgálódásunk szempontjából a CIA vonatkozásában ilyennek tekinthető a fokozott információszolgáltatás a szolgálatok között, továbbá az amerikai állampolgárok és jogaik védelme érdekében külföldön folytatható műveleti tevékenység tekintetében korábban bevezetett korlátozások egy részének feloldása.

A Snowden-botrány után 2013-ban és 2014-ben¹¹ az amerikai elnök, sajtótájékoztató-sorozaton keresztül ismertette a később, 2015-ben elfogadásra került USA Freedom Act¹² intézkedéseit, amelyek a napvilágra került jogszerűtlen tömeges megfigyelések és lehallgatások okán újra korlátozó jellegű szabályokat tartalmaztak. Ezek legfőképpen az USA technikai adatgyűjtéssel foglalkozó szolgálatát az NSA-t (National Security Agency) érintették, azonban a teljes Hírszerző Közösségre hatással voltak, hiszen korlátozták a titkos információgyűjtéssel megszerezhető adatok körét és különös követelményeket támasztottak a célszemélyek kiválasztása kapcsán (pld. szövetséges állam vezető tisztségviselőjével kapcsolatban nem gyűjthető információ, kizárólag bírói jóváhagyás után szerezhető meg a hanghívások másolatai a telefontársaságoktól).

Egyesült Királyság

A vizsgálódásunk szempontjából releváns két brit szolgálat – Secret Intelligence Service (SIS vagy MI6) és Security Service (MI5) – jogelődjei egyaránt 1909-ig visszavezethető történelemmel rendelkeznek. A hírszerzési funkciót ellátó MI6 hivatalos, jogszabályi szintű elismerése 1994-ben történt meg a brit kormány részéről az Intelligence Services Act 1994¹³ törvényben, amelyben az ország technikai hírszerző szolgálatának¹⁴ szabályozása is megtörtént. Az előzőekből következően eddig az időpontig a szolgálattal kapcsolatos szabályozás nem volt nyilvános, így a megismerhetőség, mint generális alkotmányos követelmény sem érvényesülhetett. Mindezek alapján megállapítható, hogy az MI6 ilyen formában való létezése önmagában is alapjog-korlátozó volt. Az I. és II. világháború alatti tevékenység a szolgálat életében hagyományos katonai információszerezésre összpontosult, továbbá az MI6-hez köthető az Enigma rejtjelző eszköz szövetséges országoknak történő eljuttatása, az arra történő kiképzés végrehajtása, és a felderített információk továbbítása. A hidegháború idején a szolgálat a CIA-val közösen hajtott végre kétes akciókat, amelyek az MI6 1994-es elismerése után váltottak ki nagyobb társadalmi

---

¹¹ ACKERMAN, S. és ROBERTS, D.: Obama presents NSA reforms with plan to end government storage of call data; The Guardian Online 2014.

¹² <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/2048/text/pl?overview=closed> (Letöltés ideje: 2022. 03. 03.)

¹³ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/13/contents> (Letöltés ideje: 2022. 03. 03.)

¹⁴ Government Communications Headquarters – GCHQ

visszhangot, ekkor azonban már a nyilvánossá tett jogi szabályozással alá lehetett támasztani a szervezet reformja iránti politikai szándékot. Ezen időszakban került kialakításra a civil kontrollként szolgáló parlamenti Hírszerzési és Biztonsági Bizottság. Ez utóbbin kívül az 1994-es jogszabály által meghatározott mechanizmusok – úgymint az egyes eszközök és módszerek, továbbá az ezek engedélyezésére jogosult vezetők – a 90-es évek közepén tett kormányzati és igazgatói nyilatkozatok alapján már 1953 óta az akkor még titkos szabályozás részét képezték. Az MI6 modernkori történelme során a CIA-val ellentétben nem került botrányok miatt a nyilvánosság keresztüvébe, azonban a szolgálat tevékenységére kisebb mértékben hatással levő események így is bekövetkeztek.¹⁵

A brit elhárító szolgálat – MI5 – jelenleg érvényes szabályozása az 1989. évi Security Service Act¹⁶-ben történt meg. A szervezet alapvető tevékenysége a kémelhárítás, az alkotmányos berendezkedés védelme, a terrorizmus elleni harc és a brit gazdasági érdekeltségek védelme köré csoportosul, amelyen belül az első dominánsan jelenik meg az 1909-as alapítástól kezdve napjainkig. Az 1970-es évektől kezdődően a szervezet kiemelt feladatokat hajtott végre az Észak-Írország területéről kiinduló terroristának és alkotmányellenesnek nyilvánított mozgalmak elleni tevékenységben, ezen belül is a humán erővel folytatott információszerezés területén, amelyben az illetékességgel rendelkező szervezetek közül élen járt. Az MI5 1996-ban került felhatalmazásra arra, hogy a súlyos bűncselekmények esetén a titkosszolgálati eszközökkel és módszerekkel megszerzett információkkal támogathassa a rendvédelmi szervek tevékenységét azok igényei alapján. Fontos kiemelni, hogy ezekben az esetekben a törvényesség biztosítása az MI5 felelőssége maradt, hiszen az igényt támogató szervezet nem felelhet mindezért, azok csupán a megszerzendő információk körét képesek meghatározni, a végrehajtás módját nem. Az MI5 esetében 2015-ben került nyilvánosságra, hogy az 1984-es Telecommunications Act¹⁷-re hivatkozva 2001. szeptember 11. után készletező jellegű információgyűjtéssel adattárazták a hazai és külföldi telekommunikációs eseményeket beleértve metaadatokat és beszélgetéseket is. A szolgálat ezeket háromfokozatú skálán teljesség szempontjából besorolta és még azon információkat is megtartotta, amelyek kizárólag azonosításra alkalmatlan, konkrét személyhez nem köthető adatokat tartalmaztak. Mindennek eredményeképpen a 2016-os Investigatory Powers Act¹⁸ törvénycsomagban a törvényhozás megtiltotta ezt a gyakorlatot.

Németország

A belföldi hírszerző szolgálatként működő BfV (Bundesamt für Verfassungsschutz – Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal) története 1920-ig, a Weimari Köztársaság idejére vezethető vissza. A Weimari Alkotmány¹⁹ említés tesz

---

¹⁵ Ilyen volt a Hutton vizsgálat, amely során egy ENSZ biológiai hadviselés szakértő halálával kapcsolatban felmerült a gyanú a szervezet érintettségére.

¹⁶ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/5/contents> (Letöltés ideje: 2022. 03. 03.)

¹⁷ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/12/contents> (Letöltés ideje: 2022. 03. 03.)

¹⁸ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2016/25/contents/enacted> (Letöltés ideje: 2022. 03. 03.)

¹⁹ <https://web.archive.org/web/20050308140018/http://web.jjay.cuny.edu/~jobrien/reference/ob13.html> (Letöltés ideje: 2022. 03. 04.)

a biztonság garantálásának elnöki feladatairól,²⁰ és felhatalmazást ad bizonyos alapvető jogok időszakos felfüggesztésére a nemzeti értékek és a biztonság védelme érdekében. A hivatkozott szakasz felhatalmazása alapján került létrehozásra a BfV elődjének tekinthető hivatal, amely tehát a fenti módon, alkotmányos alapokon jött létre.

A szervezet működésében lényegi változást hozó események közé sorolható a Kurd Munkáspárt 1998-as tüntetése, a 2001. szeptember 11-i terrorcselekményekkel kapcsolatos információk felderítésének elmaradása, a szélsőjobboldali szervezetek modernkori megerősödése, és a Földalatti Nemzeti Szocialista neonáci csoporttal kapcsolatos anyagok megsemmisítése.

A fentiek miatt a titkos információgyűjtésre vonatkozó szabályok ugyan nem változtak, azonban a törvényalkotó megerősítette a szolgálat felett gyakorolt civil felügyeleti szervek jogait, és szélesítette a betekintési engedélyek körét, főként a Bundestag illetékes bizottságát.

A német polgári és katonai hírszerzés, a BND (Bundesnachrichtendienst – Szövetségi Hírszerző Szolgálat) 1956-os hivatalos alapításától kezdve a CIA által szorosan felügyelt szervezetként látta el Nyugat-Németország és a NATO hírigényébe tartozó, a keleti blokkal kapcsolatos információszerző tevékenységet. A szervezet történelmében számos nagy vihart kavart esemény következett be: volt nácik felvétele és foglalkoztatása,²¹ a müncheni olimpia során elkövetett terrorcselekmény megelőzésével kapcsolatos kudarcok, az 1990-es évek újságírói megfigyelései informátoraik felfedése érdekében, valamint a Snowden-botrány mellékágaként a BND vonatkozásában megállapításra került, hogy együttműködött az amerikai szolgálatokkal telekommunikációs metaadatok tömeges gyűjtésében és megosztásában.

A későbbi jogszabályváltoztatások lekövezték a fenti botrányokat, a terrorcselekmények megelőzésére a 70-es években szélesítették a szervezet jogköreit, a 90-es években a Kancellária parancsban tiltotta meg a BND számára újságírók megfigyelését, a tömeges adatgyűjtések vonatkozásában pedig – mivel a parlamenti vizsgálóbizottság megállapította, hogy azok külföldi eredetűek és nem jogsértőek – a nemzetközi együttműködésben felhasználó adatok körét szűkítették, és az átadás engedélyezési szintjét növelték.

Általános szabályozási trendek

A nemzetbiztonsági szolgálatok részére biztosított széleskörű alapjogkorlátozási felhatalmazás eredete szoros összefüggésben áll az államiság kialakulásával megvalósult erőszak-monopolizálással.²² Az 'erőszakba', annak fizikai

---

²⁰ Article 48.

²¹ A The Independent 2018. június 29-i cikke alapján 100 volt náci szolgált a szervezetnél. Lásd továbbá: WOLF, Thomas: The origins of the BND and "official history" in Germany; Selected Lectures of the German Historical Institute Moscow, 2020.

²² Az erőszak-monopóliummal és az államok kialakulásának ilyen szempontból történő vizsgálatával kapcsolatban lásd bővebben: BALOGH László Levente: Állam és erőszak; Politikatudományi Szemle, 2011/1. pp. 119-132.

megnyilvánulása mellett általában beleértjük valamennyi alapjogkorlátozó módszert is, hiszen ezek is az állami akarat és azon keresztül az állami érdek védelme kikényszerítésének eszközei. Az államiság kialakulásának, és ahhoz kapcsolódóan az erőszak monopolizálásának összefonódása a demokratikus országokban napjainkban is fennáll. Az állam így tehát egyik oldalról érdekelt a nemzetbiztonsági szolgálatok hatékonyságának növelésében, ugyanakkor azzal, hogy alapjogkorlátozásra ad felhatalmazást részükre, ugyanennyire érdekelt az intézkedések jogszerűségének biztosítására is. Amennyiben a jogszerűséget – ehelyütt a nemzetközi szervezetek által tett ajánlásokat is a fogalomba értve – nem egyenlő, vagy kisebb súllyal venné figyelembe, úgy az állam demokratizáltságának szintje, végső soron a törvényhozó legitimitása kérdőjeleződne meg.

Amikor tehát a fent is kifejtett, demokratikus országok nemzetbiztonsági szolgálatait érintő jogsértési kérdések kerülnek előtérbe, akkor az állam természetes válaszreakciója a jogkörök korlátozása, a további jogsértés jövőbeli lehetőségének kizárása. A BND esetében bevezetett intézkedések az újságírók ellenőrzésének megtiltása volt, tekintet nélkül a velük szemben feltételezhető kockázatokra, így nem ismétlődhetett meg az eredeti jogsértés. A Snowden-botrány kapcsán a fenti háromból két országban megtett intézkedések amellelt, hogy szintén kizárják az ugyanolyan jogsértést, amely eredetileg elkövetésre került, a szakmaiság követelményeit figyelembe véve vagy bizonyos személyi kör (pld. az USA-ban az amerikai állampolgárok) tömeges megfigyelésből való kizárásával, vagy a nemzetközi közösség és partnerszolgálati együttműködés során megosztható információk körének szűkítésével, egyes esetekben az engedélyezési szint emelésével végződtek (pld. Németországban a BND esetében). Nagy-Britanniában ugyanakkor, a tárgyalat MI5 esetében is, a tömeges megfigyelések teljes mértékben betiltásra kerültek.

Összességében megállapítható tehát, hogy az állam a nemzetbiztonsági szolgálatok – nem minden esetben jogsértő – társadalmi megítélés szerinti túlkapásaira korlátozó intézkedések bevezetésével reagál, amely néhány esetben a szakmai feladatvégrehajtást is korlátozhatja.

A nyilvánosságra került jogszerűtlenségek és a témát érintő emberi jogi perek, vagy éppen egy új jogszabály parlamenti vitája mellett kevés szó esik a külföldön végrehajtott műveleti tevékenységekről, nemzetbiztonsági vonatkozású érdekérvényesítésről. A szféra titkossága itt is tetten érhető egyrészt a titkosszolgálati eljárások és eszközök alkalmazási hatékonyságának fenntartása, másrészt az e tevékenységre történő felhatalmazás körüli kérdések miatt. Ez utóbbi a hírszerzés kardinális kérdése, mivel egyik államnak sincs joga egy másik állam területén bármilyen hasonló tevékenységet engedélyezni. A nemzetközi együttműködések keretein belül természetesen elképzelhető – megfelelően előkészített két- vagy többoldalú szerződésekkel – egymás nemzetbiztonságának elősegítése, azonban az egyoldalú tevékenység súlyos nemzetközi jogsértésnek számítana. Mindezek mellett is belátható, hogy a világon minden országnak állami érdeke az, hogy rendelkezzen más állammal kapcsolatos politikai, gazdasági, társadalmi, technológiai és katonai információval – különösen a nyíltan el nem érhetővel –, hiszen ez információs fölényt biztosít, amely végső soron az adott állam (nemzet) fennmaradásának elősegítését, és így a nemzeti érdekek védelmét jelenti.

Várható szabályozási irányok

A nemzetbiztonsági szolgálatok működési környezetét a társadalomtudomány emberi generációk szemszögéből vizsgáló korábbi tanulmány alapján „...a generációs különbségekből elkerülhetetlenül következő jövőbeni változások miatt a titkos felderítésre feljogosított szervezeteknek más választásuk nem lesz, mint hogy előnyükre fordítsák e különbségeket és az új nemzedékek tagjai bevonásával, képzésével és belőlük az utánpótlás kinevelésével – lehetőség szerint minél előbb – a fejlődésüket hosszú távon megtervezve ezen irányokba mozduljanak el.”²³ A várható szabályozási irányokra a fentiek valószínűleg szintén nagy hatással lesznek, hiszen mind a szolgálatok személyi állományának utánpótlása, mind a humán erővel végrehajtott nemzetbiztonsági tevékenység kapcsán kulcskérdés az emberek életkor szerinti széles körének megnyerése. A vonatkozó szabályozásnak tehát igazodnia kell mind a fiatal, mind az idősebb generáció elvárásaihoz, pontosabban kellően rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy az egyes generációk elvárásai kielégíthetőek legyenek. Számos tanulmány²⁴ vizsgálta már a kérdést, ehelyütt kiemelendő azon aspektus, amely a társadalom részéről azon jogos elvárás erősödését támasztja, miszerint a nemzetbiztonsági szolgálatoknak alaprendeltetésük – leegyszerűsítve a biztonság garantálása – mellett a lehető legátláthatóbban és az alapvető jogokat a lehető legkevésbé korlátozva kell működni. Az ezen elvárásnak való megfelelés nem, hogy nem könnyű, hanem a szerző véleménye szerint annak szakmai oldalról történő megfogása is nehézségekbe ütközik. A biztonság garantálása soha nem lehet teljes, mivel ez a totális megfigyelést jelentené (gondoljunk csak egy „magányos farkas” elkövető esetére, aki akár évekig is bármiféle terrorista kapcsolat nélkül készül a korábban elhatározott merényletre és egy átlagos állampolgár életét éli). A teljes biztonságnál tehát csak kisebb fokú védelmet képes adni bármely szervezet, így azonban a szakemberekben is felmerül a kérdés, hogy mi az a biztonság és a jogkorlátozás között felállítható arányosság, amely az adott társadalmi környezetben elvártnak tekinthető. E kérdés megválaszolása természetesen további kutatásokat igényel, különösen az alapjogok korlátozásának azon területén, amely a titkosszolgálati eszközök magánéletbe történő beavatkozásának mértékével foglalkozik.

Felhasznált irodalom:

- ACKERMAN, S. és ROBERTS, D.: Obama presents NSA reforms with plan to end government storage of call data; The Guardian Online 2014.
- BABOS Sándor: Titkos felderítés a generációk tükrében; Szakmai Szemle 2018/4.
- BALOGH László Levente: Állam és erőszak; Politikatudományi Szemle, 2011/1.

---

²³ BABOS Sándor: Titkos felderítés a generációk tükrében; Szakmai Szemle 2018/4. pp. 17-26. https://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2018_4_szam.pdf (Letöltés ideje: 2022. 03. 05.)

²⁴ Például: ZALAI Noémi: Új típusú kihívások: generációváltás a nemzetbiztonsági szolgálatoknál; Nemzetbiztonsági Szemle 2016/1.

- GÁL István László (Szerk.): Nemzetbiztonsági szakági jogi alapismeretek; NKE, Budapest, 2018.
- WOLF, Thomas: The origins of the BND and "official history" in Germany; Selected Lectures of the German Historical Institute Moscow, 2020.
- ZALAI Noémi: Új típusú kihívások: generációváltás a nemzetbiztonsági szolgálatoknál; Nemzetbiztonsági Szemle 2016/1.
- A „Watergate botrány” Kongresszusi Jelentése, 1974.
- UK Telecommunications Act 1984.
- UK Security Service Act 1989.
- UK Intelligence Services Act 1994.
- USA National Security Act 1947.
- USA Central Intelligence Agency Act 1949.
- USA Freedom Act 2015.
- USA Patriot Act 2001.
- USA Executive Order 11828
- USA Executive Order 11905
- USA Executive Order 12036
- USA Executive Order 12333
- Weimar-i Alkotmány

BIHARI RITA

A BERLINI FOLYAMAT BIZTONSÁGI ASPEKTUSAI

Bevezetés

A Berlini Folyamat 2014-ben jött létre, mint kormányközi diplomáciai kezdeményezés Angela Merkel volt német kancellár javaslatára és Jean-Claude Juncker, az Európai Bizottság korábbi elnökének¹ döntésére. Hat, még uniós integráció előtt álló nyugat-balkáni ország² és hat uniós tagállam³ közreműködésével alakult meg. A kezdeményezés több átfogó célt tűzött ki maga elé, a hangsúlyt azonban a gazdasági és regionális integrációra helyezték.⁴ Tekintetbe véve, hogy a folyamat által a régió közelebb kerülhet az Európai Unióhoz, egyfajta felkészítést nyújt a csatlakozáshoz.⁵ A nyugat-balkáni együttműködésben kiaknázatlan lehetőségek rejlenek, amelyek konkrét projektek támogatása által teret nyerhetnek. Ennek megfelelően 2014-ben a folyamat céljaként négy nagyobb fejlesztési terület került kijelölésre úgy, mint:

- fennálló kétoldalú és belső kérdések megoldása,
- megbékélés megvalósítása a régió társadalmain belül és között,
- a regionális gazdasági együttműködés erősítése,
- a fenntartható növekedés alapjainak lerakása.⁶

A célok elérésében a hat uniós tagállamon és a hat nyugat-balkáni országon túl több civil társaság, különböző vállalkozások, uniós intézmények vesznek részt, úgy mint az Európai Bizottság, az Európai Külügyi Szolgálat, valamint a Tanács elnökségét betöltő tagállam, nemzetközi pénzüzetek, regionális kezdeményezések, így például a Regionális Együttműködési Tanács (Regional Cooperation Council – RCC), Délkelet-európai Közlekedési Megfigyelőközpont (South-east Europe Transport Observatory – SEETO), Energiaközösség (Energy Community – EnC), Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (Central European Free Trade Agreement – CEFTA), Regionális Ifjúsági Együttműködési Iroda (Regional Youth Cooperation Office – RYCO) és a Regionális Korrupcióellenes Kezdeményezés (Regional Anti-Corruption Initiative – RAI).⁷ A folyamat működését leginkább a

---

¹ Jean-Claude Juncker Európai Bizottsági elnök 2014 és 2019 között.

² Albánia, Bosznia-Hercegovina, Koszovó, Montenegró, Észak-Macedónia és Szerbia

³ Ausztria, Horvátország, Franciaország, Németország, Olaszország, Egyesült Királyság (2020. januárig EU tagállam) és Szlovénia

⁴ MUSLIU, Vjosa: The Berlin Process for the Western Balkans. What is in a name? 2021; <https://popups.uliege.be/2593-9483/index.php?id=172> The Journal of Cross-Regional Dialogues/La Revue de dialogues inter-régionaux2/2021 (Letöltés ideje: 2021. 12. 25.)

⁵ The Berlin Process coming back to Berlin. <https://www.berlinprocess.de/en/the-berlin-process-is-coming-back-to-berlin> (Letöltés ideje: 2021. 12. 25.)

⁶ The Goals of the Berlin Process; <https://www.berlinprocess.de/en/the-goals> (Letöltés ideje: 2021. 12. 25.)

⁷ The participants; <https://www.berlinprocess.de/en/the-participants> (Letöltés ideje: 2021. 12. 25.)

központi koordinációs mechanizmus nélküli rugalmas felépítés jellemzi, éves Csúcstalálkozókkal miniszterelnöki és miniszteri szinten.⁸ Nem része az Stabilizációs és Társulási Folyamatnak (Stabilisation and Association Process – SAP), viszont önálló platformként kiegészíti annak tevékenységét.⁹ Az elmúlt hét év távlatából bizonyosan kijelenthető, hogy a folyamat jelentős változásokat hozott, legyen az gazdasági, politikai (és biztonságpolitikai), társadalmi vagy akár az ökológiát érintő terület.

A Berliini Folyamat szakirodalmi megítélése

Nincs egyszerű dolgunk amennyiben tudományos oldalról közelítjük meg a folyamatot, mert egy fiatal, mozgásban lévő eljárás, amely a tudományos szakirodalomban eddig kevésbé kapott helyet. Többnyire különböző agytrösztök, nem kormányzati szervezetek munkái fókuszálnak mélyebben a témára. Természetesen ezekben a tanulmányokban sem egységes az álláspont a Berliini Folyamat mibenlétének vizsgálata kapcsán. A kutatók egy csoportja¹⁰ ragaszkodik ahhoz, hogy a Berliini Folyamat az EU-ban végbement politikai változások és az egész világot érintő geopolitikai változások eredménye. Ebben a kontextusban a folyamatot megindító okok közé sorolhatjuk a Nyugat-Balkánt is érintő 2015-ös migrációs válságot, vagy a régió belüli konfliktusokat, a külső hatalmi befolyás térségszintű tartós jelenlétét. Bizonyos kutatók amellet tették le voksukat, hogy a Brexit következménye az elhúzódó csatlakozási folyamat, ami inkább csak szükséges, mintsem vonzó a nyugat-balkáni országok számára. Mindeközben megemlítve azt a jelenséget, hogy az Egyesült Királyság után Németország vezető szerepet vehet át a nyugat-balkáni országok integrációs folyamatában. A Berliini Folyamat által a német feltételrendszer is előtérbe kerülhet, miközben Németország ilyen elköteleződése a bővítés mellett inkább csak egyfajta demonstráció a német közvélemény szkepticizmusára reflektálva.¹¹

Nyilvánvalóan a Berliini Folyamatot lehet pozitívan is értékelni,¹² amely a nyugat-balkáni vitás kétoldalú kérdések megoldásában és annak fenntartásában játszhat szerepet. Rávilágítva a regionális együttműködés fokozására, a régió országai közötti rugalmas együttműködésre és annak esetleges megszilárdítására. Vannak kutatók, akik egyenesen úgy értékelik a folyamatot, mint ami új lendületet visz az Európai Unió és a Nyugat-Balkán kapcsolatába, és egyfajta eszköz lehet az EU bővítési fáradtságának leküzdésére.¹³

---

⁸ How does it work?; <https://www.berlinprocess.de/en/how-does-it-work> (Letöltés ideje: 2021. 12. 25.)

⁹ The Berlin Process and the EU's policy towards the WB; <https://www.berlinprocess.de/en/the-berlin-process-and-the-eus-policy-towards-the-wb> (Letöltés ideje: 2021. 12. 25.)

¹⁰ Richard Grievson, Julija Gruebler, Mario Holzner, Eamonn Butler, James Ker-Lindsay, Tobias Flessenkemper, Theresia Töglhofer, Cornelius Adebahr

¹¹ MUSLIU i. m.

¹² Matteo Bonomi, Ardian Hackaj, Krisela Hackaj, Andrea Frontini, Davide Denti, Donika Emini, Marko Kmezic, Florian Bieber, Sabine Lange

¹³ MUSLIU i. m.

Nem utolsó sorban említést érdemelnek azok a kritikus szemléletű kutatók,¹⁴ akik tanulmányaikban a folyamat korlátait helyezik előtérbe, túlnyomó részben annak hatásait vizsgálják a nyugat-balkáni országokra. Közös nevező, hogy szükséges a folyamatot racionális projektekre bontani, amelyben a régió társadalma integráns részt vállalhat, ugyanis enélkül a folyamat és a nyugat-balkáni helyi lakosság olyan két párhuzamos egyenest alkothat, amelynek nem lesz találkozási pontja. Kiemelt figyelmet kap a tanulmányokban az a meglátás is, miszerint az éves Csúcstalálkozókon tett kötelezettségvállalásokat konzekvensen nyomon kell követni, szükséges egy, a végrehajtást felügyelő stratégia. Látható, hogy mint kormányközi procedúra, a Berli Folyamat korlátokkal rendelkezik. Az EU 21 tagállama nem kötelezte el magát mellette, kormányközi szinten pedig csekélynek mondhatók a nyomonkövetések.¹⁵

Csúcstalálkozók 2014 – 2021

A Berli Folyamatot eredetileg 2014-től számított négy évre tervezték, de a Londoni Csúcstalálkozót követően is folytatódott. Az elmúlt hét évben több témát átfogó kötelezettségvállalásokkal igyekeztek előre lendíteni a korábban említett négy nagyobb célt. A találkozókat a következő helyszíneken: 2014 – Berli, 2015 – Bécs, 2016 – Párizs, 2017 – Trieszt, 2018 – London, 2019 – Poznan, 2020 – Szófia, 2021 – Berli tartották, az alábbi területeket érintve.

---

¹⁴ Erwan Fouéré, Steven Blockmans, Tena Prelec, Gazmend Qorraj (Frontini, Denti, Emini, Holzner, Töglhofer, Adebahr)

¹⁵ MUSLIU i. m.

2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Regionális együttműködés	Kétoldalú kérdések	Jogállam és korrupcióellenesség	Kapcsolódási menetrend	Biztonsági kérdések	Gazdaság	A globális COVID-19 világjárvány kihívásai a Nyugat-Balkánon
Közlekedési közösség	Migráció és terrorizmus elleni küzdelem Gazdasági jólét	Fiatalok	Közlekedési Közösség	Regionális együttműködés és jószomszédi kapcsolatok, eltűnt személyek és háborús bűnök	Kapcsolódás	Gazdasági és beruházási terv a Nyugat-Balkán számára 2020
Az igazságszolgáltatás függetlensége, a korrupció elleni küzdelem	Kapcsolódási menetrend	Környezet	A jogállamiság és a korrupció elleni küzdelem	Küzdelem a korrupció ellen	Biztonsági együttműködés	Zöld menetrend a Nyugat-Balkán számára
Szakképzés	Ifjúság	Migráció és a terrorizmus elleni küzdelem Kapcsolódási program	Regionális gazdasági integráció	Digitalizáció – ifjúsági nevelés	Korrupció	A romák integrációjának további támogatása
	Oktatás és tudomány		KKV-k fejlesztése		Környezet és éghajlat	A berlini folyamat jövője
			Oktatás és tudomány			

1. ábra: Csúcstalálkozók kiemelt témái 2014-2020

(Forrás: *The Berlin Process*;¹⁶ *The Berlin Process in Nutshell*¹⁷ alapján saját szerkesztés)

¹⁶ The Berlin Process; <https://berlinprocess.info/about/> (Letöltés ideje: 2021. 12. 27.)

¹⁷ RUDAN, Ana Marjanović: *The Berlin Process in nutshell*; Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, 2018; https://www.giz.de/en/downloads_els/The_Berlin_Process.pdf (Letöltés ideje: 2022. 01. 03.)

2021-ben a Berli Folyamat visszatért Berlinbe, ahol Angela Merkel a folyamat úgynevezett gyakorlati sikereit méltatta. Külön kiemelte a 2021. július 1-jén életbe lépő Regionális Roaming Megállapodást, a 2020-as évben megalakult Zöld Sávokat, a Regionális Ifjúsági Együttműködési Irodát és a Közös Regionális Piac felé tett lépéseket. Természetesen elismerte, hogy több nehézséget még le kell küzdeni, ilyen a befagyott konfliktusnak tekinthető Szerbia-Koszovó közötti párbeszéd előmozdítása, valamint Bosznia-Hercegovina helyzete. Merkel asszony arra a következtetésre jutott, hogy a folyamat folytatásához az RCC és a CEFTA által végzett munka lezárása szükséges. A folyamat további menetelése azért is indokolt, mert még vannak kihasználatlan területek a regionális együttműködésben és a COVID-járvány okozta társadalmi-gazdasági következmények leküzdése csak együttes erővel lehetséges. Kiemelt hangsúlyt kapott, hogy az uniós bővítés stratégiai befektetés elsősorban az európai békébe, biztonságba, stabilitásba. A továbbiakra eltökélt erőfeszítéseket várnak a korrupció, a pénzmosás, a gazdasági bűnözés területén, amely európai szinten közös biztonsági fenyegetést jelent. Ez az elvárás vonatkozik a Biztonsági Kötelezettségvállalásokat Irányító Csoport a szervezett bűnözés és a radikalizmus megelőzése és leküzdése esetén folytatott együttműködésre irányuló fokozott intézkedéseire.¹⁸

A Berli Folyamat ambivalenciája

Az EU az 1990-es évek óta aktív szereplő a Nyugat-Balkánon. Nem csak a délszláv krízis rendezésében vagy a régiót érintő bővítési folyamat általi relációban említhető, hanem más kapcsolódó programok és kezdeményezések is fűződnek az EU régiós tevékenységéhez. Az elmúlt tíz év kapcsolatára azonban rányomta bélyegét az EU-t érintő válságok sorozata: mind az integrációra vonatkozóan, mind pedig a pénzügyi válság, a menekültválság, a Brexit, a jobboldali és populista pártok és mozgalmak felemelkedése az EU tagállamaiban.

2018. február 6-án viszont hitel érdemlő bővítési perspektívát kínált a megújult Nyugat-Balkán stratégiájában az Európai Unió a régió hat országa számára.¹⁹ Megjelölve benne a 2025-ös dátumot, amely nem céldátum, hanem az átfogó stratégia része, amely nem is mind a hat ország, hanem kifejezetten Szerbia és Montenegró viszonylatában tett kijelentés a csatlakozást érintően. Ebből azt lehet következtetni, mindamelllett, hogy az Unió támogatja a régió integrációját, hogy a bővítésre nem kerülhet sor 2025 előtt. A Berli Folyamatot is az integrációpárti erők kezdeményezték és vezetik mind mai napig. Erről feltételezhető, hogy a bővítési procedúrának mibenlétét az EU átruházta a folyamatra, kiszervezve ezáltal a szükséges tárgyalásokat a nyugat-balkáni országok helyi hatóságaihoz, vele együtt az

---

¹⁸ Berlin Process: Leaders praise successes of regional integration, commit to continue economic cooperation. 2021; <https://europeanwesternbalkans.com/2021/07/06/berlin-process-leaders-praise-successes-of-regional-integration-commit-to-continue-the-process/> (Letöltés ideje: 2022. 01. 03.)

¹⁹ A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának; Hiteles bővítési perspektíva a Nyugat-Balkánra vonatkozóan és fokozott uniós szerepvállalás a Nyugat-Balkánnal. Strasbourg, 2018.2.6. COM(2018) 65 final; https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:d284b8de-0c15-11e8-966a-01aa75ed71a1.0012.02/DOC_1&format=PDF (Letöltés ideje: 2022. 01. 03)

előrehaladás felelősségét is. A Berliini Folyamat szerepe megosztó, mert bár számos témakört és kötelezettségvállalást érint, és mutat fel eredményt is, nem teljesen oktan az a kijelentés sem, hogy helyettesítő aktorként számolhatunk vele az EU bővítéspolitikájában. Az EU részéről bizonytalanságban tartott tagsági kilátás, az európai és a „mások” identitásfelfogásának lebegtetése euroszkeptikus hozzáállást szül, amivel a Berliini Folyamat küzd meg, miközben a nyugat-balkáni országok érzik és értik ezt. Továbbá az EU kommunikációjában erősíti a balkáni öntudatot a régió lakosságában. Ugyanakkor szakértői álláspont szerint olyan nem előremutató retorikához nyúl, amely a béktelenség, az etnikumok közötti feszültségek, az erőszakos múlt jelzői, amelyben nem létezik a regionális fejlődés az 1990-es évek eseményeihez történő viszonyítás nélkül. Ennek a narratívának kettős éle lehet. Egyrészt, hogy megmutassa a régióknak, hogy honnan indult és mit ért el, másrészt egyfajta emlékeztető, hogy hova térhet vissza. Nem kimondva, de sugallva, hogy a külső adományozók és támogatás nélkül a régió önmagától nem képes előrelépni.²⁰ Egy valóban hasznos uniós mechanizmuson túl tehát megőveszti a nyugat-balkáni társadalom részéről az euroszkepticizmus zsebeit, viszont kétségtelen, hogy a különböző projektek, főként társadalmi, politikai és gazdasági elgondolás alapján, a régió javára szolgálnak. Ezeknek a területeknek az elemzésével több tanulmány is foglalkozik, azonban érdemes szemügyre venni a folyamat biztonságra gyakorolt hatását is.²¹

Biztonsági aspektus

A Berliini Folyamatot 2014-ben a migrációs válság küszöbén építették ki, ezzel a Nyugat-Balkánt az európai biztonság középpontjába helyezve, kiemelve a régió stratégiai és biztonsági jelentőségét. Mindez magával hozta azt a kérdést, hogy jelenleg hol helyezkedik el a Nyugat-Balkán az Európai Unió átfogó biztonsági stratégiájában?²² A fent említettek során láthattuk a Folyamat eddigi csúcstalálkozóinak tematikus bontását, az alábbi táblázat pedig azt mutatja meg, hogy mely találkozókon milyen biztonsággal kapcsolatos területeken generálódott kötelezettségvállalás.

---

²⁰ MUSLIU i. m.

²¹ MARKIEWICZ, Magdalena: The Berlin Process initiative and its ability to help its Western Balkan member states with countering the rise of extremism. 2021; <https://www.globsec.org/2021/05/31/the-berlin-process-initiative-and-its-ability-to-help-its-western-balkan-member-states-with-countering-the-rise-of-extremism/> (Letöltés ideje: 2022. 01. 03.)

²² LILYANOVA, Velina: The Western Balkans Frontline of the Migrant Crisis; 2016; [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI\(2016\)573949_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI(2016)573949_EN.pdf) (Letöltés ideje: 2022. 01. 03.)

Berlin - 2014
<ul style="list-style-type: none"> • kétoldalú viták megoldása
Bécs - 2015
<ul style="list-style-type: none"> • kétoldalú viták megoldása, jogállamiság, migráció, terrorizmus, radikalizmus és szervezett bűnözés elleni küzdelem
Párizs - 2016
<ul style="list-style-type: none"> • extrémizmus és radikalizmus elleni küzdelem, migráció
Trieszt - 2017
<ul style="list-style-type: none"> • jogállamiság, korrupció elleni küzdelem és prevenció, terrorizmus, radikalizmus és szervezett bűnözés elleni küzdelem, migráció
London - 2018
<ul style="list-style-type: none"> • regionális biztonsági együttműködés megerősítése, terrorizmus és erőszakos szélsőségesesség, korrupció, szervezett bűnözés, ember - kábítószer- és fegyverkereskedelem
Poznan - 2019
<ul style="list-style-type: none"> • biztonsági együttműködés, korrupció
Szófia (online) – 2020
<ul style="list-style-type: none"> • Covid pandémia okozta kihívások, etnikai kérdések, roma integráció
Berlin – 2021
<ul style="list-style-type: none"> • Befagyott konfliktusok, korrupció, pénzmossa, gazdasági bűnözés, biztonsági kötelezettségvállalásokat irányító csoport jövőbenmutató intézkedései

2. ábra: A Csúcstalálkozók biztonsági vonatkozású tematikája 2014 – 2021 között
(Forrás: *Rethinking security: Western Balkans as a security provider*²³ alapján saját szerkesztés)

A Nyugat-Balkánon a régió tágabb biztonsági környezetét is érintve a transznacionális biztonsági kihívások kerültek túlsúlyba napjainkra, amely arra készítette az Európai Uniót, hogy a Közös Biztonság- és Védelempolitika (Common Security and Defense Policy – CSDP) missziókon túlmenően is együttműködjön a partnerországokkal. A szervezett bűnözés, a terrorizmus elleni küzdelem, a hibrid fenyegetésekre való reagálás, migrációs válság, korrupció, etnikai feszültségek, valamint a kiberbiztonság és az ellenállóképesség (reziliencia) kiépítése mind olyan terület, ahol a régió igényli az EU segítségét.²⁴ Ugyanaz mondható el a nonprolifерáció kérdéséről és a biztonsági ágazat reformjáról is.²⁵ Természetesen ezeket a területeket

²³ DONIKA, Emini – DONIKA, Marku: *Rethinking security: Western Balkans as a security provider*. 10 years of the European Fund for the Balkans; 2018; p. 6.
<http://idscs.org.mk/en/2018/06/26/see-think-net-berlin-process/> (Letöltés ideje: 2022. 01. 04.)

²⁴ Council of the European Union: *Council conclusions on implementing the EU Global Strategy in the area of security and defence*; 2016.
<https://www.consilium.europa.eu/media/22459/eugs-conclusions-st14149en16.pdf>
(Letöltés ideje: 2021. 12. 27.)

²⁵ TARDY, Thierry: *Revisiting the EU's security partnerships*; European Institute for Security Studies. 2018.
<https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%201%20Security%20Partnerships.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 27.)

az EU Globális Stratégiája is kiemelt jelentőségüként kezeli. Az ellenállóképesség esetében érdemes megjegyezni, hogy a Berlini Folyamat olyan megközelítést alkalmaz, amely a regionális együttműködést és az összekapcsolhatóságot egy fedél alá hozta, miközben kiegészítette a bővítési folyamatot. Abból a megközelítésből fontos a Folyamat ilyen irányú meghatározottsága, hogy az EU Globális Stratégiája átfogó fogalomként magyarázza a rezilienciát, amely az állam alkalmazkodóképességére utal a különböző nehéz helyzetekhez. Úgy hivatkozik rá, mint a nemzeti fejlesztési célok fenntartásának eszközére, az állam azon képességére, hogy megerősítse és megőrizze kulcsfontosságú funkcióit, és kezelje a lehetőségeket. Az EU a bővítéssel kapcsolatos uniós feltételrendszert alapvetőnek tartja a nyugat-balkáni országokban, mivel továbbra sem tekinti magától értetődőnek ezen országok ellenállóképességét.²⁶

Eddig az EU és a nem uniós partnerországok közötti kapcsolatokat tehát a CSDP-műveletek és missziók jelentették a Nyugat-Balkánon, ahol is Koszovó kivételével valamennyi ország partnerségi keretmegállapodást írt alá az EU-val. A kortárs biztonsági kérdések pedig megkívánják, hogy a CSDP-n kívüli műveletek és missziók révén is biztonságot garantálni képesek legyenek a nyugat-balkáni országok. Természetesen amellet sem lehet elmenni, hogy a Nyugat-Balkán számára előnyös lehet, ha hozzájárul a CSDP békefenntartó erőfeszítéseéhez,²⁷ mert kapacitásainak növelésével egyidejűleg biztonságot támogató és nem azt fogyasztó régió lenne.²⁸

A Berlini Folyamat 2018-as csúcstalálkozóján a nyugat-balkáni országok képviselői és az EU többféle intézkedést határoztak meg a régió biztonságával kapcsolatos együttműködések megerősítésére, ezáltal az intézkedések maradéktalan végrehajtása és megvalósítása érdekében. A fokozott közös munka, a határon átnyúló bűnözés valamennyi formája elleni belső és külső fellépések hatékony összekapcsolása céljából az Európai Bizottság, az Európai Rendőrségi Hivatal (European Police Office – Europol) és az Európai Határ-és Partvédelmi Ügynökség (European Border and Coast Guard Agency – Frontex) támogatását is élvezi. A Berlini Folyamat eredményeként kialakítható megelőzési mechanizmusok és a kihívások leküzdése külpolitikai eszközként is értelmezhető, mert Kína, Oroszország, Törökország és az Öböl-menti országok tartós jelenléte és az általuk folytatott geopolitikai és geoökonómiai verseny csak az európai törekvések tudatos követése által ellensúlyozható.²⁹ Az együttműködés, amelyet a folyamat generál, két fő dimenzióban, a kapacitásépítés és a biztonság szavatolásának politikai jellegű megközelítésében mutatkozik meg.

A Berlini Folyamat csúcstalálkozóinak résztvevői tehát elismerik a térségen belüli közös biztonsági fenyegetéseket és az együttműködés szükségességét. Ennek eredményeképp létrejött a Folyamat Biztonsági Kötelezettségvállalásokkal Foglalkozó Irányítócsoportja,³⁰ hogy meghatározza a prioritásokat, nyomon kövesse és értékelje e kötelezettségvállalások teljesítését, kezelje az akadályokat, valamint

---

²⁶ DONIKA – DONIKA i. m

²⁷ MILOSEVIC, Marko – KARLSRUD, John: Mapping Western Balkans Civilian Capacities for Peace Operations. Journal of Regional Security; 9:2, 2015.

²⁸ Uo.

²⁹ Uo. pp. 8-9; p. 14.

³⁰ Chair's Conclusions. 2021; <https://www.oecd.org/south-east-europe/programme/Berlin-Summit-Chairs-Conclusions.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 01. 05.)

azonosítsa a jövőbeli biztonsági fenyegetéseket és az együttműködés területeit.³¹ A Berlini Folyamat által is megerősítést nyert, hogy több esetben hálózatszerűen kiterjedő válaszlépésre van szükség, beleértve olyan jellegű együttműködést is, amelynek tagjai között megjelennek a magánszektor és a civil társadalmi szervezetek képviselői. A biztonsági kihívások közül bizonyos területek nagyobb hangsúllyal vesznek részt a folyamat napirendjében, úgy, mint a korrupció, a kézi- és könnyűfegyverek, a migráció, a megbékélés, valamint a radikalizmus kérdésköre.

Korrupció

A 2018-as Londoni Csúcson elfogadott korrupcióellenes ígérek óta és miatt a korrupció elleni küzdelem hatékonyságának növelése prioritást élvező célja a kezdeményezésnek. A találkozó keretében olyan egyedi országos kötelezettségvállalásokat tettek a Nyugat-Balkán kormányai (Szerbia kivételével), amelyek fokozzák korrupcióellenes erőfeszítéseiket. Nevezetesen a korrupció leleplezése, a „korrupctak” felelősségre vonása és a korrupciós kultúra felszámolása terén. Ehhez járul hozzá a Fiatal Köztisztviselők Kísérleti Programja (Young Civil Servants Pilot Scheme – YCSPS), amely egy 2016-ban elfogadott végrehajtó program azzal a feladattal, hogy a nyugat-balkáni államigazgatás és politikai döntéshozók szakmai kapacitásait fejlessze. A program megadja azt, hogy általa differenciált képet kapjon a helyi államigazgatás következő generációja. Regionális csereprogramja révén olyan globális perspektívát kínál, ami túlmutat a rosszul berögzült, korrupcióval átitatott gyakorlatokon.³²

A korrupció felszámolására tett kötelezettségvállalások egyidejűleg vonatkoznak a köz- és magánszféra közötti partnerségekre, a közbeszerzésre, adózásra, közérdekű bejelentésekre, tulajdonjogokra, vagyonvisszaszerzésre és végrehajtási képességekre. Mind a korrupcióval, mind pedig a szervezett bűnözéssel kapcsolatos ellenállóképeség kiépítése szempontjából is fontos ígérek ezek. A COVID okozta világjárvány megnehezítette az ígérek beváltását, ugyanis maga a válság is egy eszköz lehetett az indokolatlan kiadásokra, amely a rendszer gyengeségét mutatva aláássa az intézményi bizalmat. Értékes erőforrásokat von el onnan, ahol nagy szükség lenne rájuk. A megvesztegetés, a gyenge korrupcióellenes törvények, illetve a korrupcióellenes törvények és a hatékony büntetőrendszer hiánya megakadályozza a vállalkozások egyenlő feltételek melletti piaci versenyét. A Berlini Folyamat rávilágított arra is, hogy a korrupció mivel transznacionális probléma, így össztársadalmi megoldásban kell gondolkodni, beleértve a magánszektor szereplőinek kiemelt jelentőségét. A Brexit ellenére az Egyesült Királyság továbbra is támogatja a Nyugat-Balkán korrupcióellenes küzdelmét, és fenntartja az átláthatóság és elszámoltathatóság elvét.³³

---

³¹ RUDAN i. m.

³² Uo.

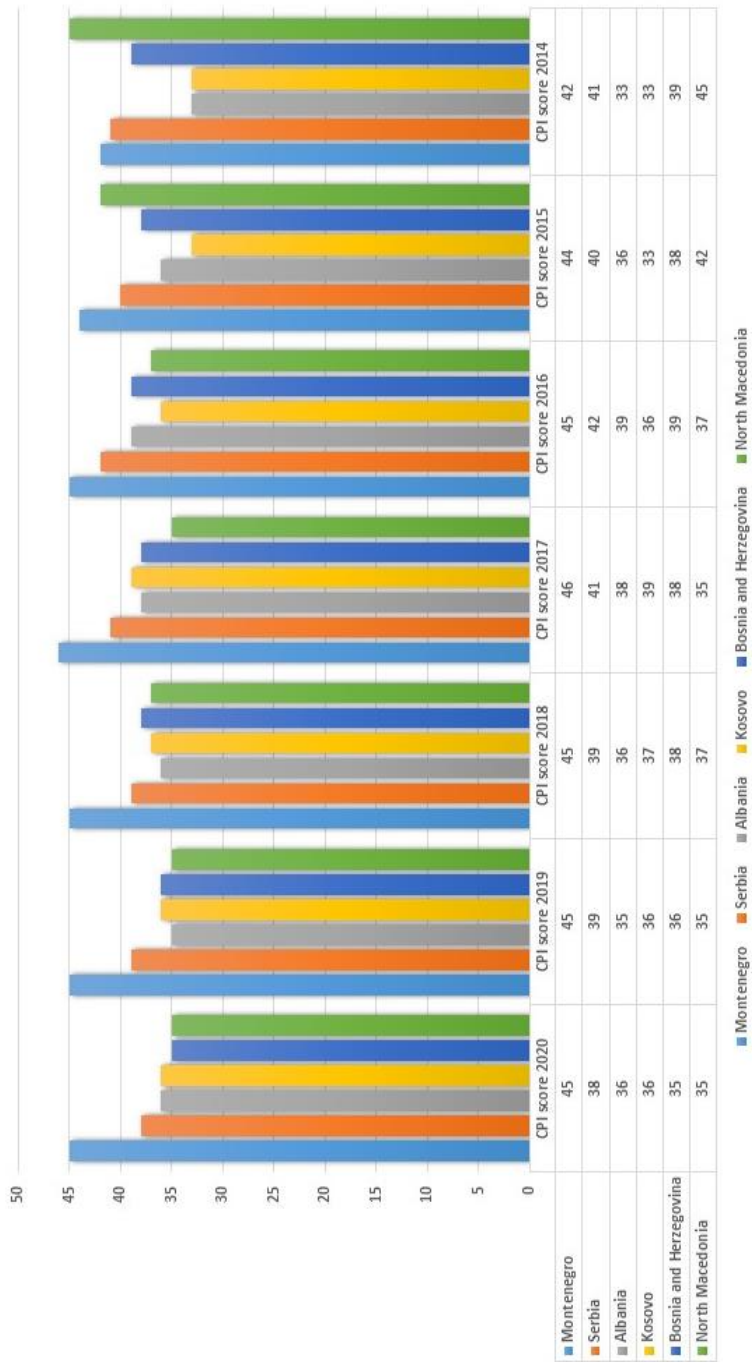
³³ ZVEKIĆ, Uglješa Ugi – ROKSANDIĆ, Sunčana: INFRASTRUCTURE OF INTEGRITY Political Economy of Organized Corruption and Anti-Corruption in the Western Balkans; 2021; <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2020/10/Infrastructure-of-integrity-24-GITOC.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 01. 04.)

A kötelezettségvállalásokkal szemben a végrehajtás és annak gyakorlati hatása viszont nem halad egyenesen arányosan. A korrupció mértéke még mindig meglehetősen magas, amelyet az országok korrupciós indexe is alátámaszt.³⁴

A CPI (Corruption Perceptions Index), azaz korrupciós index egy 0-tól 100-ig terjedő skálán értelmezhető, amelyben a nullához közelítő minél alacsonyabb pontszámok a korrupció magas szintjére utalnak. Az alábbi ábra azt tárja elénk, hogy a Berlini Folyamat 2014-es indulása óta milyen változás jelentkezik a CPI-számokban a nyugat-balkáni országokra vetítve, azonban azt láthatjuk, hogy szignifikáns előrelépés nem történt, bizonyos esetekben romló tendenciát mutatnak a nyugati orientációjú balkáni országok.

---

³⁴ Corruption Perceptions Index 2020; <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>
(Letöltés ideje: 2021. 05. 22.)

3. ábra: A nyugat-balkáni országok CPI indexe 2014-2020
 (Forrás: Corruption Perceptions Index 2020 alapján saját szerkesztés)

Kézi- és könnyűfegyverek

A COVID19 járvány okozta kihívások ellenére a kézi- és könnyűfegyverek illegális birtoklásának, visszaélészerű használatának és kereskedelmének felszámolására tett előrelépés, annak fenntartható módon történő megoldására törekvés az egyik olyan terület, amely bizakodásra ad okot.³⁵ Fogantatására született meg a vonatkozó ütemterv, amelyet 2024-ig végre kell hajtani. Maga az ütemterv nem más, mint egy kidolgozott cselekvési terv, egy irányadó és konszenzusos dokumentum, amelyet a nyugat-balkáni országok hatóságai dolgoztak ki és tartanak magukénak. Ennek ellenére, vagy talán épp ezért, tökéletesen illeszkedik a Berlini Folyamatba, és kiegészíti az Európai Unió meglévő tevékenységét az említett veszélyek leküzdésére, hiszen alapja egy biztonságosabb régió képzete. Átfogó, fenntartható, az Unió és más nemzetközi szabványokkal teljes mértékben harmonizált mechanizmusok rendelkezésre állását vizionálja. E mechanizmusok alkalmasak a lőfegyverek, lőszer és robbanóanyagok illegális birtoklásának, visszaélésének és kereskedelmének azonosítására, megelőzésére, üldözésére és ellenőrzésére egyaránt. A terv egyben az előrehaladás mérésének gyakorlati eszköze is, meghatározott célokkal, célkitűzésekkel és teljesítménymutatókkal.³⁶ **2022 lehet az év, amikor a Nyugat-Balkán egy lépéssel közelebb kerül a biztonságosabb régióvá váláshoz.** A Németország és Franciaország vezette kezdeményezés egy olyan ütemterv, amely az EU lőfegyverkereskedelem elleni 2020–2025-ös cselekvési tervében is szerepel. 2018-ban, amikor ennek a kezdeményezésnek a megvalósítása megkezdődött, a nyugat-balkáni országok polgári lakosságának kezében 4-6 millió illegálisan tartott fegyver volt. Lakosságarányosan tekintve tehát a régió 18 milliós lakosának 1/3-a rendelkezett illegálisan tartott kézi- és könnyű lőfegyverekkel. A hat nyugat-balkáni országban a kezdeményezés első két évében 14.747 lőfegyvert, 409.074 lőszert foglaltak le, 25.571 lőfegyvert és 2.612.331 tonna lőszert semmisítettek meg, 117.196 lőfegyver, 52.880 lőszer önkéntes átadásáról számoltak be, 4.108 lőfegyvert legalizáltak és 1.293-at hatástalanítottak. Ezek közül a szervezett bűnözés által fegyverkereskedelemhez kapcsolt kis- és könnyű lőfegyverek a korabeli technológiához tartoznak. A magas számok ellenére a polgári lakosság lefegyverzése még így is befejezetlen feladat. A robbanóanyagokat illetően a régió országai nem rendelkeznek a megfelelő joggal, így a következő években a hiányosságok pótlásán lesz a hangsúly.³⁷

A csúcstalálkozók a szervezett bűnözés fegyverekkel kapcsolatos megjelenési formáját fokozott érdeklődéssel kezelik. Ennek keretében ösztönzőleg kíván hatni az éves csúcs a nemzetközi partnerekre és adományozókra, hogy továbbra is nyújtsanak pénzügyi támogatást a kezdeményezéshez, tekintettel annak a potenciális transznacionális fegyverkereskedelem elleni küzdelemben játszott döntő szerepére. Különösen az erre a célra létrehozott finanszírozási mechanizmusokhoz való hozzájárulásra szólít fel, beleértve az ENSZ több partnerrel létrehozott vagyonkezelői alapját.³⁸

---

³⁵ Chair's Conclusions i. m.

³⁶ RUDAN i. m.

³⁷ Western Balkans towards stopping illegal firearms trafficking. 2021; <https://www.txtreport.com/news/2021-12-30-western-balkans-towards-stopping-illegal-firearms-trafficking.Sk13XnOoot.html> (Letöltés ideje: 2022. 01. 05.)

³⁸ Chair's Conclusions i. m.

A szervezett bűnözés egyéb műfajában további segítséget nyújthat a bűnüldözési célú információcsere területén lefektetett alapelvekről szóló elképzelés. A közös nyilatkozatban a Nyugat-Balkán kormányai megállapodtak, hogy megosztják egymással a súlyos és szervezett bűnözéssel és terrorizmussal kapcsolatos stratégiai értékeléseket, valamint operatív és taktikai hírszerzési információkat. Meghatározták az együttműködés alapelveit: az információcsere a nemzeti jogi követelményekkel összhangban történik, beleértve a személyes adatok védelmét és a minősített információk biztonságát is, időben, proaktív módon, biztonságos csatornákon, a lehető legtöbb részletre kiterjedően, hatékonyan és eredményesen.³⁹

Migráció

A szintén fontos kezdeményezése a folyamatnak a migrációhoz köthető, miszerint a résztvevők elismerték a migráció folyamatosan változó kihívásait a Nyugat-Balkánon belül. Ugyanakkor elismerték a gazdasági fejlődést és a társadalom cserélődésének lehetőségeit is, azaz, hogy a migráció nem csak potenciális fenyegetést, hanem lehetőségeket is hordoz magában. Méltányos, hatékony és megvalósítható menekültügyi és migrációs rendszerek létrehozását tűzték ki célul, amellyel párhuzamosan meg kell őrizni a menekültek és a nemzetközi védelmet kérő személyek alapvető jogait is. A Migrációs és Menekültügyi Regionális Kezdeményezés (Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative – MARRI) tevékenységében pedig a migrációs politikák és stratégiák megvitatásának és kidolgozásának platformját fedezhetjük fel a jövőben.⁴⁰

Az új migrációs útvonalak és a Balkánon keresztül Európára nehezedő migrációs nyomás miatt az EU és a Balkán közötti megbeszéléseken, így a Berlini Folyamat során is egyre nagyobb teret kap a migráció témaköre. Ennek hatására már 2018-ban lépéseket tettek az együttműködés fokozása, az illegális migráció megelőzése és a határok szigorítása terén. Az EU támogatást ígért abban a tekintetben is, hogy összekötő tisztviselőket küld a régióba. Az albán-macedón határon az uniós határőrök helyettesítését, valamint a Visegrádi Csoport (V4), illetve, Horvátország és Szlovénia határőreinek helyettesítését az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség (European Border and Coast Guard Agency – FRONTEX) személyzete látja el. A humanitárius elkötelezettség ellenére a migrációt napjainkban, és kivétel nélkül a Nyugat-Balkánon elsősorban biztonsági kérdésnek tekintik. A régió és tágabb környezetében élők számára a biztonsági percepció ezirányú alakulása annak köszönhető, hogy tartanak az illegálisan érkező bevándorlók nagy számától, és egyben csalódottak az embercsempészek elleni eredménytelen küzdelem miatt. Ebből következtethető, hogy a Balkán országainak az átutazással szembeni toleranciája egyre inkább megfogyatkozik. Ez a hozzáállás mindössze az aggodalmaik kinyilatkoztatása, ugyanakkor a régió kormányaira meglehetősen nagy nyomás helyezkedik a menekültek regisztrációját, befogadását, elhelyezését illetően. Ehhez szervesen kapcsolódik a menekültügyi eljárások és a védelmi mechanizmusok normáinak emelése. A Berlini Folyamat lehet az, amely felismeri a régió korlátait, és egyszerre

---

³⁹ RUDAN i. m.

⁴⁰ Chair's Conclusions i. m.; RUDAN i. m.

nyújt technikai, pénzügyi és humanitárius segítséget a migráció kérdésének kezelésében is.⁴¹

Megbékélés

További kiemelt területe a folyamat biztonsággal kapcsolatos előmenetelének a megbékélés és az abból eredeztethető kapcsolati rendezés. A csúcstalálkozók résztvevői egyetértettek abban, hogy a jövőbeni boldogulás érdekében továbbra is foglalkozni kell az örökséggel, a múlt örökségével. Ismételt megerősítést nyert a Berlini Folyamat keretében született, és a 2018-ban Londonban aláírt három közös nyilatkozat:

- a regionális együttműködésről és a jószomszédsági kapcsolatokról,
- az eltűnt személyekről és
- a háborús bűncselekményekről.

Az elfogadható, kötelező és tartós megoldásokat valamennyi érintett fél számára meg kell találni, tekintettel a régióra és polgáira gyakorolt negatív hatásokra, amennyiben hosszú távon megoldatlanok maradnak a kétoldalú viták és a befagyott konfliktusok.

A régió országainak kapcsolatában cél, hogy megduplázzák azon befektetett energiáikat, amelyet a fennálló kétoldalú kérdések megoldására tett erőfeszítés megkíván. Mindezt összhangban a régió uniós törekvéseivel és kötelezettségvállalásaival, többek között a 2015-ös bécsi és a 2018-as londoni nyugat-balkáni csúcstalálkozón tett kötelezettségvállalásoknak megfelelően. Kétoldalú nézeteltérések továbbra is akadályozzák a régiót abban, hogy valódi potenciálját kiaknázza, miközben az akadályok leküzdése elősegítené a társadalmi-gazdasági fejlődést, valamint a béke és a jólét megteremtését.⁴²

A 2015-ben megismételt közös nyilatkozat a lezáratlan kétoldalú kérdések megoldásával kapcsolatban méltatja a kétévente történő helyzetfelmérésre irányuló kezdeményezést, és rámutat arra, hogy a civil társadalom milyen mértékben járulhat hozzá a regionális együttműködés javításához. Hangsúlyozza, hogy a posztjugoszláv konfliktusok során eltűnt személyek ügyeit politizálás nélkül kell megoldani. A háborús bűnökkel kapcsolatban hangsúlyozza a büntetlenség megszüntetésének és a múlt öröksége leküzdésének szükségességét. Rámutat az igazságszolgáltatás függetlenségének kívánalmára, de minimum az ítéletek elismerésének, a gyűlöletbeszéd és a háborús bűnösök dicsőítésének elutasítására, az ügyészség és a bíróságok megerősítésének, valamint mindezekben a regionális együttműködés fontosságára. A 2015-ben Bécsben elfogadott nyilatkozat kitér az integráció kérdésére is, miszerint a vitás felek az uniós integrációs folyamatban ne ösztönözzenek másokat a szomszédaik csatlakozási folyamatának akadályozására. A törekvés első lépéseként két határmegállapodás is aláírásra került. Továbbá érdemes megemlíteni a Regionális

---

⁴¹ ŠABIĆ, Senada Šelo: Enhanced cooperation to tackle migration Western Balkans and the Berlin Process; Institute for Democracy “Societas Civilis” – Skopje, 2018. <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2018/07/Migration.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 01. 06.)

⁴² Chair’s Conclusions i. m.

Ifjúsági Együtműködési Hivatalt (Regional Youth Cooperation Office – RYCO), amely Tiranai székhellyel rendelkező, a térség társadalmi közötti megbékélés felgyorsítására 2016-ban, a Berli Folyamat részeként született intézmény. Munkája hozzájárul az ifjúsági csereprogramokhoz, az ifjúsági együttműködéshez, különböző találkozók, együttműködések, projektek végrehajtásához, a fiatalok közötti együttműködés koordinálásához régiószerte.⁴³

Radikalizmus

Az elmúlt 10 évben kétséget kizáróan a szélsőjobb oldali hálózatok, a radikális csoportok felemelkedése uralta a regionális és az európai biztonsági teret. Az euroszeptikus Nyugat-Balkán az ez irányú biztonsági kihívások leküzdése érdekében viszont kénytelen együttműködni az Európai Unióval. 2012 és 2017 között megközelítőleg 1000 főre tehető azok száma, akik szíriai és iraki radikalizálódott csoportokhoz csatlakoztak. Ez nem csak a kiutazási hajlandóságot mutatta meg, hanem hogy a régió vonzó a radikális csoportok számára. Azért is bír ez fokozott jelentőséggel, mert a Nyugat-Balkán, mind az Ázsiából, mind a Közel-Keletről érkező radikálisok számára belépési pontot jelent Európába. A terrorizmus elleni küzdelem és a régió biztonsági állapotának javítása kétséget kizáróan szükséges, az uniós szintű mechanizmusok a több területet magába foglaló adminisztráció miatt viszont meglehetősen bonyolultak és időben elhúzódó folyamatot generálnak. A Berli Folyamat éppen ezért egy hatékony fórum, mert kormányközi procedúra, és kisebb országcsoporton belül dolgozva eredményesebb uniós társainál úgy, hogy közben uniós erőforrásokra tud támaszkodni.⁴⁴

2016 óta egyre gyakoribb napirendi pont a Berli Folyamat csúcstalálkozóin a terrorizmus és a szélsőségek kezelése, habár a nyugat-balkáni terrorfenyegetettség mérsékeltnak mondható, annak jelentősége aránytalanul eltúlzott. Ennek ellenére viszont nem születtek gyakorlati szakpolitikai ajánlások. 2017-ben, a Triesztben tartott találkozón megfogalmazódott, hogy a radikalizmus kérdése nem régiós, hanem közös páneurópai kihívás, és a gyakorlati eszközök és mechanizmusok alkalmazása sürgető feladat. Ezt a feladatot nehezíti a koordináció hiánya, a megfelelő képzés és kommunikáció hiánya, és hogy viszonylag egysíkú a gondolkodás a regionális bűnüldözést illetően. A nyugat-balkáni belügyminisztériumok kezdeményezéseként létrejött az Integratív Belső Biztonsági Kormányzás (Integrative Internal Security Governance – IISG), amely bár regionális hatályú, de az Unió elismeri és támogatja. A Berli Folyamat során eddig sajnos a gyakorlati megvalósításra, mint potenciálisan hasznos lehetőségre – vélhetően szándékosan – kevesebb figyelem került, de ez nem jelenti azt, hogy a Berli Folyamat eredménytelen lenne, hiányosságai ellenére erőfeszítései előremutatók, amelyek fenntartásához a szélsőségek elleni küzdelmet a folyamat további éveiben is prioritásként kell kezelni.⁴⁵

---

⁴³ RUDAN i. m.

⁴⁴ MARKIEWICZ i. m.

⁴⁵ KLEMENC, Jelka – PULKO, Ivana Bostjancic: The Berlin Process as an actor in internal security and counter-terrorism: opportunities and pitfalls. Institute for Democracy “Societas Civilis” – Skopje, 2018; <https://idses.org.mk/wp-content/uploads/2018/07/The-Berlin-Process-as-an-Actor.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 01. 05.)

Összegzés

A Berlini Folyamat, amint láthattuk, egy, az Unió támogatását élvező, de kormányközi kezdeményezés. Az uniós folyamatok bonyolult adminisztrációjával szemben kisebb területű bürokráciája miatt hatékonyabban tud regionális projekteket koordinálni. Így előnyös helyzetből indul, még akkor is, ha a végrehajtások nyomkövetése ebben a formában nehézkesnek bizonyul. 2014 és 2018 közötti időszak volt a Folyamat előrevetített tervezett működése, azonban jelenleg már hét éve tartó munka van a Folyamat mögött. Főbb prioritása a gazdasági, politikai, társadalmi fejlődés előmozdítása. A szigorúan értelmezett biztonsághoz, annak különböző szektoraihoz nagymértékű átfedésekkel kapcsolódik. A folyamat eddigi tevékenysége a következő eredményekkel zárta az elmúlt hét éves periódust:⁴⁶

Gazdasági együttműködés:

- 37 közlekedési projekt, nyolc energetikai projekt, két fenntarthatósági program (energia, megújuló energia), befektetés a szélessávú infrastruktúrába (digitális), „soft” – puha intézkedések az energia és a közlekedés területén, létrejött a nyugat-balkáni kamarák befektetési fóruma, közeledés a Regionális Gazdasági Térség kiépítéséhez, Közlekedési Közösség megalakítása, kis- és középvállalkozások támogatása a Nyugat-balkáni Vállalkozásfejlesztési és Innovációs Eszközön (Western Balkans Enterprise Development and Innovation Facility – WB EDIF) keresztül, Kutatási Alapítvány a Nyugat-Balkánért, Nemzetközi Intézet a Fenntartható Technológiáért, Regionális Közös Piac, KfW (Kreditanstalt für Wiederaufbau) Fejlesztési Bank Regionális Kihívási Alap, megállapodás a regionális barangolásról.

Politikai és biztonsági együttműködési projektek:

- Kísérleti projekt fiatal köztisztviselők számára, nyilatkozat kétoldalú kérdésekről, közös nyilatkozatok a regionális együttműködésről és a jószomszédi kapcsolatokról, nyilatkozat az eltűnt személyekről és a háborús bűncselekményekről, ütemterv az illegális kézi- és könnyűfegyverek és azok illegális elterjedésének kezelésére, korrupcióellenes kötelezettségvállalások, a Biztonsági Kötelezettségvállalásokkal Foglalkozó Irányítócsoport megalakulása, és nyilatkozat a roma integrációról.

Társadalmi együttműködési projekteket pedig az alábbiak határozták meg:

- Regionális Ifjúsági Iroda, Nyugat-Balkán Alap,
- Együttműködés az ökológiai átmenetben,
- Iránymutatások a zöld menetrend végrehajtásához a Nyugat-Balkánon.

A felmutatható eredményeken túl csak a kötelezettségvállalás több, miközben a megvalósításban nem járnak élen a nyugat-balkáni országok. Így történhetett az is, hogy az RCC a közös érdek azonosítása, az adományozók felkutatásának sikertelensége miatt Törökország, Oroszország és Kína felé fordult. Az ilyen és ehhez hasonló kapcsolatok, a régió euroszepticismusa, valamint a tagsági perspektívanélküliség vezet el oda, hogy a Berlini Folyamat eredményei ellenére az

---

⁴⁶ The results of the Berlin Process; <https://www.berlinprocess.de/en/results-of-the-berlin-process> (Letöltés ideje: 2022. 01. 05.)

EU regionális befolyása csökkenő tendenciát mutat. Mindemellett a platform értékelhető akképpen is, hogy csak egy újabb fórum a régió országainak egymással folytatott politikai és diplomáciai harcához.⁴⁷ A Berli Folyamat a szakirodalom által is olyan formában megítélt, hogy az EU eszköze, amely elnyújtja az integrációs folyamatot, miközben a felelősséget a nyugat-balkáni országok hatóságaira hárítja az előmenetel esetén, mégis a fejlődést és fejlesztést hivatott szolgálni. Mindehhez viszont számonkérési formákra van szükség, akár az éves csúcstalálkozók alkalmával is. Így tehát biztosítani kell a kötelezettségvállalások végrehajtásának mérhetőségét egy átlátható, világos stratégia mentén. Eljött az idő, hogy a Folyamat átessen egyfajta racionalizáláson, hogy a hiteles bővítési perspektívát megfelelően képviselje. A racionalizálásnak vonatkoznia kell az eddig elért teljesítmény fenntartására és továbbfejlesztésére, annak érdekében, hogy a regionális együttműködés szintjét védje, egy jövőbemutató EU-integráció reményében.

Felhasznált irodalom:

- A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának; Hiteles bővítési perspektíva a Nyugat-Balkánra vonatkozóan és fokozott uniós szerepvállalás a Nyugat-Balkánnal. Strasbourg, 2018.2.6. COM(2018) 65 final; https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:d284b8de-0c15-11e8-966a-01aa75ed71a1.0012.02/DOC_1&format=PDF (Letöltés ideje: 2022. 01. 03)
- Berlin Process: Leaders praise successes of regional integration, commit to continue economic cooperation; 2021; <https://europeanwesternbalkans.com/2021/07/06/berlin-process-leaders-praise-successes-of-regional-integration-commit-to-continue-the-process/> (Letöltés ideje: 2022. 01. 03.)
- Chair's Conclusions; 2021. <https://www.oecd.org/south-east-europe/programme/Berlin-Summit-Chairs-Conclusions.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 01. 05.)
- Corruption Perceptions Index 2020; <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl> (Letöltés ideje: 2021. 05. 22.)
- Council of the European Union: Council conclusions on implementing the EU Global Strategy in the area of security and defence; 2016. <https://www.consilium.europa.eu/media/22459/eugs-conclusions-st14149en16.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 27.)

---

⁴⁷ NECHEV, Zoran – CERIMAGIC, Adnan Cerimagic: Practicing less is more: Choices for the future of the Berlin Process; View from 2025. European Fund for the Balkans, 2019; https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2019/07/webA5_Future_of_Berlin_Process.pdf (Letöltés ideje: 2022. 01. 05.)

- DONIKA, Emini – DONIKA, Marku: Rethinking security: Western Balkans as a security provider. 10 years of the European Fund for the Balkans; 2018; p. 6. <http://idscs.org.mk/en/2018/06/26/see-think-net-berlin-process/> (Letöltés ideje: 2022. 01. 04)
- How does it work?; <https://www.berlinprocess.de/en/how-does-it-work> (Letöltés ideje: 2021. 12. 25.)
- KLEMENC, Jelka – PULKO, Ivana Bostjancic: The Berlin Process as an actor in internal security and counter-terrorism: opportunities and pitfalls. Institute for Democracy “Societas Civilis” – Skopje, 2018; <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2018/07/The-Berlin-Process-as-an-Actor.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 01. 05.)
- LILYANOVA, Velina: The Western Balkans Frontline of the Migrant Crisis; 2016; [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI\(2016\)573949_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI(2016)573949_EN.pdf) (Letöltés ideje: 2022. 01. 03.)
- MARKIEWICZ, Magdalena: The Berlin Process initiative and its ability to help its Western Balkan member states with countering the rise of extremism. 2021; <https://www.globsec.org/2021/05/31/the-berlin-process-initiative-and-its-ability-to-help-its-western-balkan-member-states-with-countering-the-rise-of-extremism/> (Letöltés ideje: 2022. 01. 03.)
- MILOSEVIC, Marko – KARLSRUD, John: Mapping Western Balkans Civilian Capacities for Peace Operations. *Journal of Regional Security*; 9:2, 2015.
- MUSLIU, Vjosa: The Berlin Process for the Western Balkans. What is in a name? 2021; <https://popups.uliege.be/2593-9483/index.php?id=172> The Journal of Cross-Regional Dialogues/La Revue de dialogues inter-régionaux2/2021 (Letöltés ideje: 2021. 12. 25.)
- NECHEV, Zoran – CERIMAGIC, Adnan Cerimagic: Practicing less is more: Choices for the future of the Berlin Process; View from 2025. European Fund for the Balkans, 2019; https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2019/07/webA5_Future_of_Berlin_Process.pdf (Letöltés ideje: 2022. 01. 05.)
- RUDAN, Ana Marjanović: The Berlin Process in nutshell; Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, 2018; https://www.giz.de/en/downloads_els/The_Berlin_Process.pdf (Letöltés ideje: 2022. 01. 03.)
- ŠABIĆ, Senada Šelo: Enhanced cooperation to tackle migration Western Balkans and the Berlin Process; Institute for Democracy “Societas Civilis” – Skopje, 2018. <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2018/07/Migration.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 01. 06.)
- TARDY, Thierry: Revisiting the EU’s security partnerships; European Institute for Security Studies. 2018. <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%201%20Security%20Partnerships.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 27.)

- The Berlin Process and the EU's policy towards the WB; <https://www.berlinprocess.de/en/the-berlin-process-and-the-eus-policy-towards-the-wb> (Letöltés ideje: 2021. 12. 25.)
- The Berlin Process coming back to Berlin; <https://www.berlinprocess.de/en/the-berlin-process-is-coming-back-to-berlin> (Letöltés ideje: 2021. 12. 25.)
- The Berlin Process; <https://berlinprocess.info/about/> (Letöltés ideje: 2021. 12. 27.)
- The Goals of the Berlin Process; <https://www.berlinprocess.de/en/the-goals> (Letöltés ideje: 2021. 12. 25.)
- The participants; <https://www.berlinprocess.de/en/the-participants> (Letöltés ideje: 2021. 12. 25.)
- The results of the Berlin Process; <https://www.berlinprocess.de/en/results-of-the-berlin-process> (Letöltés ideje: 2022. 01. 05.)
- Western Balkans towards stopping illegal firearms trafficking. 2021; <https://www.txtreport.com/news/2021-12-30-western-balkans-towards-stopping-illegal-firearms-trafficking.Sk13XnOoot.html> (Letöltés ideje: 2022. 01. 05.)
- ZVEKIĆ, Uglješa Ugi – ROKSANDIĆ, Sunčana: INFRASTRUCTURE OF INTEGRITY Political Economy of Organized Corruption and Anti-Corruption in the Western Balkans; 2021; <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2020/10/Infrastructure-of-integrity-24-GITOC.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 01. 04.)

„Óh muszlimok, siessetek az országotokba! Ez a ti államotok [...]. Ez a tanácsom hozzátok. Ha kitartotok, meghódíthatjátok Rómát, és Allah akaratából tiétek lesz a világ.”

Abu Bakr al-Bagdádi

„Kijelentjük, hogy Fallúdza egy iszlám állam, és felszólítunk, hogy állj a mi oldalunkra! Mi itt vagyunk, hogy megvédjük benneteket Málíki hadseregétől és az iráni síitáktól.”

Ismeretlen harcos, Fallúdza, 2014. január 3.¹

1. A terrorizmus fogalma és történeti alakulása

1.1 A terrorizmus fogalma

A terrorizmus, mint jelenség sokak számára ismert, de mégis nehezen behatárolható fogalom. Konkrét, általános definíció meghatározása ennek ellenére nehéz. Többféle megfogalmazás is létezik, ezek közül egy párat felsorolnék:

„Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) szerint „a terrorizmus az ismételt erőszakos cselekményeken nyugvó félelemkeltés módszere, amelyet titkos (félig titkos) egyéni, csoportos vagy állami elkövetők alkalmaznak egyéni ellenszenvben gyökerező, bűnözéssel kapcsolatos vagy politikai okokól, amikor is az erőszak közvetlen célpontjai – a gyilkossággal ellentétben – nem a legfőbb célpontok.”²

Az Európa Tanács 2008. november 28-án kiadott a terrorizmus elleni küzdelemről szóló módosításban az alábbiak alapján fogalmazza meg: *„a terrorizmus jelenti az emberi méltóság, a szabadság, egyenlőség és szolidaritás, valamint az emberi jogok és az alapvető szabadságok tiszteletben tartása egyetemes értékeinknek az egyik legsúlyosabb megértését, amelyek az Európai Unió alapját képezik. A*

---

¹ RESPERGER István, Az Iszlám Állam terrorszervezet aszimmetrikus hadviselése elleni lehetséges stratégia; RESPERGER István – UJHÁZI Lóránd (Szerk.): A vallási elemek jelentősége napjaink fegyveres konfliktusaiban és biztonsági kihívásaiban; Dialóg Campus, Budapest, 2019. p. 41. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12765/web_PDF_Vallasi_elemek_jelentosege.pdf?sequence=2 (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

² KIS-BENEDEK József: Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus; Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016. p. 145.

*terrorizmus jelenti a demokrácia és a jogállamiság elleni egyik legsúlyosabb támadást is; ezek a tagállamok közös elvei, amelyeken az Európai Unió alapul.*³

„Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) szerint „a terrorizmus erő vagy erőszak törvénytelen használata, vagy ezek használatával való fenyegetés személyek vagy vagyon ellen azzal a szándékkal, hogy a kormányokat vagy a társadalmakat kényszerítsék, vagy megfélemlítsék politikai, vallási ideológiai céljaik elérése érdekében.”⁴

Alex Schmidt és Albert Youngman Politikai terrorizmus című könyvükben több mint száz fogalom-meghatározást hasonlítottak össze. Ezután egyszerű statisztikai számítással kiemelték a legtöbbit, szereplő elemeket.

„Szinte mindegyik meghatározásban szereplő elemek: az erőszak, a politikai célzat, a káosz és félelemkeltés, a fenyegetés, a pszichológiai tényezők, a szándékosság és tervezettség, a szimbolikus, illetőleg a véletlenszerű célpontválasztás, valamint a társadalom-befolyásolási célzat. Bővítésképpen ehhez még hozzáfűzhetnénk a vallási indítást, mint motiváló tényezőt, valamint a médianyilvánosságot, mint célt, amelynek segítségével regionalizálni, sőt akár globalizálni is lehet a fenyegetés érzését.”⁵

1.2 A Terrorizmus története

A terror és a terrorizmus nem arab találmány, és nem is a XXI. század szülötte. Ha visszatekintünk a történelmi korokra, akkor megállapíthatjuk, hogy minden korban alkalmazták, és számos formában nyilvánult meg. A keresztények a Bibliából is tudnak példát hozni a terrorra, ahogyan ezt én most meg is teszem: *„Egyszer azt mondta Káin a testvérének, Ábelnek: Menjünk ki a mezőre! Amikor a mezőn voltak, rátámadt Káin a testvére, Ábelra, és meggyilkolta.”⁶* Ennek alapján el lehet mondani, hogy a terror olyan régi, mint az emberiség története.

A terrorizmus megítélése mindezen felül (főleg ideológiai-történelmi) viszonyítási szempontoktól is erősen függ. Példaként lehetne említeni, hogy amit a második világháború során partizán-felzabádító harcnak hívtak, azt ma többen terrorizmusnak nevezik. Amíg egy nép saját függetlenségéért és országáért vívott harcát jogos önrendelkezésnek érzi, addig azt mások erőszakos szeparatizmusnak tekinthetik. Minden csak nézőpont kérdése még akkor is, ha bizonyos alkalmazott eszközök (pld.: öngyilkos merénylet) elítélése nem is vitatható.

---

³ Az Európai Unió Tanácsának 2008/919/IB Kerethatározata a terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2002/475/IB kerethatározat módosításáról. Brüsszel, 2008. 11. 28. p. 1. <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0919&from=HU> (Letöltés ideje: 2021.12.08.)

⁴ KIS-BENEDEK (2016) i. m. p. 146.

⁵ <http://www.publikon.hu/htmls/cikkek.html?ID=23&articleID=345>, letöltés ideje: 2021.12.09.

⁶ Mózes első könyve: 4:8; Biblia: A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2012.

Az a jelenség, amelyet ma terrorizmusnak nevezünk, ősidők óta kíséri az emberiséget a történelemben. Ugyan a célok, az eszközök és a jelleg folyamatosan változik, azonban az alap (vagyis a fanatista harc a szent cél elérése érdekében, a sokkal erősebb "gonosz" ellen) mindig ugyanaz marad.⁷

Az állami terror jelen volt a középkorban és későbbi korokban is. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy néhány ember tudatában az iszlám és a terrorizmus szinte egybeolvadt. Valahogy hasonlóan, mint a keresztények azon időszakában, amikor is az inkvizícióval az emberekben rettegést és félelmet keltettek. Hasonló elveken alapult az akkori Pápai Állam, mint a mai Iszlám Állam. Földi Pál könyvében az alábbi gondolatok olvashatóak: „IX. Gergely pápa az eretnek ellen létrehozta az inkvizíciós bíróságokat, amelyeknek a főbb feladati közé tartozott az egyház hivatalos dogmájától eltérő tanok megszüntetése és azzal egyetemben minden olyan személy feletti ítélet és üldöztetés, akik az egyháztól eltérően vélekednek. Ha ezt átvetítjük a mai világba, akkor az Iszlám Állam ideológiája szinte teljesen megegyező az akkori keresztény egyház ideológiájával. Ilyenek voltak például az egyházi adók befizetése vagy a szentségek megvásárlása és már akkoriban is jelentős szerepet játszott a politika, ami szolgálta az egyház feltétlen támogatásait. Az inkvizíciónak a végrehajtó személyei az inkvizítorok voltak, akiket maga a pápa nevezett ki. Az inkvizítorok olyan fanatikusok voltak, akik szerették az erőszakot és egyáltalán nem rettentek vissza semmilyen kegyetlenségtől sem.”⁸ Akár nevezhetnénk őket is terroristáknak, hiszen a működési elvük szinte egy és ugyanaz. Hasonló módon hajtják végre a mai terroristák azon cselekedeteiket, amivel megbízták őket, mint a XIII. században. Vagyis mindennek értelmében nem lehet azt mondani, hogy a terrorizmus és a terroristák csakis kizárólag az iszlámra jellemzők. Ha azt nézzük, hogy a XIII. században miként cselekedtek a keresztény egyházak megbízásából bizonyos személyek és most az iszlám nevében miképpen cselekednek, akkor azt lehet mondani, hogy majdnem lemásolják az akkori történéseket.

A terrorizmus elveinek elsősorban a félelemkeltést, pánikot, erőszakot és a rombolást tűzték ki célul. Viszont azt is tudnunk kell, hogy a terrorcselekmények a legtöbb esetben nem öncélúak és nem is egyetlen ember egyéni akcióterve. Ettől sokkal összetettebb, mert mindazok, akik terroristák azok egy mesterien felkészített és fegyverekkel kiképzett szervezet tagjaként hajtanak végre akciókat/terrorcselekményeket. Általában ezekkel a cselekményekkel valamiféle politikai célokat akarnak elérni. A módszereiket illetően igen széles skálán mozognak, hasonlóan, mint a Pápai Állam idejében, annyi különbséggel, hogy modernebb eszközök vannak a „segítségükre”, de nem vetik meg a régi módszereket sem. Erre találtam egy igen drasztikus példát Földi Pál könyvében: „Az újonnan alakult Iszlám Állam rémtettei nem helységnevekhez köthetők, hanem felmetszett hasakhoz, elevenen elégetett, vagy éppen lefejezett férfiakhoz, gyermekekhez.”⁹

---

⁷ Publikon: A terrorizmus fogalma és története;
<http://www.publikon.hu/htmls/cikkek.html?ID=23&articleID=345> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

⁸ FÖLDI Pál: A hódító iszlám és a terror; Magyar Menedék Kiadó, Budapest, 2019. pp. 204-206.

⁹ Uo. p. 117.

A terroristák elődjének talán azokat a zsidó csoportokat nevezhetnénk, amelyek jogaik kiharcolása érdekében folytattak végsőkig elkeseredett harcot a római légiók ellen. Évszázadokkal később az asszaszinok¹⁰ a mai öngyilkos merényletek és a 19-20. század politikai gyilkosságainak előhírnökeiként váltak hírhedtté, míg az Indiában tevékenykedő thugok¹¹ szintén ártatlan, vagy legalábbis csak általuk bűnösnek vélt emberek mézárásával akarták vallási közösségük jövőjét biztosítani. A terrorizmus következtében több száz politikai személyiséget (uralkodókat, köztársasági elnököket, kormányzókat, képviselőket, tanácsadókat) gyilkoltak meg ideológiai, vallási okokból. Ezek mind a 19. század új korszakát, a politikai gyilkosságok intézményesülését jelentették Európában, Oroszországban, Észak-Amerikában és Ázsiában. Néhány ismert nevet említve példának, Abraham Lincoln és William McKinley amerikai elnökök, I. Vilmos német, I. Umberto olasz király, Sándor jugoszláv király, Sadi Carnot francia köztársasági elnök, Ferenc Ferdinánd Habsburg-trónörökös, Louis Barthou francia külügyminiszter és Raszputyin orosz cári tanácsadó is a merényletek áldozataivá váltak. Ezen terrorakciók egyik legfontosabb közös jellemzője, hogy a célszemélyeken kívül ártatlanok csak ritkán haltak meg a támadásban. A második világháború után azonban már átalakult a terrorizmus. Megjelentek a véletlenszerű célpontválasztással elkövetett terrorcselekmények, egy új korszaka kezdődött el, amely már ösztársadalmi fenyegetésként volt értelmezhető, megjelentek a repülőgép-eltérítések, csoportok elleni támadások, épületek, gépjárművek felrobbantása.

„A hetvenes évek vége aztán újabb változásokat hozott. Európából ugyan kiszorultak a palesztin szervezetek, de a megmaradt vörös brigádok és szeparatista mozgalmak (ETA, IRA, Korzikai Nacionalisták) azonban sokkal aktívabbá váltak.”¹²

Ezalatt a Közel-Keleten bontogatni kezdte szárnyait a fundamentalista iszlámizmus, mely az új évezredre a terrorizmus egy új, minden eddiginél radikálisabb változatát honosította meg a földön, a vallási fanatista megaterrorizmust.

Amerika, Ázsia, Európa, a Közel-Kelet, Afrika, Spanyolország, részben még Ausztrália lakosai saját környezetükben tapasztalhatták és tapasztalhatják meg ma is ezen új globális kihívás következményeit. A 2001. szeptember 11-i amerikai támadás vált a totális terrorizmus szimbólumává.¹³

Napjainkban a vallási fanatizmus európai gondolkodással nehezen érthető. Az előtérbe kerülő öngyilkos merényletek, a céltalan vagy olykor célirányos tömegpusztítás és károkozás, a társadalom szinte minden rétege ellen (gyerekek, nők, idősek és fiatalok, zsidók, keresztények, muzulmánok, szegények és gazdagok) válogatás nélkül elkövetett terrorcselekmények és mézárásuk, eddig még soha nem tapasztalt tragédiák sorozatát indította el.

A jelenkor nagy veszélye, hogy a terrorizmus és a szervezett bűnözés megtalálta az egymáshoz vezető utat. Az egyes terrorszervezetek kiveszik a részüket a

---

¹⁰ Az iszmáiliták neve alatt ismeretes tuzó siita felekezet kebeléből elágazott mohamedán szekta, amelynek alapítója, a XI. században a perzsa származású Haszan ibn Szabáh.

¹¹ Thug általános jelentése: erőszakosan viselkedő ember, aki mindezt valamilyen bűncselekményt elkövetése érdekében teszi. A thug Indiában olyan szektatagot jelent, aki Kali isten nevében rabol és szed áldozatokat.

¹² Publikon: A terrorizmus fogalma és története. i. m.

¹³ Publikon: A terrorizmus fogalma és története. i. m.

nemzetközi illegális fegyver- és kábítószer-kereskedelemből, sőt az embercsempészetből is.¹⁴ Kapcsolatot tartanak fenn bűnözői körökkel, melyek módszereit maguk is szívesen alkalmazzák. A pénzszerzést eszköznek tekintik „magasztosabb” céljaik elérhetősége céljából.

1.3. Hogyan határozhatók meg a terroristák általános céljai?

Mint azt korábban írtam a terrorizmus nem a 21. század szülötte. Egy ősi kínai mondás így fogalmazta meg a terrorizmus lényegét: „*Ölj meg egyet, hogy megfélemlíts tizedet!*”¹⁵

Jelenleg egy civilizációk közti konfliktus eszkalálódásának vagyunk tanúi, ahol a béke (legyen az muzulmán, zsidó, keresztény, vagy bármi más) és a fanatizmus (főleg iszlám típusú) követői harcolnak egymás ellen. A „mit hoz a jövő?” kérdésre pontos választ nem lehet adni, azonban a terrorizmus egy minden eddiginél pusztítóbb formájának veszélye már most is reális kihívást jelent, amely pedig az NBVT, vagyis a nukleáris, biológiai és vegyi terrorizmus szörnyűsége. A nyilvánosság széles körű figyelmének magukra vonása, amelyben a média kiemelkedő szerepet tölt be, hiszen az esetleges követelésekről, fenyegetésekről a média által értesülhetünk a leggyorsabban. A napi híradások biztosítják a terroristák számára, hogy a világon mindenki tudomást szerezzen cselekedetükről. Itt jelentkezik a média gyors információhordozó jellege, amely természetesen üzleti vonásokat sem mellőz. Ebben a helyzetben a média, segítő és kölcsönösen érdekelt partnerként fogható fel.

A további követők esetleg szimpatizánsok inspirálása vagy a média útján rejtett üzenetek továbbítása az ún. alvó sejtek „ébresztése”, mozgósítása.

Módszerük a törvényes hatalom agresszív fellépésének kiprovokálása majd zsarolása, melyből akár politikai előnyt is lehet kicsikarni. A terrorcselekmények, robbantások által egyes közösségek közötti gyűlölködés és konfliktus szítása, mintha a másik fél követte volna el a merényletet.¹⁶

Terrorszervezetek nagyobb számban csak a XX. század folyamán alakultak ki a világon. Létrejöttük célja igen széles skálán mozog, az Izrael-ellenes fellépésektől a szeparatista, vagyis egy-egy terület elszakadását célzó tervekben és anarchista fellépéseken keresztül egészen az elvakult fundamentalizmusig. A század legelső ilyen szervezetei Palesztinában jöttek létre, az oda tömegesen visszatelepülő európai zsidók palesztinellenes – részben védekező, részben támadó – szándékainak végrehajtására.

Ilyen volt a Hagana, az Irgun, a Lehi és a Stern-csoport, amelyek mindegyike 1920 és 1940 között alakult. Európában szeparatista szervezetként jött létre az 1919-ben alapított IRA (Irish Republican Army), a szabad Baszkföldöt küzdő ETA (Euskadi Ta Askasatuna) és az önálló Korzikát követelő FLNC (Front de la Liberation Nationale de Corsica). Baloldali, anarchista csoport az 1967-ben Németországban alakult Vörös Hadsereg Frakció, az 1970-ben Olaszországban alapított Vörös Brigád

---

¹⁴ DETRE Zoltán: A terrorizmus kialakulásának történeti háttere, megnyilvánulási formái és jelenléte a XXI. században; Bolyai Szemle, 2007/2. pp. 71-86.

¹⁵ KIS-BENEDEK (2016) i. m. p. 146.

¹⁶ BOHÁCS Ferenc: A terrorizmus és az iszlám összefüggései; Felderítő Szemle, 2019/3.

csoport és az 1975-ben Görögországban létrehozott „November 17” nevű szervezet. Kifejezetten Izrael ellenes terrorista szervezetként, 1970-ben alapították a palesztinok a Fekete Szeptember nevű csoportjukat, mely terrortámadásokkal igyekezett kikényszeríteni a palesztin függetlenséget. Leghíresebb akciójuk az 1972-es müncheni olimpia izraeli csapatának elrablása volt. Az akció során 11 izraeli sportoló, öt terrorista és egy német rendőr halt meg.

Ma már több tucat közel-keleti terrorista csoport létezik: Fatah (1959), PFSZ (1964), Hezbollah (1982), Hamasz (1987), Al-Kaida (1988), Iszlám Állam (2014) amelyek részben Izrael elpusztítását, részben a nyugati, főleg amerikai befolyás megszűnését kívánják kikényszeríteni. Az újabb iszlamista terrorcsoportok tekintélyes része az Egyiptomhoz tartozó Sínai-félszigeten működik például az Anszár Beit al-Makdisz (Jeruzsálem Védelmezői) nevű szervezet. A közel-keleti terrorcsoportok másik nagy része Palesztina, Libanon, Szíria, Jordánia, Jemen, illetve Irak vagy Irán városaiból és sivatagi kiképzőtáboraikból kiindulva hajtja végre pusztító akcióit.

Persze a XX. század második felében Európán és a Közel-Keleten kívül is működtek/működnek terrorista csoportok, amelyek legtöbbször szintén szeparatizmus vagy vallási fundamentalizmus miatt jöttek létre. Ezek közül kettő mindenképp említésre méltó. A Tamil Tigrisek (The Liberation Tigers of Tamil Eelam), amely Srí Lanka szigetén a tamil népesség önállóságáért harcolt, és a Tálib Mozgalom), amely Afganisztánban iszlám szélsőséges csoportként gyakorolta a hatalmat 1996 és 2001 közt, illetve támogatta az Amerika- és Izrael-ellenes terrorakciókat. Az afrikai – de nem a Közel-Keleten működő terrorcsoportok közül a 2004-ben létrejött Al-Shabaab (magyarul: „a fiúk”, „a srácok”, vagy „az ifjúság”) nevű somáliai iszlám szélsőséges szervezetet, és a 2001-ben Nigériában alapított szintén iszlamista Boko Haram nevű csoportot érdemes kiemelni. (A Boko Haram hausza nyelven annyit jelent: a nyugati oktatás bűn.) Végül nem lenne teljes a legnagyobb terrorszervezetek felsorolása az 1990-ben Afganisztánban megalakult India-ellenes, Kasmír iszlamizációjáért küzdő Lashkar-e-Taiba (igazak hadserege) megemlézése nélkül.¹⁷

2. Az al-Kaida

2.1. Az al-Kaida létrejötte

A 2001. szeptember 11-én megjelent az al-Kaida ihletésű terrorizmus, amely fordulópontot hozott a világ és Európa terrorizmus elleni küzdelmébe, illetve az egész biztonságpolitikai, külpolitikai látásmódjába. A szeptember 11-i támadások háttérében Oszama bin Laden, és terrorszervezete, az al-Kaida állt. Kijelenthetjük, hogy az al-Kaida nevét 2001-ben ismerte meg a világ, és bár azóta a szervezet ismertsége jóval nagyobb valódi befolyásánál, az Egyesült Államok ellen elkövetett támadásai miatt jelentős „népszerűsége” tett szert a világ számos pontján. A nemzetközi ismertséget, főleg az iszlamisták között, az afganisztáni események hozták meg bin Laden számára. A nyolcvanas évek végén elismert nemzeti hősként tért vissza Szaúd-Arábiába, ahol ismét az üzleti élettel foglalkozott.

---

¹⁷ Oszama bin Laden (1957-2011); <http://tortenelemcikk.hu/node/671> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

Bár az al-Kaida egy azon terrrorszervezetek közül, amelyek veszélyeztetik Európát, mégis teljes mértékben más, mint a többi nemzeti szeparatista, vagy politikai ideológiai szervezetek. Az al-Kaida vallási fanatizmuson alapszik, amelynek fő célja a nyugati demokráciák megsemmisítése és egy muzulmán világ-társadalom létrehozása és támogatása. A terroristák alapvetően saját népüket védik, őket sosem támadják, így biztonságban érezhetik magukat, nem képzik merényletek célpontját. Az al-Kaida viszont saját, muzulmán népét is „bünteti”, adott esetekben potenciális célpontnak tekinti őket. Korábban is megfigyelhető volt egyfajta kooperációs készség a különböző szervezetek között: támogatták egymást anyagilag, segítették egymás tagjainak kiképzését, asszisztáltak egymás merényleteinek kivitelezésében. Mindez az al-Kaida szervezetre is jellemző, ám ez a szervezet egyfajta összefogó, koordináló központként kíván működni, és egy világméretű, ámde laza, úgynevezett „sejtekből” álló hálózatot létrehozni, amely egységek alapvetően „alvósejteknek” számítanak.¹⁸ A terrrorszervezetek tevékenységét általában be lehet határolni egy adott országra, régióra, területre. Az al-Kaida szervezete ebben is más képet mutat, folyamatos mozgás jellemzi mind az őt kutató erők, mind a támogatás alapján kialakuló helyi megosztottság miatt.

Az al-Kaida és az iszlám radikális szervezetek a dzsihadot is átalakították. Kormányzati vagy közösségi kötelezettségről egyéni kötelességgé változtatták, ami azt is jelenti, hogy az Iszlám nevében háborút lehet kezdeni. A terroristák – éppen ebből adódóan – arra törekszenek, hogy vallási felhatalmazást (fatvát) kapjanak cselekedeteik végrehajtásához. Sőt az al-Kaida azon is munkálkodik, hogy felhatalmazást kapjon nem harcolók, nők és gyermekek megölésére is bizonyos körülmények között. Az al-Kaida igyekezett elfogadtatni azt, hogy a gyermekek és a nők megölése a dzsihad során „járulékos következményként” kezelendő. A muzulmánok véletlen halálával magyarázzák az öngyilkos merénylők halálát, amit Allah megbocsát, sőt, a merénylőket mártírnak nyilvánítják.¹⁹

A 2001 szeptemberét követő terrorizmusellenes kampány eredményeként az eredeti al-Kaida szervezet szétszóródott vagy megsemmisült, így korábbi formájában már nem létezik. Aminek manapság „tanúi lehetünk”, az a korábbi szervezet ideológiáján, kiképzési rendszerén, módszerein és táboraiiban „szocializálódott” személyek által létrehozott, egymással nem, vagy csak lazán koordináló (de a kapcsolatot folyamatosan kereső) csoportok laza hálózata. Ez a „hálózatok hálózata” bár nem egy egységes szervezet, az egyes személyek és terrorcsoportok szélsőséges iszlám ideológia iránti vak elkötelezettsége, nemzetközi kapcsolatrendszeik, al-Kaida-szerű módszereik és az ehhez kapcsolódó kíméletlen terrortámadásaik külön-külön létezve is veszélyessé teszik őket.²⁰ Veszélyességüket inkább kiszámíthatatlan potenciális lehetőségeik adják, amelyek nemzetközi kapcsolatrendszerüket, ideológiai megrögzöttségüket, elszigetelt, önálló, kis költségigényű műveleti képességeiket,

---

¹⁸ VASS György: A terrorizmus finanszírozása elleni küzdelem nemzetközi aspektusai; PhD-értekezés, NKE, 2016. <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12362/ertekezes.pdf?sequence=1> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

¹⁹ KIS-BENEDEK József: Az Iszlám Kalifátus és a globális dzsihad új tendenciái; Hadtudomány, 2014/3-4.

²⁰ BÉRES János: A modern iszlám fundamentalizmus gyökerei és az Al-Kaida; Felderítő Szemle, 2016/K. pp. 153-159. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2006-K.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

feltételezett tömegpusztító fegyverekhez jutási lehetőségeiket és a mindezzel okozható jelentős célországai társadalmi-gazdasági zavarkeltési képességüket takarják.

3. Az Iszlám Állam megjelenése

Az Iszlám Állam megjelenése radikálisan megváltoztatta az iszlamista mozgalmak közel-keleti és szíriai rivalizálásának dinamikáját. Az „Arab tavasz” kezdete után az események dinamikáját a Muszlim Testvérek, és a hozzájuk való hozzáállás határozta meg, különösen a mozgalom helyi szervezetei által támogatott politikai pártok és vezetők egyiptomi és tunéziai választási győzelmeinek következtében. Azokban az években a demokráciát megvető al-Kaida nem tudott a demokratikus igényekkel fellépő tömegtüntetésekre és forradalmakra megfelelően reagálni, így még a Kairóban fontos pozíciókat szerzett szaúdi támogatású szalafiták is hatékonyabban használták ki az új helyzetet. 2013-tól azonban az al-Kaida és szövetségesei teret nyertek a Közel-Kelet káoszba és polgárháborúba süllyedő államaiban, elsősorban Jemenben és Szíriában. A kezdeményező szerep így egyre inkább a dzsihadista szalafita szervezetek kezébe került. E folyamat csúcspontjaként értékelhetjük az Iszlám Állam kikiáltását, amellyel – 2001 óta először – ismét az al-Kaidához köthető szervezetek határozták meg a közel-keleti regionális politikát.²¹

Az Iszlám Állam, más néven Iraki és Levantei Iszlám Állam vagy Iraki és Szíriai Iszlám Állam (angol rövidítéssel ISIL vagy ISIS) egy szunnita dzsihadista szervezet, amely a világ egyik legismertebb terrorszervezete volt. 2014 előtt a nemzetközi politika szereplői – köztük a nagyhatalmak is – alábecsülték az Iszlám Állam terrorszervezetet. Úgy vélték, a szervezetnek nem állnak rendelkezésére a hosszú távú, hatékony működéshez nélkülözhetetlen eszközei, valamint a tagtoborzásában is hiányosságok mutatkoztak. Ezzel egyidőben az Amerikai Egyesült Államok vezetése bízott abban, hogy az iraki haderő megbirkózik az új kihívással. Ezzel szemben az ISIS az „Arab tavaszt”²² követően kihívást intézett a nemzetállam-alapú rend ellen, és egy másik domináns identitáselemre (az iszlám vallásra) épülő régi-új regionális rendet kezdeményezett. A Közel-Kelet államai közül Szíria és Irak területére közvetlen fenyegetést jelentő szervezet kezdetben még a retorikájában sem fenyegette Izraelt, ám a zsidó állam biztonságpolitikai szakértői nem akarták megvárni, amíg ez bekövetkezik, és az ország biztonsági stratégiájának módosításába fogtak.

Az Iszlám Állam történeti gyökerei egészen 1999-ig nyúlnak vissza, és Afganisztánba vezetnek. A jordániai Abu Muszab az-Zarkávi (eredeti nevén Ahmad Fadil al-Nazal al-Kajalajah) 1999-ben szabadult amnesztiával egy hazai börtönből, és Afganisztánban telepedett le, ahol terrorista kiképzőbázist hozott létre. A csoportja, a Dzsamáat at-Tauhid va-l-Dzsihád (az Egyistenhit és a Dzsihád Egységének Társasága) az al-Kaida és a tálibok oldalán harcolt, és terrortámadásokat szervezett. Zarkávi halála után (2006) az iraki al-Kaida egy ernyőszervezetet hozott létre, amelyet

---

²¹ ARANY Anett – N. RÓZSA Erzsébet – SZALAI Máté: Az Iszlám Állam – következmények, KKI, 2015. https://kki.hu/assets/upload/KKI_Tanulmenyok_2015No_1_Arany-Rezsa-Szalai2.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

²² Arab tavasznak nevezik a 2011 elején kirobbant kormányellenes tüntetéssorozatokat, amelyek az arab államokban törtek ki

Iraki Iszlám Államnak (Islamic State in Iraq – ISI) nevezték el.²³ 2010-ben Abu Bakr al-Bagdadi került az ISI élére, és 2013-ban már merényletek sokaságát hajtották végre Irakban, valamint Szíriában is. Ugyanebben az évben al-Bagdadi meghirdette az Iraki és Levantei Iszlám Állam (Islamic State in Iraq and Levant – ISIS) megalapítását.

2013 végén az ISIS figyelmét Irak felé fordította. A törzsi vezetők és a Szaddám Huszeinhez korábban hű emberek támogatásával sikerült a felügyelete alá vonni Faludzsa városának irányítását, valamint a síita kormány és a szunnita közösség között kiéleznie a politikai ellentétet. A következő év nyarán az ISIS Moszul városa ellen indított támadást, majd a Bagdad felé vezető útja során tömegmészárlásokat hajtott végre, nem kímélve a térség etnikai és vallási kisebbségeit. A több tucat település felett aratott győzelmét követően 2014. június végén az ISIS kihirdette a kalifátust és a terroriszervezet nevét Iszlám Államra (Islamic State – IS) változtatta²⁴.

A világ 2014. július 4-én szembesült az Iszlám Állam törekvéseivel, amikor is a szervezet vezetője, Abu Bakr al-Bagdadi ún. kalifátusprédikációja elhangzott. A vezér a beszédében arra biztatta a követőit, hogy a hitetleneket végezzék ki, vagy tegyék őket rabszolgává.

2015 végére az Iszlám Állam szinte az egész világot ellenségének tudhatta. Támogatói a területén élő iszlám radikálisok, a felfogadott külföldi zsoldosok és a szunnita öböl-államokban élő milliárdos mecénások voltak. Legfőbb ellenségeik az ISIS területektől északra és keletre élő kurdok, illetve terrorfenyegettség miatt ellenük fordult nyugati államok, illetve Oroszország és a síita államok összefogása (Iránnal az élen). Az Iszlám Állam ellen támadó harci tevékenységet 2015 végén csak Anglia, Franciaország és Oroszország végzett, aktív bombázások formájában. Az ISIS harcosai keleten az amerikaiak által támogatott iraki haderővel és a kurdokkal, északon a kurd hadsereggel, nyugaton pedig a szabad szír felkelőkkel és Aszad haderejével harcoltak, miközben a nyugati világ ellen újabb terrorcsoportokra készültek.

Az Iszlám Állam terjeszkedése 2015 második felére véget ért, és kezdetét vette visszaszorításának lassú folyamata – elsősorban Irak területén. Ennek során olyan kulcsfontosságú városok kerültek újra a központi kormányzat irányítása alá, mint Ramádi vagy Faludzsa, illetve 2016 őszétől megkezdődhetett a szervezet iraki központjának számító Moszul ostroma is.

Több ország is tett katonai beavatkozásokat annak érdekében, hogy az Iszlám Államot visszaszorítsák (céljuk sokkal inkább a polgárháború menetének alakítása volt, közülük azonban csak egy – az Egyesült Államok által vezetett koalíció – célozta

---

²³ NAGY Milada: Az Iszlám Állam felbukkanása – stratégiaváltás Izrael biztonságpolitikájában; BGE, 2016. <http://www.irisro.org/tarstud2016aprilis/44NagyMilada.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

²⁴ Hogy pontosan mekkora területet tartott uralma alatt az ISIS 2014 nyarán, nehéz meghatározni, számítások szerint a Tigris és az Eufrátesz medencéjének nagy részét, kb. 210 000 km² -t. Egy évvel később az Egyesült Államok vezette koalíció légitámadásainak és szárazföldi bevetéseinek köszönhetően az ISIS nagyrészt visszaszorult ezekről a területekről, és csupán a kalifátusként kikiáltott térség 75-80%-án volt képes szabadon tevékenykedni. <http://www.bbc.com/news/worldmiddle-east-29052144> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

igazán a radikális szervezet visszaszorítását. A koalíció egyik leglátványosabb eszköze a katonai műveletek támogatása volt Irakban és Szíriában. Ezenkívül a koalíciós erők jelentős hírszerzési, megfigyelési és felderítési támogatást nyújtottak a szárazföldi harcokat folytató iraki és kurd erőknek. Ezenkívül a koalíció tagjai (köztük Magyarország is) jelentős fegyverszállományokat küldtek a harcoló kurd erőknek. Az iraki haderő fejlesztéséhez pedig nagyban hozzájárult az is, hogy fokozatosan jöttek létre Irak területén azok a koalíciós erők által őrzött és működtetett központok, amelyekben az iraki katonák kiképzése zajlott. Különbség volt azonban Irak és Szíria helyzete között, hiszen míg előbbi esetében a központi kormányzat és a kurd erők támogatása is lehetővé tette az Iszlám Állam elleni küzdelmet, utóbbiban a polgárháborús állapotok miatt erre csak mérsékelt lehetőség mutatkozott, azért, mert a koalíció tagjai között is jelentős volt a megosztottság az ország jövőjével kapcsolatban.²⁵

Európa szempontjából két meghatározó tényező képezte az Iszlám Állam fenyegetését: a hazatérő külföldi harcosok és a helyi közösségekből kikerülő terroristák.

A külföldi harcosok akkor jelentenek fenyegetést Európa számára, ha megkísérik a visszatérést Európába. Akár akkor, ha maguk próbálnak támadást végrehajtani, akár, ha helyi radikálisokat próbálnak toborozni és terrortámadások végrehajtására ösztönözni. Ennek megakadályozására az európai államok hírszerző, határvédelmi és rendvédelmi szervei hivatottak, akiknek a visszatéréskor a határokon, repülőtereken, közlekedési csomópontokban kell lehetőség szerint elfogni a visszatérőket.

2014 és 2016 között számos – az Iszlám Állam által inspirált vagy nevében elkövetett – támadás történt Európában. Ilyenek például a 2015. január 7-i párizsi támadás (a Charlie Hebdo satirikus lap szerkesztősége ellen); a 2015. november 13-i párizsi támadások (Bataclan, Stad de France); a 2016. március 22-i brüsszeli robbantásos merényletek; a 2016. június 28-i isztambuli gépfegyveres és robbantásos merénylet; a 2016. július 14-i nizzai és 2016. december 19-i berlini teherautós támadások.²⁶

4. Terrorizmus az EU-ban az Europol jelentései alapján (2018, 2019, 2021.)

Európában 2015 óta számos terrortámadás történt. A Charlie Hebdo satirikus lap párizsi szerkesztősége ellen elkövetett 2015-ös terrortámadás óta megnövekedett a terrorizmus.

Az EU számos intézkedést hozott a terrorizmus ellen, kezdve az európai határvédelem korszerűsítésével, a rendőrségek és a bíróságok hatékonyabb

---

²⁵ CSIKI Tamás – ETL Alex: Az „Iszlám Állam” elleni fellépés stratégiai kérdései és lehetőségei; Nemzet és Biztonság, 2016/6. pp. 116-156.
http://real.mtak.hu/92255/1/nb_2016_6_07_csiki_etl_iszlam_allam.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

²⁶ Uo.

együttműködésén át egészen a terrorizmust finanszírozó tevékenységek, valamint a radikalizálódás visszaszorításáig.²⁷

2017-ben összesen 1219 főt terrorizmussal kapcsolatosan tartóztattak le az EU-ban. 18 EU-tagállam gyanúsítottak letartóztatásáról számolt be „Az Európai Unió terrorizmusról trendjéről” szóló 2018-as jelentésében, eszerint továbbra is az Egyesült Királyságban, Franciaországban és Spanyolországban történt legtöbb letartóztatás (7916-ból 705) a dzsihadista terrorizmussal kapcsolatos.²⁸

A terrortámadások áldozatainak száma jelentősen csökkent az elmúlt években. Európában 2019-ben 119 terrortámadás történt, ide értve a sikeres, a megakadályozott és a sikertelen támadásokat is. Ezek közül 21 eset volt dzsihadista támadás. Habár az EU-ban a támadások csak hatodát követték el, az összes halálesetért (10) és a 27-ből 26 ember megsebesítéséért ők a felelősek. A dzsihadista terrorizmus áldozatainak száma csökkenést mutat 2015 óta; Manuel Navarrete, az Europol ügyvezető igazgatója szerint azonban továbbra is magas a terrorfenyegetettség szintje. Manuel Navarrete ismertette az Europol terrorizmusról szóló éves jelentését az állampolgári jogi szakbizottságban, és megjegyezte, hogy ugyanaz a tendencia figyelhető meg az erőszakra buzdító online közösségekben a jobboldali és a dzsihadista erők esetében: *„a dzsihadisták számára a terroristák a szent háború mártírjai, a jobboldali szélsőségeseknek pedig ők a faji háború szentjei”*. Az Europol adatai szerint 2019-ben 3 dzsihadista támadásban 10 ember vesztette életét, szemben a 2018-as évvel, amikor 24 dzsihadista támadás során 13 ember vesztette életét. Terrortámadásra kísérletet nyolc uniós tagállamban tettek 2019-ben. Említésre méltó, hogy 2019-ben a megghiúsult támadások közül négy esetben az elkövető dzsihadista személy volt, egyébként 14 esetben akadályozták meg a hatóságok támadást.²⁹ Ezeket főként nyilvános helyen követték el, célpontjai katonai vagy rendőrségi dolgozók voltak, akikre késsel és lőfegyverekkel támadtak.³⁰

2020-ban hat EU-tagállamban összesen 57 befejezett és megghiúsult terrortámadás történt. Ezenkívül az Egyesült Királyság 62 terrorcselekményt jelentett. Két valószínű terrortámadás dzsihadista indítatásból Svájcban zajlott. Az EU tagállamaiban 2020-ban elkövetett terrortámadások száma 2019-éhez hasonlítható (119, ebből 64 az Egyesült Királyságban), de enyhén csökkent 2018-hoz képest (129, ebből 60 az Egyesült Királyságban).

Az Európai Unió terrorizmusról és trendekről szóló 2020-as jelentésében, a következő statisztikai adatok olvashatóak.

A dzsihadizmussal kapcsolatos esetek száma az EU-ban enyhén csökkent (2019-ben 21, 2018-ban 24 eset). Nyolc EU-tagállam szenvedett befejezett, illetve megghiúsult dzsihadista terrortámadásokat, ugyanannyit, mint 2018-ban. Az ábrán jól

---

²⁷ Európai Parlament: Uniós lépések a terrorizmus ellen; 2018.
<https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/security/20180703STO07127/unios-lepesek-a-terrorizmus-ellen> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

²⁸ Lásd: Függelék 1. ábra

²⁹ Lásd: Függelék 2. ábra

³⁰ Európai Parlament: Terrorizmus az EU-ban: támadások és letartóztatások 2019-ben;
<https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/security/20180703STO07125/terrorizmus-az-eu-ban-tamadasok-es-letartoztatások-2019-ben> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

látható, hogy a megghiúsult esetek száma jelentősen túlszárnyalta a befejezett és megbukott dzsihadista támadásokat.³¹ A hét közül egy kivételével befejezett, vagy sikertelen támadások voltak.³²

„Az Európai Unió területén végrehajtott vagy megkísérelt öngyilkos merényletek 80%-át iszlamista szélsőségesek követték el, a támadásaik 245 halálos és 1608 sebesült áldozatot követeltek. Ez utóbbiak az öngyilkos merényletekben meghaltak 95%-át, a sebesülteknek pedig 99%-át jelentették.”³³

Ahogy ábránkon³⁴ is látható, a GTD adatai szerint az Unió területén az Iraki és Levantei Iszlám Állam (ISIL), az al-Kaida, a muszlim szélsőségesek és Hezbollah támadásai követelték a legtöbb áldozatot. Fontos azonban jelezni, hogy az ismeretlen kategóriába került elkövetők az Unió területén nem szélsőséges iszlamisták voltak, vagyis, bár az öngyilkos merénylet az EU-ban is mindenekelőtt a szélsőséges iszlamistákra jellemző merénylettípus, de nem kizárólag csak általuk alkalmazott.³⁵

5. Terrorizmus elleni küzdelem: az EU intézkedései

A terrorizmus megfékezéséhez szükség van a finanszírozás és a radikalizáció megszüntetésére és a határok ellenőrzésére.

Ötezer körüli azok száma, akik különböző terrorszervezetekhez csatlakoztak Irakban és Szíriában, a közülük visszatérő külföldi harcosok pedig egyre nagyobb fenyegetést jelentenek Európára. Az EP jelenleg is dolgozik jelentésein, amelyek büntethetővé tennék a terrorcselekményekkel kapcsolatos előkészületeket az egész Unióban, illetve ugyanúgy ellenőriznék az uniós polgárokat a külső határokon, mint a többi be- és kiutazót. Az EP tavaly novemberben állásfoglalást fogadott el arról, hogyan lehetne megakadályozni az európai fiatalok radikalizálódását. Egyetérthetünk azzal, hogy ez a terrorizmus elleni fellépés legkényesebb része.

Az EP javaslatai szerint lépéseket kell tenni az online, a börtönökben és az oktatási intézményekben történő toborzás ellen, el kell különíteni a radikalizálódott rabokat a börtönökben, és nagyobb átláthatóságot kell teremteni a külföldi átutalások terén. Az Iszlám Állam mintegy 100.000 tweetet publikál naponta. Gilles de Kerchove, az EU terrorizmus elleni koordinátora nem véletlenül hangsúlyozta, hogy az interneten zajló propaganda visszaszorítása elengedhetetlen ahhoz, hogy az EU

---

³¹ Lásd: Függelék 7. ábra

³² European Union Terrorism Situation and Trend report (TE-SAT) 2020. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2020> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

³³ TÁLAS Péter: Az Európai Unió terrorfenyegetettsége 2000 és 2019 között, a számok tükrében; SVKI, 2021/11. https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemz%C3%A9sek_2021_11_Talas.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

³⁴ Lásd: Függelék 8. ábra

³⁵ TÁLAS Péter: Az Európai Unió terrorfenyegetettsége 2000 és 2019 között, a számok tükrében; SVKI, 2021/11. https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemz%C3%A9sek_2021_11_Talas.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

sikeresen lépjen fel a terrrorszervezet ellen. Az online küzdelemben az Europol, az Európai Rendőrségi Hivatal is nagy szerepet kap, ugyanis figyeli a közösségi oldalakat és nemrég kapott jogosítványának köszönhetően meghatározott esetekben felveheti a kapcsolatot cégekkel is, például megkérheti a Facebook üzemeltetőit, hogy távolítsanak el az Iszlám Állam által működtetett oldalakat. Az EU-ban már léteznek szabályok, amelyek bűncselekménynek nyilvánítanak néhány, terrorizmushoz kapcsolódó tevékenységet, de az EP dolgozik egy jelentősen, amely továbbmenne ennél, és büntethetővé tenné a terrorcselekményekkel kapcsolatos előkészületeket az egész Unióban. Ilyennek számít például a kiképzés az EU-ban vagy azon kívül, utazásszervezés, vagy pénzgyűjtés ilyen célra. Az állampolgári jogi szakbizottság tagjai június 21-én jóváhagyták azt a javaslatot is, amely szerint ugyanúgy ellenőriznék a háborús övezetekbe utazó, vagy onnan visszatérő uniós polgárokat az EU külső határainál, mint a többi be- és kiutazót. Következő lépésként a Tanács és a Parlament képviselői tárgyalnak a javaslatról.³⁶

2020. december 09-én a Bizottság új uniós terrorizmus elleni programot mutatott be azzal a céllal, hogy fokozza a terrorizmus és az erőszakos szélsőségek elleni küzdelmet, és növelje az EU terrorveszéllyel szembeni ellenálló képességét.

2020. július 24-én az Európai Bizottság a biztonsági unióra vonatkozó új stratégiát terjesztett elő a 2020 és 2025 közötti időszakra. A stratégia azokra a kiemelt területekre összpontosít, amelyeken az EU hozzáadott értéket biztosíthat a tagállamok számára az Európában élők biztonságának erősítésében. Most már elő térbe került a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni küzdelem, a hibrid fenyegetések megelőzésén és felderítésén és a kritikus infrastruktúrák ellenálló képességének növelésén át a kiberbiztonság előmozdításáig, valamint a kutatás és az innováció támogatásáig a stratégia meghatározza azokat az eszközöket és intézkedéseket, amelyeket a következő öt évben kell kidolgozni fizikai és digitális környezetünk biztonságának garantálása érdekében.

Az EU szigorúbb határellenőrzést vezetett be a támadások megakadályozása érdekében, valamint növelte a tagállamok közti rendőrségi és bírósági együttműködést. Így hatékonyabban léphet fel a terrorizmus finanszírozása, a szervezett bűnözés és a radikalizálódás ellen, illetve gyorsabban kézre kerítheti a gyanúsítottakat. Több európai terrortámadás után és a schengeni térség biztosítása érdekében 2017 áprilisától szisztematikus ellenőrzéseket vezettek be az Európai Unió külső határainál. Ennek értelmében minden EU-ba utazó és azt elhagyó iratait ellenőrzik, és összevetik az elveszett és ellopt iratokat nyilvántartó közös adatbázissal.

2015 óta a migrációs válság és a határokon átnyúló terrorfenyegetések miatt számos schengeni állam ideiglenes ellenőrzéseket vezetett be határain. Ezeket számos alkalommal meghosszabbították, és néhány országban azóta is alkalmazzák. 2020-ban a Covid19 járvány következtében több állam is úgy döntött, visszaállítja a belső határellenőrzéseket, hogy ezzel segítsék a vírus terjedésének ellenőrzését. 2015 óta megnövekedett a vallási indíttatású terrortámadások száma az EU-ban, és nagyjából

---

³⁶ Európai Parlament: Terrorizmus: online és offline is fel kell lépni a radikális eszmék ellen; 2016. <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/priorities/rendorsegi-egyuttmukodes/20160701STO34301/terrorizmus-online-es-offline-is-fel-kell-lepni-a-radikalis-eszmek-ellen> (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)

ötezer olyan személy van, akik feltételezhetően szíriai és iraki területekre utaztak az EU-ból, hogy ott terrorista csoportokhoz csatlakozzanak. A bűnözők és terroristák gyakran különböző személyazonosságot használnak a határellenőzés és a hatóságok kijátszásához. Ezek az esetek is rámutatnak az érintett hatóságok, a rendőrségek, bíróságok és titkosszolgálatok közti hatékony információcsere fontosságára. 2020. december 9-én a Bizottság terrorizmusellenes programjával együtt javasolta az Europol megbízatásának bővítését, lehetővé téve a gyanúsítottokról és bűnözőkről szóló „figyelmeztető jelzések” kiadását, mint új riasztási kategóriát a Schengeni Információs Rendszerben. A terroristák megállításának egyik leghatékonyabb eszköze az, ha elvágják a pénzügyi forrásait, és így ellehetetlenítik a logisztikát. Európa biztonsága az uniós intézmények közös prioritása. Az EU terrorizmus elleni stratégiája 4 fő pillérré épül: megelőzés, védekezés, üldözés, reagálás. Az Európai Bizottság az új intézkedéseket az EU 2015-2020 közötti időszakra vonatkozó védelmi stratégiája keretében hozza meg, amelynek célja, hogy erősítse az együttműködést a tagállamok között a terrorizmus, a szervezett bűncselekmények és a kiberbűnözés elleni fellépésben. Az EU továbbá azon is folyamatosan dolgozik, hogy fokozza a külső biztonságot a harmadik országokkal való együttműködésen keresztül.³⁷

6. Összegzés

Mára már minden európai állam érzékenyen reagál a terrorizmus fenyegetésére, és a lakosság biztonságérzetét mindenhol meghatározza a terrortámadásoktól való félelem. A valós iszlamista terrorfenyegetés – támadások bekövetkeztének valószínűsége – azonban mindezidáig eltérő. Érthető módon azokban az országokban, amelyekben nem él számottevő muszlim közösség, különösen nem radikalizálódott iszlamisták, illetve nemzetközi politikájuk kapcsán nem tekintenek rá kiemelt célpontként a dzsihadista szervezetek, sőt látványos szimbolikus célpontot sem jelentenek, kisebb fenyegetéssel kell számolni, mint például Franciaországban, Belgiumban, Nagy-Britanniában vagy akár Németországban. Az európai társadalmak a szabadság magas foka, a társadalom modernitása következtében sebezhetőek, ezért a megelőzés és az esetleges károk mérséklése a két meghatározó cél a kontinensen. Mivel a terrorizmus sem egységes, nagyon sok formában jelen van, így az ellene történő védekezés sem lehet az. Azonban, mivel lehetetlennek tűnő feladat a terrorizmus teljeskörű megszüntetése, meg kell próbálni a lehető legkisebb mértékűre visszaszorítani, elsősorban a lehetséges célpontok biztonságának fejlesztése által. A terrorizmus elleni harc nemzetközi összefogást is igényel. Figyelmet kell fordítani arra, hogy az egyes védekezési módszereket együttesen kell alkalmazni, ugyanis ezek nem egymást helyettesítik, hanem kiegészítik, külön-külön nem elég hatékonyak. Fontos a nemzetközi, illetve nemzeti joggal összhangban történő fellépés is, ugyanis ez legitimálhatja a válaszreakciókat. A demokratikus államok számára az igazi kihívás: megtalálni az egyensúlyt az erőszak visszaszorítása, és a szabadság és egyenlőség eszméjének tiszteletben tartása között, hiszen épp ez különbözteti meg morálisan ellenfeleitől. A legfőbb cél a béke és az emberi méltóság megőrzése mellett fellépni a terrorizmus ellen. Véleményem szerint a terrorizmus olyan, mint jelenség soha nem fog megszűnni, mert a világ nagyhatalmai mindig is harcban fognak állni egymással. A politikai érdek sokkal fontosabb, mint a vallási. A vallást már sokszor használják a politikai érdekek eléréséhez. Egyfajta kiváltó ok és védőpajzs is. Sok

---

³⁷ Uo.

ember nem is igazán érti magát a vallást sem, nem hisz, csak követ egy ideológiát. A mentálisan gyenge embereknek ez az út a legkönnyebb, ha követnek valami olyan mozgalmat, ahol lehetnek valakik.

Úgy vélem, nagyon sok harc áll még előttünk, hiszen az iszlám állam nem fog megszűnni, követői mindig is lesznek.

„Az emberek nem születnek terroristának. És nem is lesznek terroristák egy csapásra. De lépésről lépésre, mint amikor a földműves ültetésre készíti elő a földet, úgy alakul az életük, hogy egyre inkább hajlamosak befogadni a terrorizmus magvait.”³⁸

Felhasznált irodalom:

- ARANY Anett – N. RÓZSA Erzsébet – SZALAI Máté: Az Iszlám Állam – következmények, KKI, 2015. https://kki.hu/assets/upload/KKI_Tanulmányok_2015No_1_Arany-Rezsa-Szalai2.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)
- Az Európai Unió Tanácsának 2008/919/IB Kerethatározata a terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2002/475/IB kerethatározat módosításáról. Brüsszel, 2008. 11. 28. <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0919&from=HU> Az Európai Unió Tanácsának 2008/919/IB Kerethatározata a terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2002/475/IB kerethatározat módosításáról; Brüsszel, 2008. 11. 28. p. 1. (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)
- BÉRES János: A modern iszlám fundamentalizmus gyökerei és az Al-Kaida; Felderítő Szemle, 2016/K. pp. 153-159. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2006-K.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)
- Biztonsági unió: Terrorizmus elleni uniós program és az Europol megerősítése egy reziliensebb EU érdekében; https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_20_2326 (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)
- BOHÁCS Ferenc: A terrorizmus és az iszlám összefüggései; Felderítő Szemle, 2019/3.
- CSIKI Tamás – ETL Alex: Az „Iszlám Állam” elleni fellépés stratégiai kérdései és lehetőségei; Nemzet és Biztonság, 2016/6. pp. 116-156. http://real.mtak.hu/92255/1/nb_2016_6_07_csiki_etl_iszlam_allam.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)
- DETRE Zoltán: A terrorizmus kialakulásának történeti háttere, megnyilvánulási formái és jelenléte a XXI. században; Bolyai Szemle, 2007/2. pp. 71-86.
- Európai Parlament: Terrorizmus az EU-ban: támadások és letartóztatások 2019-ben; <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/security/20180703STO07125/terrorizmus-az-eu-ban-tamadasok-es-letartoztatások-2019-ben> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)
- Európai Parlament: Terrorizmus: online és offline is fel kell lépni a radikális eszmék ellen; 2016. <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/priorities/rendorsegi-egyuttmukodes/20160701STO34301/terrorizmus-online-es-offline-is-fel-kell-lepni-a-radikalis-eszmekek-ellen> (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)

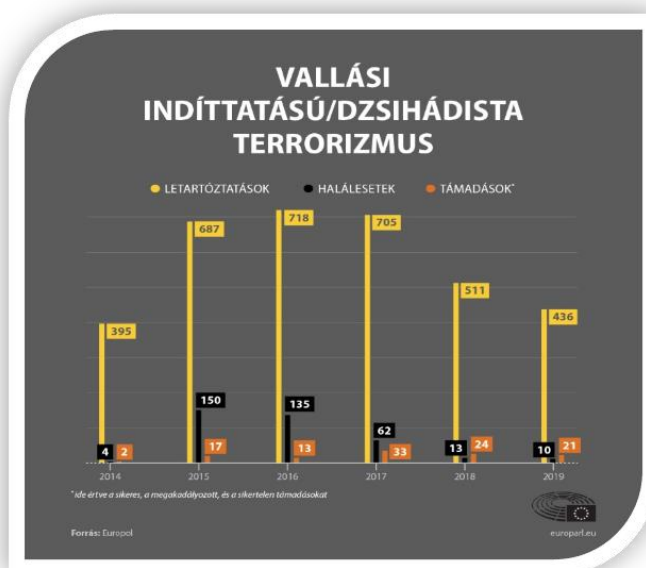
³⁸ Jean P. SASSON amerikai író

- Európai Parlament: Uniós lépések a terrorizmus ellen; 2018. <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/security/20180703STO07127/unios-lepések-a-terrorizmus-ellen> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)
- European Union Terrorism Situation and Trend report (TE-SAT) 2020. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2020> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)
- FÖLDI Pál: A hódító iszlám és a terror; Magyar Menedék Kiadó, Budapest, 2019.
- KIS-BENEDEK József: Az Iszlám Kalifátus és a globális dzsihad új tendenciái; Hadtudomány, 2014/3-4.
- KIS-BENEDEK József: Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus; Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
- Mózes első könyve: 4:8; Biblia: A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2012.
- NAGY Milada: Az Iszlám Állam felbukkanása – stratégiaváltás Izrael biztonságpolitikájában; BGE, 2016. <http://www.irisro.org/tarstud2016aprilis/44NagyMilada.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)
- Oszama bin Laden (1957-2011); <http://tortenelemcikkek.hu/node/671> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)
- Publikon: A terrorizmus fogalma és története; <http://www.publikon.hu/htmls/cikkek.html?ID=23&articleID=345> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)
- RESPERGER István, Az Iszlám Állam terrorszervezet aszimmetrikus hadviselése elleni lehetséges stratégia; RESPERGER István – UJHÁZI Lóránd (Szerk.): A vallási elemek jelentősége napjaink fegyveres konfliktusaiban és biztonsági kihívásaiban; Dialóg Campus, Budapest, 2019. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12765/web_PDF_Vallasi_elemek_jelentoseg_e.pdf?sequence=2 (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)
- TÁLAS Péter: Az Európai Unió terrorfenyegetettsége 2000 és 2019 között, a számok tükrében; SVKI, 2021/11. https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemz%C3%A9sek_2021_11_Talas.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)
- VASS György: A terrorizmus finanszírozása elleni küzdelem nemzetközi aspektusai; PhD-értekezés, NKE, 2016. <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12362/ertekezes.pdf?sequence=1> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

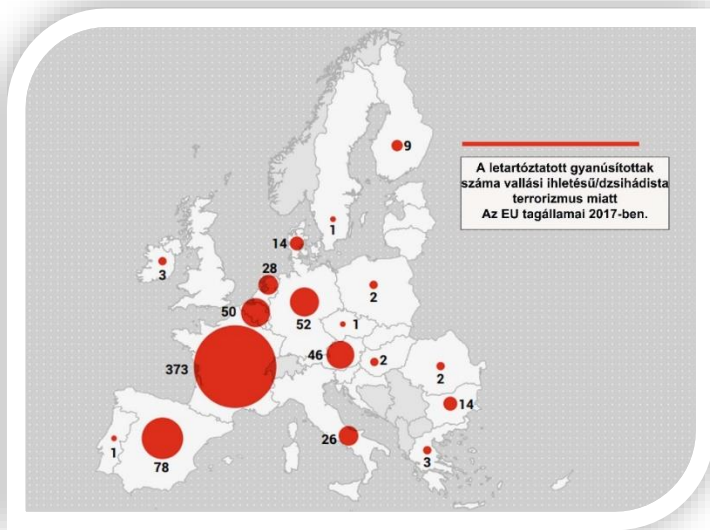
Függelék

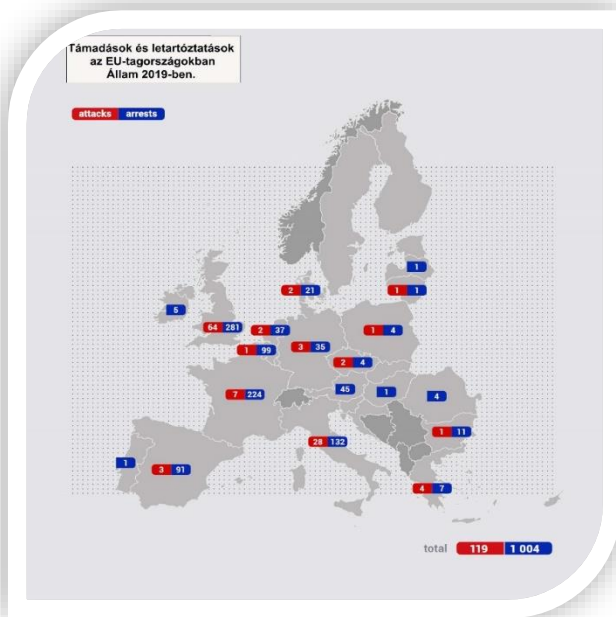
1. ábra: Támadások és letartóztatások EU-tagállamok által 2017-ben
 Forrás: EUROPEAN UNION TERRORISM SITUATION AND TREND REPORT 2018.
<https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

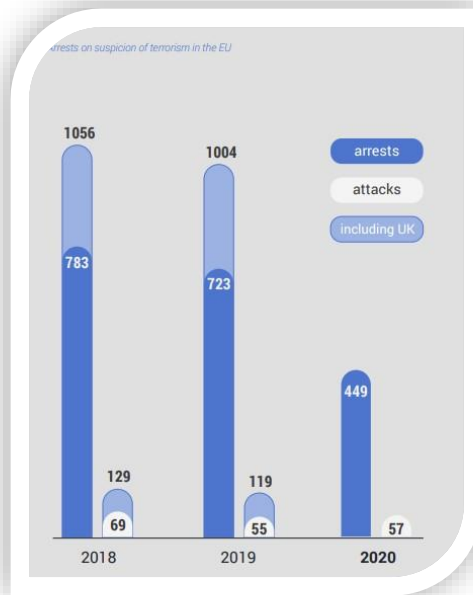
2. ábra: Terroristátámadások, halálos esetek és letartóztatások száma az EU-ban
 Forrás: <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/security/20180703STO07125/terrorizmus-az-eu-ban-tamadasok-es-letartoztatások-2019-ben> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

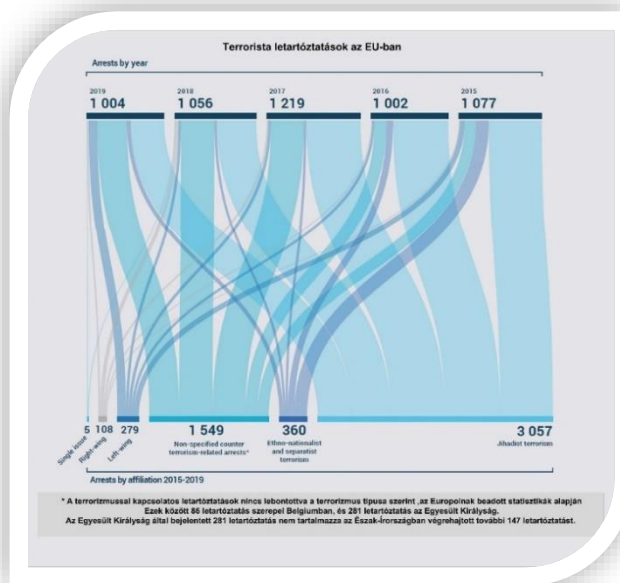
3. ábra: A letartóztatott gyanúsítottak száma vallási ihletésű/dzsihádisták terrorizmus miatt
 Forrás: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

4. ábra: Támadások és letartóztatások az EU-tagországokban
 Forrás: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

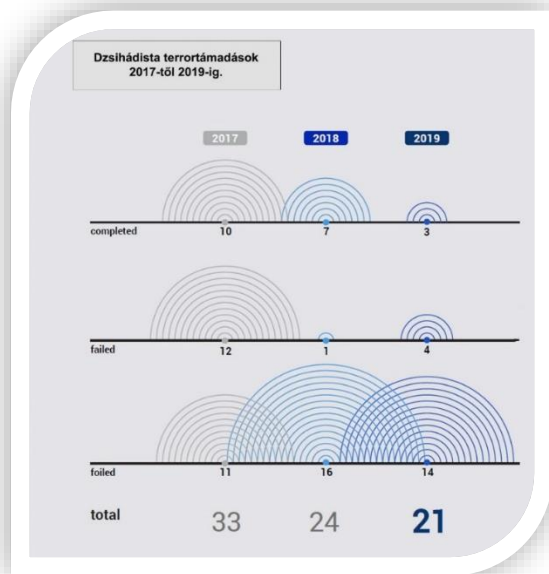

5. ábra: Letartóztatások terrorizmus gyanúja miatt az EU-ban
 Forrás: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2021-tesat> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

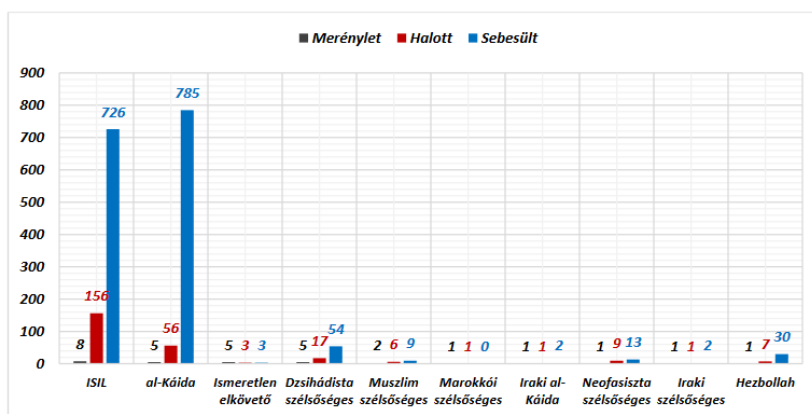
6. ábra: Terrorista letartóztatások az EU-ban
 Forrás: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2020> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

7. ábra: Dzsihádisták terrortámadások 2017-től 2019-ig

Forrás: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2020> (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

8. ábra: Az öngyilkos merényletek elkövetői és áldozataik az Európai Unióban 2000–2019 között

Forrás: https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemz%C3%A9sek_2021_11_Talas.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 08.)

**NEM ÁLLAMI SZEREPLŐK JELENTŐSÉGE A HIBRID
TEVÉKENYSÉGEKBEN**

Tanulmányom megírását azon hipotézisem vezérelte, hogy a hibrid tevékenységek végrehajtásában kiemelt jelentőséget kell, hogy játszanak a nem állami szereplők. Ez nem jelenti azt, hogy állami szereplők ne folytassanak hibrid tevékenységeket, de annak ténye gyakran rejtve marad. A hipotézisem igazolása vagy cáfolása érdekében több, a témával kapcsolatos tudományos kutatás eredményét tanulmányoztam. A hibrid tevékenységeken belüli nem állami szereplők jelentőségét eredményező hipotézisemet a „tagadhatóság” fenntarthatóságához párosítom. Több kutatás is kiemeli, hogy a hibrid tevékenység során az aktor kiemelt jelentőséget szentel az általa folytatott tevékenység(ek) tagadhatóságára. A tagadhatóság alapját képezi, hogy az aktor érdekeinek érvényesülése nem állami szereplő(k) közreműködésével valósul meg, amely szereplő(k) nem hozhatók közvetlen kapcsolatba az aktossal. A tagadhatóság nem csak a kívülállóság biztosítására szolgál, hanem időnyerést is biztosít a műveletek tervezhetőségéhez.¹ Az általam tagadhatóság elveként értendő elgondolással elsősorban az Oroszország által folytatott hibrid tevékenységekkel kapcsolatban találkoztam, azonban véleményem szerint az elv érvényesülése minden hibrid tevékenységet folytató aktor esetében fontosnak tekinthető. Korábban megírt tanulmányomban a hibrid hadviselést úgy határoztam meg, hogy az nem más, mint egy aktor által, az érdekeinek érvényesítése érdekében „*a múlt és a jelen emberiségének vívmányait felhasználó, ugyanazon vívmányok célszág esetében fennálló hiányosságának, sebezhetőségének leghatékonyabb kihasználásával történő instabil környezet kialakítására törekvő, amely alkalmas a célszaggal szembeni politikai, stratégiai célok erősítéséhez, kikényszerítéséhez. A hadviselés során alkalmazott erők, eszközök, módszerek az agresszor érdekeinek, erejének, valamint a célszág gyengeségeinek függvénye.*”² Véleményem szerint a nem állami szereplők egyre nagyobb mértékben képesek az emberiség (politikai, katonai, diplomáciai, gazdasági, technológiai, jogi stb.) vívmányainak kihasználására, amelyet egy aktor, megfelelő koordináció és kontrol, valamint irányítás esetén széles körben képes kihasználni hibrid tevékenységének stratégiai végrehajtása során.

Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája a hibrid tevékenységeket alkalmazó nem állami szereplőkkel kapcsolatban deklarálja, hogy „*folytatódik a biztonságot veszélyeztető, nehezen kontrollálható nem állami szereplők – például szervezett bűnözői körök, nemzetközi terrorszervezetek, kiberbűnözői csoportok, szélsőséges vallási közösségek, magán biztonsági cégek, egyes nem kormányzati szervezetek és egyéb transznacionális hálózatok – súlyának növekedése a nemzetközi biztonságpolitikában. Ezek mögött sokszor nehezen azonosítható érdekek és*

---

¹ KÖVÁRI László: A tagadhatóság, az irreguláris erők és a proxik alkalmazásának szerepe az orosz vonatkozású konfliktusokban; Felderítő Szemle, 2018/3. p. 5. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2018-3.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 10.)

² NYITRAI Sándor: A terrorizmus és hibrid hadviselés viszonyrendszere; Nemzetbiztonsági Szemle 2020/3. p 22. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/nbsz/article/view/4294/4284> (Letöltés ideje: 2021. 12. 10.)

csoporthoz húzódnak meg, és könnyen szolgálhatnak rejtett állami szándékokat.”³ A hibrid tevékenységek, valamint azokhoz kapcsolódó műveletek megjelennek más kiemelt kockázatokhoz kapcsolódóan is, mint az energia, az ipar, valamint a mezőgazdaság és élelmiszer-biztonság, továbbá az édesvíz-ellátottságunk tekintetében is.⁴

1. Nem állami szereplők

A nem állami szereplők körébe sorolhatók a nem kormányzati szervezetek, az érdekvédelmi szervezetek, az érdekképviseleti hálózatok, a multinacionális vállalatok, a transznacionális kereskedelmi vállalatok, a pénzügyi alapok, a békemozgalmak, a szeparatista mozgalmak, a terrorista szervezetek, a bűnszervezetek, a magánbiztonsági cégek, a kutatóintézetek és a média bizonyos szereplői.⁵ Ha a nem állami szereplők nemzetközi rendszerre, kapcsolatokra gyakorolt hatását vizsgáljuk, azt is megállapíthatjuk, hogy a térségünkben bekövetkezett rendszerváltozásokban is szerepet játszottak befolyásolási képességeikkel.⁶ A globalizációs folyamatok, valamint az államok különböző szintű feladatainak privatizálása tovább erősítették a nem állami szereplők befolyását a nemzetközi kapcsolatokban, illetve az államok döntéshozatali folyamatainak alakításában.⁷ A nem állami szereplők államokkal történő együttműködése vonatkozásában elmondható, hogy a nemzetközi kapcsolatok terén vannak olyan tevékenységek, amelyeket ha egy állam végez, az már egy másik állam belügyeibe történő beavatkozásnak, ezáltal államok által fel nem vállalható tevékenységeknek minősülhetnek. Ezekben az esetekben az állami és nem állami szereplők együttesen léphetnek fel egy tevékenység során olyan területen, mint például az emberi jogok érvényesítése.⁸ Viszont adódnak olyan esetek, amikor a nem állami szereplőket egy állammal szembeni ellentétes érdekek vezénylik. Ebben az esetben a nem állami szereplők elégedetlenségüket fejezhetik ki kampányok és adott esetben tömegdemonstrációk formájában is egy adott állam tevékenységével szemben. A fegyveres vagy erőszakos nem állami szereplők akár erőszakot is alkalmazhatnak.⁹ Fontosnak tartom kiemelni, hogy a nem állami szereplők hálózatok formájában működnek, így az erőszakos és nem erőszakos szereplők kapcsolatba kerülhetnek egymással egy cél elérése érdekében.¹⁰ Napjainkra hálózatosság jellemzi a diplomáciát, a társadalmi kapcsolatokat, a médiát, de még a háborúkat is. Az említett hálózatokhoz történő csatlakozásaikon keresztül a nem állami szereplők mindinkább képesek megerősödni és befolyásukat kiterjeszteni az államokra.¹¹ Nézetem szerint a

---

³ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat. 69. pont.

⁴ CSIKI Varga Tamás – TÁLAS Péter: Magyarország új nemzeti biztonsági stratégiájáról, Nemzet és Biztonság, 2020/3. p. 109. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/4906-cikk_szoveg-16687-1-10-20210426.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 11.)

⁵ SZÖRÉNYI András: A nem állami szereplők befolyásának növekedése és annak okai; Külügyi Szemle, 2014/4. p. 182. https://kki.hu/assets/upload/8_Szorenyi_Andres.pdf pp. 181-201. (Letöltés ideje: 2021. 12. 11.)

⁶ Uo. p. 183.

⁷ Uo. p. 186.

⁸ Uo.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo. p. 187.

¹¹ Uo. pp. 188-189.

háborúk megvívásában egyre nagyobb szerepet játszik az államok által irányított és koordinált nem állami szereplők tevékenysége. A háborúk során alkalmazott hadviselési forma a hibrid hadviselés, amelyben az erőszakos és nem erőszakos nem állami szereplők által biztosított nemzetközi hálózat és eszközrendszer kiváló alapot és tagadhatóságot biztosít a hadviseléskor végrehajtásra kerülő tevékenységek során, amelynek köszönhetően azok a klasszikusnak mondható háborús szint alatt képesek maradni. Ahhoz, hogy a nem állami szereplők tevékenysége a hibrid tevékenységet alkalmazó agresszor állam célját szolgálja, elengedhetetlenül szükséges a tevékenységek koordinálása és irányítása, melynek végrehajtására az agresszor állam titkosszolgálat a legkézenfekvőbb megoldás. Ezen feltételezésemet erősíti, hogy a Krim anektálását megelőző folyamatokban szerepet játszott az ukrán belbiztonsági szolgálat leépítése,¹² valamint, hogy a hibrid tevékenységek során az agresszor megpróbálja befolyásolni a támadott fél hírszerzési lehetőségeit.¹³ Véleményem szerint a hibrid tevékenységek szakaszai közül az erőszakos nem állami szereplők megjelenése, vagy megjelenésének lehetősége jelenti azt a pontot, amelytől már hibrid hadviselésről is beszélhetünk. Az erőszak megjelenésével az állam elveszíti az erőszak monopóliuma feletti kontrollt, amelynek köszönhetően több, a biztonságot érintő dimenzióban is sebezhetővé válik. Az erőszak vagy erő megjelenése a hibrid tevékenységben az agresszor stratégiai tervezésének eredménye és a cél elérésére rendelkezésre álló idő függvénye.

1.1. A hibrid tevékenységek szakaszai

A hibrid tevékenységekkel kapcsolatban végzett kutatások eredményeként megállapítható, hogy az három szakaszra osztható. A szakaszok közös jellemzője az erős pszichológiai tényező. A szakaszokon belüli tevékenységek, a beavatkozás, a befolyásolás, a műveletek és kampányok, valamint a hadviselés/háború, amelyek egyes esetekben átfedik egymást.¹⁴

1.2. Alapozási szakasz

Az alapozási szakasz során az aktor célja, hogy a megtámadott államot rossz, az agresszor állam számára kedvező döntések meghozatalára ösztönözze. Ebben a szakaszban kiemelt szerepet játszik a pszichológiai befolyásolás.¹⁵ Az alapozási szakaszban az információs, a kulturális, a diplomáciai, a politikai, a társadalmi, a kibernetikai, a hírszerzési, a gazdasági és a közigazgatási területek nagy jelentőséggel bírnak.¹⁶ A hibrid műveletek alkalmazásának alapvető feltétele, hogy azt megelőzze a célország említett alrendszerének tanulmányozása annak érdekében, hogy feltérképezésre kerüljenek azok sebezhetőségei a megosztottságon, az ellentmondásokon és problémákon keresztül. Az alapozási szakaszhoz köthetőek

---

¹² RÁCZ András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában; KKI-Tanulmányok, 2014/1. p. 14. <https://docplayer.hu/6612943-Oroszország-hibrid-haboruja-ukrajnaban.html> (Letöltés ideje: 2021. 12. 13)

¹³ GIANOPOULOS, G – SMITH, H – THEOCHARIDOU, M: The Landscape of Hybrid Threats: A conceptual model, European Commission; Ispra, 2020, PUBSY No. 123305. p. 31. <https://euhybnet.eu/wp-content/uploads/2021/06/Conceptual-Framework-Hybrid-Threats-HCoE-JRC.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 15.)

¹⁴ Uo. p. 36.

¹⁵ Uo. p. 37.

¹⁶ Uo. p. 38.

azok a beavatkozási folyamatok is, amelyek során a nemzetközi kapcsolatokon, vagy gazdasági eszközökön keresztül történik a befolyásszerzés.¹⁷ A befolyásszerzés érdekében az aktor létrehozza a célországban belül azokat a (civil és politikai) nem állami szervezeteket, amelyek az érdekeit szolgálják, továbbá pozíciók kiépítésére törekszik a médiában.¹⁸ Alapozási szakaszként értelmezhető az a folyamat is, amikor az agresszor állam a vonzás hatalmát alkalmazza befolyásolási műveleteihez. Egy állam vonzás hatalmát nagyban befolyásolja annak kultúrája, politikai értékei, külpolitikája stb.¹⁹ Az biztosan kijelenthető, hogy a tekintélyelvű államok kevésbé vonzóak a nyugati társadalmak számára, azonban a megfelelő vonzás hatalmával rendelkező nem állami szereplők alkalmazásával eredményeket érhet el a befolyásolás területén.²⁰ Fontos megjegyezni, hogy az alapozási szakasz során mindig a befolyást eredményező tényező megszerzése a cél. A fentebb említettek értelmében már az alapozási szakasz sikeres megvalósítása is eredményezheti egy hibrid tevékenység sikerét.

1.3. Destabilizációs szakasz

A destabilizáció az alapozási szakasz eredményes befejezését követően valósulhat meg. Egy működő állam destabilizálása akkor válhat szükségessé, ha annak status quo-helyzete már kedvezőtlen, vagy nem megfelelő irányt vesz az aktor számára. Ilyen lehet egy szerződés, döntés, megállapodás vagy szabályozás stb, amelyet szeretne megakadályozni vagy kikényszeríteni.²¹ Ebben a szakaszban az alapozási szakasz során feltárásra került sebezhetőségek kihasználásán keresztül történik meg a zavarkeltés és a befolyásolás. A destabilizációs szakaszban a hibrid tevékenységek láthatóbbakká, agresszívakká, és adott esetben erőszakosabbá válnak.²² Egyértelmű dezinformációs és propaganda tevékenység tapasztalható, megnövekedik a kibertámadások száma, amelyek a köz- és magánszektorokat egyaránt érintik. Ezekben túlmenően megkezdődik az úgynevezett on-line to off-line periódus, amikor az on-line térben kiváltott hatások tiltakozások vagy zavargások formájában öltönek testet.²³ A társadalmi zavarkeltésben nagy szerepet játszanak az alapozási szakaszban létrehozott vagy támogatott erőszakos, és nem erőszakos nem állami szereplők, amelyek irányítását és koordinálását az agresszor állam titkosszolgálatai végzik.²⁴ Egy állam destabilizálásának érdekében az állampolgárok és az állam viszonyában fennálló politikai erőszakformák jelenhetnek meg a hibrid tevékenységek eredményeként.²⁵ Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy amennyiben a destabilizációs szakasz nem éri el a kívánt hatást, az nem feltétlenül eredményezi a műveletek további eszközlését. Az agresszor által elérni kívánt hatás érdekében visszatérhet az alapozási szakasz során feltárt más sebezhetőségek kihasználásához,

---

¹⁷ GIANNOPOULOS et al. i. m. p. 38.

¹⁸ SIMICSKÓ István: A világjárvány és a hibrid hadviselés egyes összefüggései az álhíresztelések terjedésének tükrében; Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények 2020/2. p. 33. <https://doi.org/10.32566/ah.2020.2.2> (Letöltés ideje: 2021. 12. 10.)

¹⁹ SZÖRÉNYI i. m. p. 54.

²⁰ GIANNOPOULOS et al. i. m. p. 40.

²¹ GIANNOPOULOS et al. i. m. p. 41.

²² Uo.

²³ GIANNOPOULOS et al. i. m. p. 41.

²⁴ SIMICSKÓ i. m. p. 33.

²⁵ NYITRAI i. m. p. 41.

vagy új sebezhetőséget alakíthat ki²⁶. A globalizációnak és hálózatalapú működésnek köszönhetően egy állam destabilizálódása hatást gyakorol több államra vagy nemzetközi szervezetre. Ez a tény annak lehetőségét is magában hordozza, hogy egy állammal szemben végrehajtott hibrid tevékenység magasabb stratégiai célok elérésre irányul.

1.4. Kényszerítési szakasz

A kényszerítés már hibrid hadviselésként értelmezhető.²⁷ A kényszerítés során megjelennek a leplezett és nyílt katonai műveletek, a politikai és gazdasági nyomásgyakorlás, különleges erők rejtett vagy nyílt alkalmazása, információs műveletek, kibertámadások. Az erő és erőszak alkalmazása, mint például terrorizmus, a szabotázs, felforgatás, gerillaháború, valamint a hagyományos hadviseléssel és nukleáris csapással történő fenyegetés, valamint azok kombinációi. Az erő alkalmazása háborúvá transzformálja a konfliktust.²⁸ A hibrid hadviselés a hibrid fenyegetésekkel kapcsolatos tevékenység eszköztárának „kemény végét” képviseli. A hibrid hadviselés alapvetően a rejtett és nyílt katonai műveletek kombinációja, politikai és gazdasági intézkedésekkel, felforgatással, információs/dezinformációs műveletekkel és propagandával/hamis hírekkel. Több esetben felfedhető az agresszor állam különleges erőinek rejtett vagy nyílt bevetése, valamint katonai segítségnyújtás, nyílt katonai akciók, valamint kibertámadások.²⁹

1.5. Az egyes szakaszok tevékenységei

- **Beavatkozás:** A beavatkozás eszközei lehetnek tagadható kiberműveletek, hamis információk terjesztése, kormányellenes csoportok finanszírozása, befolyásszerzők beszivárgása, politikai szereplők korrumpálása, valamint gazdasági ösztönzők felajánlása kiválasztott szereplőknek. A beavatkozás magában még nem feltételez hibrid fenyegetést, ugyanakkor a beavatkozások teremtette befolyásokat a hibrid fenyegetésre jellemző kritériumok szerint lehetséges felhasználni. A beavatkozás akár nem állami szereplőkön, közöttük szervezett bűnözői csoportokon és terrorszervezeteken keresztül is történhet.³⁰
- **Befolyásolás:** A befolyásszerzés a beavatkozás különböző formáin keresztül valósul meg.³¹
- **Műveletek/kampányok:** A hibrid fenyegetés műveletei és kampányai főleg a destabilizációs fázisban jelennek meg erőteljesebben és szinergikusabban.³²
- **Hadviselés/háború:** Amennyiben a hibrid fenyegetés alapozási és destabilizációs szakaszával nem érhető el a kívánt stratégiai eredmény, abban az esetben bekövetkezik a destabilizáció eszkalálásának szükségessége.³³

---

²⁶ GIANNOPOULOS et al. i. m. p. 41.

²⁷ Uo,

²⁸ Uo,

²⁹ GIANNOPOULOS et al. i. m. p. 41.

³⁰ Uo. p. 40.

³¹ Uo. p. 41.

³² Uo.

³³ Uo.

A szakaszok egyes esetekben átfedésben vannak egymással. A hibrid fenyegetésekben megvan a rövid és hosszú távú eszkaláció lehetősége. A cél érdekében de-eszkaláció is előfordulhat, ami azt jelenti, hogy a tevékenységek visszafelé is haladhatnak, összezavarva a helyzetfelismerést, és elfedve a cselekvés valódi céljait.³⁴

2. Hibrid tevékenységek során alkalmazható erőszakos nem állami szereplők

2.1. Katonai magánvállalatok (Private Military Company PMC)

A hagyományos hadviselést szépen lassan felváltotta az irreguláris hadviselés. Az irreguláris hadviselés legfőbb ismérve, hogy a hadviselés keretei között alkalmazásra kerülhetnek a félkatonai szervezetek, a magánhadseregek, a bűnszervezetek, a gerilla-, a partizán-hadviselés és a terrorizmus.³⁵ A katonai magánvállalatok olyan bejegyzett civil gazdasági társaságok, amelyek profit érdekében végzett fő tevékenysége a katonai kiképzésre, katonai támogató műveletekre, műveleti képességek ellátására (katonai tanácsadás, vezetés, irányítás és hírszerzés), valamint katonai biztosításra koncentrálnak.³⁶ Fontos megjegyezni, hogy a katonai magánvállalatok alkalmazásában középkorú, harci tapasztalatokkal rendelkező, hírszerzésben és felderítésben jártas volt hivatásos állományú személyek állnak.³⁷ Amint az látszik, a vállalatok széles skáláját kimerítik a biztonsági szolgáltatásoknak. Itt fontosnak tartom megjegyezni a biztonsági magánvállalatok (PSC) szerepét, amelyek fő tevékenysége az elektronikus és fizikai őrzés-védelem, valamint nyomozó és krízisvédelmi feladatok. A biztonsági magánvállalatok is megjelennek a nemzetközi szinten, ahol kormányoknak, nagykövetségeknek, valamint egyéb nem állami szereplőknek nyújtanak szolgáltatásokat. A katonai és biztonsági magánvállalatok tevékenysége és alkalmazotti köre átfedést mutat.³⁸ Nézetem szerint a biztonsági magánvállalatok is hordozhatnak magukban kockázatokat a hibrid tevékenységek alapozási szakasza során. Ahogy a politikai döntéshozók és az államfők egyre jobban aggódnak a bel- és külpolitikai megítélésük miatt, úgy nő a PMC-k és a titokban működő különleges erők alkalmazása, mint a geostratégiai célok költségcsökkentő megoldásai. A hibrid tevékenységek viszonyában, a katonai és biztonsági magánvállalatok, egyre több lehetőséget kínálnak különböző szerepkörben.³⁹

³⁴ Uo. p. 36.

³⁵ BIDWEL, Shelford: Irregular Warfare: Partisans Raiders and Guerrillas, Taylor & Francis Online, The RUSI Journal, 1977/3. pp. 80–81.
<http://tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03071847709428744> (Letöltés ideje: 2021. 11. 08.)

³⁶ KARÁCSONY Veronika: A biztonság privatizálása; ZMNE KLHK HDI, Budapest 2011. pp. 1-167. <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12271/ertekezes.pdf;jsessionid=303E0D456F100F9181315E64CD32B087?sequence=1> (Letöltés ideje: 2021. 12. 10.)

³⁷ Uo. p. 46.

³⁸ Uo. p. 47.

³⁹ NORMAN, De Castro: On Private Military Companies and Hybrid Warfare, Illini Journal of international Security; Spring 2021. pp. 1-90.
<https://ugresearchjournals.illinois.edu/index.php/IJOIS/issue/view/53/68> (Letöltés ideje: 2021. 12. 10.)

2.2. Segédhadseregek (Auxiliary)⁴⁰

A Krím-félsziget oroszországi annektálásánál tapasztalható volt, hogy az orosz különleges erőket és a helyi önvédelmi milíciákat ötvözték. Ezek az önvédelmi milíciák nagyrészt segéderőként kerültek alkalmazásra. Ez volt az első pont, amikor láthatóvá vált a reguláris és irreguláris erők kapcsolódása. Ezek a szereplők felkelőkként is értelmezhetőek. Az önvédelmi milíciák ugyan nem képezték a reguláris erők szerves részét, de abba beágyazódva, vagy amellel vették ki részüket a harci tevékenységek során. A milícia tevékenysége és kötődése az orosz reguláris erökhöz erőttöbbszörözőként hatott mind a támadó és védekező harci cselekmények során. Ezek a milíciák hozzájárultak az oroszbarát tüntetésekhez, útlezárásokhoz, ezáltal a félsziget elfoglalásának kikényszerítéséhez. A milíciák koordinálását, irányítását többek között az Éjszakai Farkasok elnevezésű motoros szervezett bűnözői csoport hajtotta végre. Ezen túlmenően az Éjszakai Farkasok Szerveztopolban hírszerzésben, propagandaterjesztésben és tüntetések szervezésében is érintettek voltak. Ugyanakkor fegyveres és megfélemlítési műveletekben is szerepet játszottak az MC tagjai⁴¹. A milíciáknak sok esetben az időközben állandó rendvédelem tagjai nyújtottak szakmai segítséget. A milíciához több ukrán szervezett bűnözői csoport is csatlakozott.

2.3. Meghatalmazott (Proxy) erők⁴²

Ahhoz, hogy megértsük a proxy jelentését, a délkelet-ukrajnai eseményeket kell alapnak tekintenünk. A különbséget abban találjuk meg, hogy a proxy szereplőknek nem csak katonai, hanem politikai szerepük is van. A proxy erők, olyan fegyveres csoportok, amelyek nem részei az agresszor reguláris erejének, de annak megbízásából harcolnak. Ennek köszönhetően maga az agresszor és annak reguláris ereje kimarad a konfliktusból. A proxy egy olyan közös vállalkozásnak tekinthető, ahol az agresszor képes és hajlandó támogatást nyújtani, és a harcoló alakulat elfogadja azt. A Krím-félszigettől eltérően a délkelet-ukrajnai milíciák szeparatista lázadókká, majd az orosz támogatást követően egy gyenge proxy erővé alakultak. A szeparatista lázadók által alkotott proxy erő nem volt képes eredményeket elérni, ezért az agresszor orosz államnak reguláris erőket kellett alkalmaznia a terület stabilizálása érdekében.

2.4. Bűnszervezetek

A Nyugat hajlamos arra, hogy a kiberműveleteket önálló problémaként értelmezze, azonban a világban bekövetkezett események bizonyítják, hogy a kiberműveletek széles körben alkalmasak az információs műveletek kiegészítésére, vagy akár önálló stratégiai feladatok végrehajtására.⁴³ A kiberműveletek végrehajtására kiberbűnözői csoportokat is igénybe lehet venni. A

---

⁴⁰ VLADIMIR, Rauta: Towards a typology of non-state actors in 'hybrid warfare': proxy, auxiliary, surrogate and affiliated forces; Cambridge Review of International Affairs, 2020. pp. 1-29. <https://centaur.reading.ac.uk/86256/> (Letöltés ideje: 2021. 12. 12.)

⁴¹ VLADIMIR i. m. pp. 9–10.

⁴² Uo. pp. 10–11.

⁴³ MONICA, M. Ruiz: Az orosz információs műveletek hatása: technikai és pszichológiai alkalmazások; Diplomaatia, 2017. <https://diplomaatia.ee/venemaa-infooperatsioonide-moju-tehnilised-ja-psuhhologilised-taotlused/> (Letöltés ideje: 2021. 12. 15.)

hibridtevékenységek keretei között alkalmazásra kerülő, bűnözői csoportok által végrehajtott műveletek a tagadhatóságot biztosítják, tekintettel arra, hogy olyan online eszközöket alkalmaznak, mint a haszonszerzésre szakosodott kiberbűnözői csoportok. További tagadhatóságot biztosító körülmény, hogy az említetteknek köszönhetően nehezen kimutatható egy állami aktor által finanszírozott kibertámadás.⁴⁴ Tovább bonyolítja a kérdéskört a hazafias hackerek kérdése, akik bűnös tevékenységeik során megszerzett szenzitív információkat továbbíthatnak/továbbítanak egy ellenérdekelt állam titkosszolgálatai részére. A hazafias hackerek vonatkozásában is fennáll a tagadhatóság elve, hiszen látszólag nem kapcsolódnak nemzeti érdekekhez, vagy különleges szolgálatokhoz, de jellemzően akkor mutatnak aktivitást, amikor egy aktor állam érdekei forognak kockán.⁴⁵

A titkosszolgálatok, valamint azokkal együttműködő kiberbűnöző csoportok, hazafias hackerek fokozott tevékenységet folytatnak a kibershírszerzés terén is. A kibershírszerzés által megszerezhető információk, adatok hozzájárulnak egy aktor állam hibrid műveletének stratégiai szintjéhez azáltal, hogy olyan szenzitív információk megszerzésére törekednek, amelyek képesek aláásni egy személy, csoport, ország hitelességét a kiszivárogtatásukat követően. Főbb feladataik köréhez tartoznak továbbá a weboldalak megromlása és a szolgáltatásmegtagadási (DDos) támadások, valamint az álhírek terjesztése, a nemzeti és társadalmi szempontból fontos szolgáltatások megzavarása érdekében.⁴⁶ A közösségi média és kibertérben alkalmazható eszközök széles skálája, fejlődése egyértelműen hozzájárul a befolyásolás mértékének növeléséhez. A kibertámadások elsődleges céljának tekinthető, hogy megfelelő feltételeket teremtsen más hibrid műveletek bevezetésére úgy, hogy a célország társadalmi működésében zavart kelt. Ezek a zavarok lehetnek társadalmi-kulturális szakadékok létrehozása, vagy a már meglévő szakadékok elmélyítése.⁴⁷ A kibertér alapvető szerepet játszik továbbá a propaganda és dezinformációs tevékenységek során is. A kiberműveletekkel kapcsolatban levonható legfőbb következtetés az, hogy annak alapvető fegyvere az információ. Jelen korunkban az információ fegyverként történő alkalmazása kétségtelenül fennáll. Az információk kibertérben történő széleskörű, gyors felhasználókhöz történő eljuttatási képességeknek köszönhetően hamarabb képesek erőszakot, agressziót, félelmet, bizonytalanságot és befolyást kiváltani, mint maguk a fegyverek. A hibrid műveletek tekintetében történő információ fegyverként történő alkalmazása elsődlegesen az emberek biztonságérzetének aláásására törekszik a politikai, társadalmi és kulturális identitások szembeállításán keresztül. Mindezek célja a zavarkeltés.⁴⁸

A bűnszervezetek másik fontosnak értelmezhető képessége, hogy hálózatokkal rendelkezik, bűncselekmények elkövetése terén kiemelt tapasztalatokkal bír, konspirációs képességekkel rendelkezik, valamint rövid időn belül képes erőszakos események kivitelezésére, akár politikai céllal is.

---

⁴⁴ Estonian Foreign Intelligence Service: International Security and Estonia; Tallinn, Estonia 2019. pp. 1–65. <https://www.valisluureamet.ee/doc/raport/2019-en.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 11.)

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ GIANNOPOULOS et al. i. m. pp. 24–25.

⁴⁸ GIANNOPOULOS i. m. p. 32.

A bűnszervezetek nem sorolhatók be egy adott erőszakos nem állami szereplő altípusába, viszont felépítését, működését, eszköztárákat és céljait figyelembe véve bármely erőszakos nem állami szereplő feladatát képes megvalósítani a hibrid tevékenységekben.⁴⁹ Az említettek következtében a hibrid támadások során a célországban működő bűnszervezetek kifejezetten jó alapot bizonyulnak az agresszor számára. A bűnszervezetek megfelelő koordinációval és irányítással, valamint az anyagi haszon jelentős kilátásba helyezésével, a befolyásolástól és a kibertámadásoktól kezdve a puccskíséret során elkövetett fegyveres támadásokig, valamint más nem állami szereplők tevékenységének támogatására, felerősítésére és közvetítésére is alkalmasak.⁵⁰

2.5. Terroristák

Az Ukrajna ellen végrehajtott hibrid tevékenységekkel kapcsolatos több kutatásban is említést tesznek arra, hogy több, alacsony intenzitású terrorcselekmény elkövetésére is sor került az ország különböző pontjain. A terrorcselekmények elkövetésének modus-operandija ugyan megfelelt egy általános céllal elkövetett akció jellemzőivel, ugyanakkor a kutatások kimutatták, hogy a terroristák célja nem a civil lakosság, vagy a szokványosnak mondható puha célpontok, illetve a fontosabb beosztásokat betöltő kormányzati és egyéb tisztségviselők elleni támadás volt, hanem sokkal inkább olyan stratégiai jelentőséggel bíró területeket támadtak, amelyek alkalmasnak bizonyultak káoszt és bizonytalanságot előidézni. Több esetben bizonyításra került, hogy a terrorcselekmények elkövetői mögött az orosz titkosszolgálathoz köthető személyek álltak.⁵¹

3. Nem állami szereplők titkosszolgálatokon keresztül történő irányítása

Az erőszakos nem állami szereplők koordinálását és irányítását Oroszországnak a Krím-félszigeten és Délkelet-Ukrajnában, valamint Montenegróban megkísérelt puccs során végrehajtott hibrid tevékenységével kapcsolatos tanulmányokban olvastam alapján kívánom bemutatni. Teszem ezt azért, mert nézetem szerint mind a nyugat és kelet által egyaránt folytatott hibrid tevékenységek stratégiai kidolgozásában, valamint annak végrehajtásában is kiemelt szerepet játszanak a titkosszolgálatok. Ezen nézetemet arra alapozom, hogy az orosz elnök maga is titkosszolgálati tapasztalattal rendelkezik, és ennek köszönhetően a stratégiai

---

⁴⁹ SUVARI, Anders: *The Russian Federation's Use Of Non-State Actors In Hybrid Operations In Europe*; Monterey, CA; Naval Postgraduate School 2021. pp. 136-137.
<https://calhoun.nps.edu/handle/10945/67187> (Letöltés ideje: 2021. 12. 05.)

⁵⁰ Uo. pp. 136–137.

⁵¹ RUSHCHENKO, Julia: *Far Behind the Frontline: Hybrid Warfare and Terrorist Attacks in the Russia-Ukraine Conflict*; In: Meško, Gorazd – Lobnikar, Branko (Szerk.): *Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe: Safety, Security, and Social Control in Local Communities Conference proceedings*; 2016. p. 297.
https://www.researchgate.net/profile/Gorazd_Mesko/publication/308203077_Criminal_Justice_and_Security_in_Central_and_Eastern_Europe_Safety_Security_and_Social_Control_in_Local_Communities/links/57dee0fb08ae72d72eac1539/Criminal-Justice-and-Security-in-Central-and-Eastern-Europe-Safety-Security-and-Social-Control-in-Local-Communities.pdf#page=292 (Letöltés ideje: 2021. 12. 10.)

gondolkodásának szerves részét kell hogy képezze a titkosszolgálatok magas hatékonysággal történő alkalmazása az orosz érdekérvényesítés minden területén.

A titkosszolgálatok koordináló és irányító szerepének vonatkozásában megállapítható, hogy a GRU (Main Intelligence Directorate; Главное разведывательное управление – ГРУ) a szervezett bűnözés, a felkelők és más erőszakos nem állami szereplők külföldi irányításában bír jelentőséggel, valamint bűnözőket, politikai disszidenseket, kisebbségeket és Kreml-barát nacionalistákat toboroz a célországban élő helyiek közül. További feladataik közé tartoznak a nem kintikus feladatok, mint például a politikai agitáció, amelynek célja az Orosz Föderáció számára megfelelő politikai helyzetek megteremtése.⁵²

A GRU szoros kapcsolatban áll az orosz katonai magáncégekkel (PMC) is, amelyek külföldi tevékenysége és műveletei egyre jelentősebbek és gyakoribbak. A GRU-t és az FSB-t (Federal Security Service; Федеральная служба безопасности Российской Федерации – ФСБ) is megvádolták továbbá az Ukrajna ellen elkövetett terrorizmushoz kapcsolódó akciókkal is. Az orosz titkosszolgálatok közül a GRU rendelkezik továbbá jelentős képességekkel a kiberműveletek végrehajtására. A GRU-hoz hasonlóan az FSZB ma is aktívan irányítja és koordinálja a hibrid tevékenységekben is érintett proxy erők tevékenységét.

Az FSB-ről ismert, hogy számos úgynevezett politikai „aktív intézkedést” hajt végre, amelyek keretei között ügynökeiket dezinformáció terjesztésére, valamint nyugati politikusok korrumpálására és befolyásolására alkalmazzák.⁵³

Az SVR (Служба внешней разведки Российской Федерации – СВР РФ; Foreign Intelligence Service) fő feladatai közé tartozik a külföldet érintő információk gyűjtése olyan témakörben, mint a gazdaság, a technológia és a védelem. Mindazonáltal az orosz titkosszolgálatok együtt és párhuzamosan is nagyon aktívan támogatják az európai szervezeteket – amelyek között vannak környezetvédelmi mozgalmak, nacionalista és kormányellenes politikai csoportok –, valamint az orosz diaszpóra kampányokat a Baltikumban, illetve a szeparatistákat Ukrajna területén.⁵⁴

Számos közelmúltbeli vizsgálat feltárta, hogy Ukrajnában az SVR az FSZB-vel párhuzamosan, közvetve szervezte a szeparatisták akcióit, információs kampányokat, kibertámadásokat és hírszerzési tevékenységet folytattak.⁵⁵

Következtetések

A tanulmányban leírtak alapján megállapítható, hogy egy állam hibrid stratégiájának végrehajtása során kiemelt jelentőséggel bírnak/bírhatnak a nem állami szereplők alkalmazásai. Az erőszakos nem állami szereplők többsége a hibrid támadások destabilizációs szakaszában bírnak jelentőséggel, ott is az erőszakos cselekmények elkövetésén keresztül a káosz és zűrzavar eszkalálásában, valamint az állam erőszak monopóliumának megtörésében. Az erőszakos nem állami szereplők

---

⁵² SUVARI i. m. pp. 24–25.

⁵³ Uo. pp. 26–27.

⁵⁴ Uo. p. 28.

⁵⁵ Uo. p. 29.

közül ki kell emelni a bűnszervezeteket, amelyek a hibrid tevékenység teljes spektrumában alkalmazhatóak, ezáltal a hibrid támadással szembenálló állam területén működő bűnszervezet(ek) széleskörű és erős alapot biztosíthat az agresszor állam hibrid stratégiájának sikeréhez. További előnyt jelent a nem állami szereplők hibrid tevékenységek során történő alkalmazása, hogy tagadhatóságot biztosít az agresszor állam részére. Ugyanakkor a nem állami szereplők hibrid stratégiában történő alkalmazása csak abban az esetben lehet sikeres, ha tevékenységeik megfelelően koordináltak és irányítottak. A koordinációs és irányító szerepre legmegfelelőbb szervezeteknek a titkosszolgálatok bizonyulnak. A titkosszolgálatok hibrid tevékenységekben történő irányító és koordinációs szerepköre ugyan kockázatokat rejt az agresszor állam teljes körű tagadhatóságának fenntartásában, azonban a titkosszolgálatok műveletei is tagadhatóak, tekintettel arra, hogy azok jelenlétét és tevékenységét bizonyító információk túlnyomó többségében titkos információgyűjtés keretei között keletkezhetnek.

Felhasznált irodalom:

- BIDWEL, Shelford: Irregular Warfare: Partisans Raiders and Guerrillas, Taylor & Francis Online, The RUSI Journal, 1977/3. pp. 80–81.
<http://tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03071847709428744> (Letöltés ideje: 2021. 11. 08.)
- CSIKI Varga Tamás – TÁLAS Péter: Magyarország új nemzeti biztonsági stratégiájáról, Nemzet és Biztonság, 2020/3. pp. 8-12.
http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/4906-cikk_szoveg-16687-1-10-20210426.pdf (A letöltés ideje: 2021. 12. 11.)
- Estonian Foreign Intelligence Service: International Security and Estonia; Tallinn, Estonia 2019. pp. 1–65.
<https://www.valisluureamet.ee/doc/raport/2019-en.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 11.)
- GIANNOPOULOS, G – SMITH, H – THEOCHARIDOU, M: The Landscape of Hybrid Threats: A conceptual model, European Commission; Ispra, 2020, PUBSY No. 123305. pp. 1-52. <https://euhybnet.eu/wp-content/uploads/2021/06/Conceptual-Framework-Hybrid-Threats-HCoE-JRC.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 15.)
- KARÁCSONY Veronika: A biztonság privatizálása; ZMNE KLHK HDI, Budapest 2011. pp. 1-167. <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12271/ertekezes.pdf;jsessionid=303E0D456F100F9181315E64CD32B087?sequence=1> (Letöltés ideje: 2021. 12. 10.)
- KÖVÁRI László: A tagadhatóság, az irreguláris erők és a proxik alkalmazásának szerepe az orosz vonatkozású konfliktusokban; Felderítő Szemle, 2018/3. pp. 5-23. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2018-3.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 10.)

- MONICA, M. Ruiz: Az orosz információs műveletek hatása: technikai és pszichológiai alkalmazások; Diplomaatia, 2017. <https://diplomaatia.ee/venemaa-infooperatsioonide-moju-tehnilised-ja-psuhholoogilised-taotlused/> (Letöltés ideje: 2021. 12. 15.)
- NORMAN, De Castro: On Private Military Companies and Hybrid Warfare, *Illini Journal of international Security*; Spring 2021. pp. 1-90. <https://ugresearchjournals.illinois.edu/index.php/IJOIS/issue/view/53/68> (Letöltés ideje: 2021. 12. 10.)
- NYITRAI Sándor: A terrorizmus és hibrid hadviselés viszonyrendszere; *Nemzetbiztonsági Szemle* 2020/3. pp. 19-32. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/nbsz/article/view/4294/4284> (Letöltés ideje: 2021. 12. 10.)
- RÁCZ András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában; *KKI-Tanulmányok*, 2014/1. pp. 1-20. <https://docplayer.hu/6612943-Oroszország-hibrid-haboruja-ukrajnaban.html> (Letöltés ideje: 2021. 12. 13)
- RUSHCHENKO, Julia: Far Behind the Frontline: Hybrid Warfare and Terrorist Attacks in the Russia-Ukraine Conflict; In: Meško, Gorazd – Lobnikar, Branko (Szerk.): *Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe: Safety, Security, and Social Control in Local Communities Conference proceedings*; 2016. pp. 292–299. https://www.researchgate.net/profile/Gorazd_Mesko/publication/308203077_Criminal_Justice_and_Security_in_Central_and_Eastern_Europe_Safety_Security_and_Social_Control_in_Local_Communities/links/57dee0fb08ae72d72eac1539/Criminal-Justice-and-Security-in-Central-and-Eastern-Europe-Safety-Security-and-Social-Control-in-Local-Communities.pdf#page=292 (Letöltés ideje: 2021. 12. 10.)
- SIMICSKÓ István: A világválság és a hibrid hadviselés egyes összefüggései az álhíresztelések terjedésének tükrében; *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények* 2020/2. pp. 31-42. <https://doi.org/10.32566/ah.2020.2.2> (Letöltés ideje: 2021. 12. 10.)
- SUVARI, Anders: *The Russian Federation's Use Of Non-State Actors In Hybrid Operations In Europe*; Monterey, CA; Naval Postgraduate School 2021. pp. 1-161. <https://calhoun.nps.edu/handle/10945/67187> (Letöltés ideje: 2021. 12. 05.)
- SZÖRÉNYI András: A nem állami szereplők befolyásának növekedése és annak okai; *Külügyi Szemle*, 2014/4. p. 182. https://kki.hu/assets/upload/8_Szoreenyi_Andres.pdf pp. 181-201. (Letöltés ideje: 2021. 12. 11.)
- VLADIMIR, Rauta: Towards a typology of non-state actors in ‘hybrid warfare’: proxy, auxiliary, surrogate and affiliated forces; *Cambridge Review of International Affairs*, 2020. pp. 1-29. <https://centaur.reading.ac.uk/86256/> (Letöltés ideje: 2021. 12. 12.)

Bevezetés

Irak jelenleg az ISIS utáni helyreállítási és újjáépítési szakasz időszakában van, fókuszban a 2030-as iraki jövőkép. Mala Bakhtiar, a Kurdisztáni Hazafias Unió főtitkára szerint csak a demokratikus átmenet hozhat áttörést az ISIS-szel szemben, ami addig, amíg kulturálisan, társadalmilag és a gondolkodásmódban nincs megújulás, talál magának támogatókat, és újjá tud éledni. 2014 előtt is azért tudott több tízezer embert toborozni a terrorszervezet, mert a nép körében nem voltak jellemzőek a demokratikus értékek.¹ Irak lassan halad a stabilizáció útján. A 2021-es októberi parlamenti választás² óta eltelt négy hónap alatt a megosztott törvényhozás az új kormányról még nem tudott megállapodásra jutni, s amíg nem sikerül megválasztani az államfőt sem, az iraki belpolitikai válság tovább mélyülhet. A társadalom vizsgálata kapcsán fontos, hogy megértsük az iszlám gondolkodást, amelyet átítat, hogy a *Dar al-Harb*, vagyis a háború népével szemben dzsihádot visel a *Dar al-Islam*, vagyis a béke népe, hisz ez kollektív kötelesség. Ennek értelmezése és a gyakorlatban való megvalósítása, megélése azon múlik, hogy inkább a misztikus, mérsékelt irányzat követőjéről, vagy a radikálisabb, fundamentalista, iszlamista irányzat követőjéről van-e szó.

Az iszlám, mint kulturális, vallási háttér

A vallás a kultúra hordozója, népek sajátosságát viseli magán, a kultuszokon keresztül a nép földrajzi helyzete is visszatükröződik általa, s ezek szoros kölcsönhatásban vannak egymással. Richard Hartshorne³ modelljének segítségével a válságövezetekben, így az Irakban jellemző vallási, etnikai feszültségek és azok társadalmi következményei könnyebben érthetőek. A professzor szerint az államok tartós fennmaradása, és helyzetének alakulása attól függ, hogy a *centrifugális és centripetális erők* eredője milyen, vagyis a közös nyelv, vallás, gazdasági egység és a természetes határok mennyire képesek „összetartani”, miközben a nyelvi és kulturális sokszínűség és a vallási különbözőség „széthúzó erőként hatnak” a társadalomra.⁴ E két összetartó és széthúzó erő harcát tapasztalhatjuk az iraki

---

¹ Mala Bakhtiar, a Kurdisztáni Hazafias Unió főtitkára, 2016. január 14. Lásd: <https://www.youtube.com/watch?v=qf8R-hA2yxU> (Letöltés ideje: 2021. 12. 21.)

² A 2021-es októberi parlamenti választást Bagdadban és a déli tartományokban a 2019 végén kitört népfelkelés miatt (több tízezer ember vonult az utcára, hogy tiltakozzon a korrupció, a rossz szolgáltatások és a növekvő munkanélküliség ellen) előre hozták, mert az csak 2022-ben lett volna időszzerű. A részvételi arány alacsony, 60%-os volt.

³ Richard Hartshorne amerikai földrajzkutató, először Minnesotában, majd a Wisconsin-Madison Egyetem professzoraként. Gazdasági és politikai földrajzzal foglalkozott. Forrás: <https://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Richard+Hartshorne> (Letöltés ideje: 2021. 12. 21.)

⁴ PROF. DR. SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára: A vallási közösségek biztonsági helyzete egy változó világban c. előadása, 2018. július 21., Forrás:

társadalomban jelenleg, amelynek vizsgálatánál ezekről nem feledkezhetünk meg. Hasonlóan gondolkodott a civilizációk összecsapásáról, háborújáról Huntington is. Nála a legtöbb ellentét forrása egy adott területen a különböző vallás, bár ő a civilizációk fogalmát átfogóbban értelmezi.⁵ Irakon belül is egyre élesebb a törésvonal az iszlám világ és a nyugat hatása között. Ez utóbbi hatás elsősorban az erősödő szekularizációban nyilvánul meg, amelynek a vallási vezetők (beleértve a keresztényeket is) nem örülnek.⁶

Az iraki muszlim nép is keresztülment egy fejlődési folyamaton, amely megváltoztatta: ahogy egyre inkább önálló lábra állt a gyarmatosítás végét követően, először egy identitáskeresés⁷ volt jellemző, majd kialakult a politikai függetlenség, ezt követte a vallásos újjászületés és egységtudat, végül a gazdasági hatalom felfedezése. Ezek eredményeképpen az iszlám a korábbiakhoz képest nagyon megerősödött⁸, de természetesen vannak olyan csoportok is, akik a nyugati értékeket tartják ma is fontosabbnak. Hogy könnyebben érthetővé váljék az előbb említett fejlődési folyamat, amelynek erőteljes biztonságpolitikai hatásai vannak, vizsgáljuk meg az iszlám logikát, s hogy a muszlim hívőt mire tanítja a vallása, hogyan tekintsen magára és másra. Az elmúlt több száz év alatt Irakban az iszlám rugalmasan össze tudott olvadni a helyi szokásokkal, a napjainkig fontos törzsi rítusokkal, még a „*könyv népeinek*” adófizetés ellenében megtartott hagyományaival is. A zsidót, kereszténységet és az iszlámot a „*könyv vallásai*”-nak hívják, s ennek alapján párhuzamot vonnak közöttük. Valójában csak a zsidó-keresztény szent irat az ígélet és a szabadságra való nyitottság könyve, ahol Isten folyamatosan kinyilatkoztatja magát, és együttműködésre hív. Ezzel szemben Allah csak régen szólt Mohameden keresztül, azóta elhallgatott és azáltal uralkodik, hogy rendeléseit, törvényeit híveinek erőből kell betartani anélkül, hogy az ember szíve belülről megváltozna. A hasonlóság csupán annyi, hogy mindkét kinyilatkoztatást, tanítást egy-egy könyv tartalmazza, amelyben sok a közös elem, hiszen ugyanazon családok történetét írja le mindkettő ugyanazon a földrajzi területen, ugyanabban az időben, viszont a jelen kor emberéhez való hozzáállásban alapvető különbségek tapasztalhatók.⁹ Ezeket az eltéréseket érdemes megvizsgálni ahhoz, hogy megértsük a mai muszlimok többségének hozzáállását, és az ebből fakadó biztonsági kihívásokat. Az iraki kisebbségek többséghez viszonyított helyzetének vizsgálata kapcsán egyik leglényegesebb eltérés a *nem az iszlámhoz tartozókra* vonatkozó tanításban és az irányukban történő viselkedésben van: a *dzimmí*-nek sajátos társadalmi, politikai és gazdasági státusza van az iszlám társadalomban. A *dzimmí* a *cliens* helyzetéhez hasonlít, védelmezettségre utal. Mindkettőre jellemző, hogy nincs joga, adományozott helyzetről beszélünk, s amit odaadnak, azt önkényesen vissza is vehetik. Emiatt

---

[https://www.youtube.com/watch?v=zOFsCjhr7m8&ab_channel=ApostolTV_\(Letöltés_ideje:_2021._12._21.\)](https://www.youtube.com/watch?v=zOFsCjhr7m8&ab_channel=ApostolTV_(Letöltés_ideje:_2021._12._21.))

⁵ HUNTINGTON, Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása; Európa Könyvkiadó, Budapest 2018. (Huntingtonhoz manapság kevésbé nyúlunk vissza, mert modellje túlzottan leegyszerűsítettnek tekinthető. A téma szempontjából ennek ellenére fontosnak tartom megemlíteni.)

⁶ Dr. Ujházi Lóránddal megvalósult telefonos interjú alapján, 2022. 03. 23-án

⁷ Fontos megemlíteni, hogy az identitáskeresés abban a régióban egészen mást jelent.

⁸ Jacques Ellul előszava Bat Ye'or: The Dhimmi. Jews and Christians under Islam c. könyvéhez; In: ELLUL, Jacques: Iszlám és zsidó-kereszténység; Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2007. pp. 104-122.

⁹ ELLUL i. m. pp. 96-100.

nagyon bizonytalan, kiszolgáltatott helyzetben voltak a történelem során az alávetettek, ahogy ma is. Nincsenek emberi jogaik, csak védelmezettek, amíg a védelmezőjük úgy tekint rájuk. Szélsőséges helyzetben viszont kikerülhetnek a védelem alól. Az ISIS tényerésének idején keresztények beszámoltak például arról, hogy akikkel korábban mindenüket megosztották, minden nap találkoztak, együtt jártak a gyerekeik iskolába, jó barátságban voltak, egyik percről a másikra ellenségeiké váltak.¹⁰

Az iszlámban folyamatosan, évszázadok alatt fejlődtek ki a betartandó alapelvek, szabályok és parancsok, amelyek megtalálhatóak a Koránban és a Szunnában. Ha az iszlám fennhatóság nem terjed az Arab-félsziget határain túlra, és nem kerül szembe olyan körülményekkel és szokásokkal, amelyekkel a muszlimok korábban nem találkoztak, a betartandó szabályrendszer elég lett volna. Viszont egyre inkább eltérő vélemények születtek arról, miként egyeztethetők össze az új körülmények az Iszlám Törvénykezés (saría) utasításaival és céljaival. A Koránban megtaláljuk a saría alapelveit, aminek értelmezése kiterjeszhető az új körülményekre, amelyekkel az iszlám szembe kerül, amikor más kultúrákkal és szokásokkal találkozik.¹¹ Alapvető hozzáállás tekintetében a leigázott, de nem áttért népekkel a muszlimok viszonyulása állandó. Az iszlám állandóságával csak látszólagos ellentétben van rugalmassága, hisz folyamatosan igazodni kényszerül a megváltozott viszonyokhoz. Hol a liberális, hol a fundamentalista irányzat ajánlásait tartja fontosabbnak, miközben saját konzervatív természetét, tradicionalitását nem adja fel. Igyekszik a gyakorlatra nézve útmutatást adni, *fatvák*¹² és *ellen-fatvák* kiadásával. Ezek a muszlim identitás kialakulására hatnak.¹³ Az iszlám miközben a felszínen egységesnek tűnik, valójában nagyon töredezett is annak következtében, hogy egy adott csoport a radikális és a mérsékelt közötti skálán hol helyezkedik el, vagy az Európából érkező kihívásokra hogyan reagál.¹⁴ Alapvetően elkülönül a konzervatív és a modernista irányzat, illetve ezeknek is kialakulhatnak radikális és mérsékelt szárnyai. Mindebből adódóan a múlthoz hasonlóan a muszlim többség várhatóan a jövőben is hasonlóan jár majd el a nem muszlim kisebbség irányában, hiszen komoly jogi keretek közé van zárva a hívek élete.¹⁵ Az iszlámnak az elmúlt időszakban sikerült integrálnia a vallását, a politikait, a morálist, a társadalmat, a jogit és az intellektuálist: ezek szigorú egységet alkotnak.¹⁶ Ez egy sokdimenziós rendszer, amelynek szakrális és szekuláris dimenziói egyaránt vannak, s ezek közül mindig

¹⁰ Egy Irakból érkezett, jelenleg Magyarországon ösztöndíjas hölgygel 2021. október 22-én készült interjú alapján

¹¹ Forrás: A Magyarországi Muszlimok Egyházának közösségi oldala, <https://iszlam.com/iszlam-az-elet-vallasa/iszlam-jog/item/1648-az-iszlam-jogrendszer-saria-fejlodesenek-allomasai> (Letöltés ideje: 2022. 02. 15.)

¹² A fatva vallásjogi döntést, véleménynyilvánítást jelent, muzulmán vallási vezető által kiadott hivatalos közlemény vagy parancs.

¹³ N. RÓZSA Erzsébet: Az arab tavasz. A Közel-Kelet átalakulása; Osiris–KKI, Budapest, 2015. p. 40.

¹⁴ UJHÁZI Lóránd: A keresztények biztonsági helyzete Irakban. „Korszakváltás” a vatikáni diplomáciában; Szakmai Szemle 2015/3. pp. 65-66. https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2015_3_szam.pdf (Letöltés ideje: 2022. 03. 23.)

¹⁵ N. RÓZSA i. m. p. 40.

¹⁶ ELLUL i. m. p. 114; ROSTOVÁNYI Zsolt: Az iszlám a 21. század küszöbén; Aula Kiadó Kft., Budapest 1998. p. 27.

mások erősödhetnek fel. Vallási mivoltán kívül egy átfogó eszmerendszer, normarendszer az ezt megtestesítő jogrendszerrel együtt, ami a múltjának örökségét szervesen magában hordozza, s a nép életmódjára is hatással van. Majdnem kétmilliárd emberről van szó, akik különböző életmódot folytatnak attól függően, hogy milyen környezetben élnek. Politikai, gazdasági és társadalmi rendszer, amely az élet minden kihívására meghatározott válaszokat, útmutatást ad a gyakorlati megvalósításra is a magán- és közsférában egyaránt.¹⁷ A társadalmi lét minden területét átfogja és szabályozza. Emiatt hívják sokan totális rendszernek, viszont az utóbbi időszakban a társadalmi hatás szempontjából is fontos jellemzője, hogy egyre jobban veszít a totális ideológia jellegéből. Idővel bizonyos létszférák, mint a gazdaság, kikerültek az iszlám közvetlen hatása alól, viszont a politikai ideológia egyre gyakoribb és erőteljesebb hatása tapasztalható.¹⁸ Ezek következménye, hogy a „*politikai iszlám*” olyan könnyen kialakult,¹⁹ s egyre jellemzőbb, hogy a politikáról adott hagyományos muszlim tanítás hiányában sokan elfogadják a politikai elköteleződés iszlamista módját. A nyugat gazdasági-kulturális hatása, a szekularizáció eredményeképpen ugyanakkor az egyház és az állam szétválása is jellemző (miközben kapcsolatuk felekezeti értékelése nagyon eltérő). A hétköznapi ember egyre inkább úgy gondolja, hogy a vallástudósok, akiknek mindig nagy szerepe volt az iszlám értelmezésében, egyre kevésbé alkalmasak arra, hogy a beleszóljanak politikai, gazdasági, társadalmi kérdésekbe. A vallás hétköznapi szerepének csökkenésével ugyanakkor a fundamentalizmus erősödése tapasztalható, ami az eredeti, tiszta, még nem eltorzított alapelvekhez való visszatérés szükségességét jelenti.²⁰ Az iszlám fundamentalisták jellemzője a kivonulás, a *hidzsra*. Lényege a két ellenpólus, a jó és rossz közötti küzdelem, a *dzsihad*. Az iszlamizmus egy olyan nem csak vallási, hanem politikai mozgalom az iszlámon belül, amely a Koránt szó szerint értelmezi, s ragaszkodik ahhoz. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy fő törekvése, hogy a saría törvénykezést a társadalom egészére nézve bevezesse. Ez azt jelenti, hogy nincs tekintettel azokra, akik másban hisznek, még akkor sem, ha kultúrájuk sokkal inkább a múltban gyökerezik.

Az iszlamizmus társadalomfelfogása alapján a *tawhid* kifejezi a materiális és spirituális dolgok egységét, ami ellentmondásmentes, harmonikus. Ezzel szemben a *sirk* a szétagoltságra, ellentmondásos, diszharmonikus dolgokra utal. A tawhídi világnézet, ami az iszlám társadalom alapjellemezője, semmilyen társadalmi, gazdasági ellentmondást, különbséget, konfliktust nem fogad el. A sirk világnézetből adódik viszont minden szétválásztás, mint például az anyag és szellem, az uralkodó és elnyomott, az arab és nem arab. Az iszlám társadalom jellemezője a társadalmi igazságosság, ami képes megoldani az emberi lét legfontosabb gondjait. Elméletileg az iszlám társadalom igazságosnak mondja magát. Ez egyben egyenlőséget is jelent, ami azért a gyakorlatban nem teljes vagyoni egyenlőség, mert az emberi adottságok között hitük alapján vannak különbségek, s ebből fakadóan az emberek életlehetőségei is eltérhetnek egymástól. A társadalmi egyenlőség Allah szuverén

---

¹⁷ SPEIDL Bianka: Hat téveszme a dzsihadista terrorizmussal kapcsolatban, Migráció Kutató Intézet, 2016. április 18. <https://www.migraciokutato.hu/press/hat-teveszme-a-dzsihadista-terrorizmussal-kapcsolatban-2/> (Letöltés ideje: 2021. 12. 29.)

¹⁸ ROSTOVÁNYI (1998) i. m. p. 86.

¹⁹ Uo. p. 85.

²⁰ ROSTOVÁNYI Zsolt: Fundamentalizmusok a 20-21. században; Köz Gazdaság, 2016/3. http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2658/1/Koz_Gazdasag_2016_3_Rostovanyi_u.pdf, p. 226. (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)

döntése. Az iszlám társadalomban az autoritás forrása egyedül Allah (akit a földön maximum a kalifa képviselhet), így senki nem nyilváníthatja magát feljebbvalónak.²¹ A társadalom minden tagja az isteni törvényt köteles követni. Nincs helye egyéni véleményeknek, mindenkinek a saría-t kell elfogadni. Azok, akik nem világiasodtak el, nem tolerálnak más vallást. Az ideális (már-már utópisztikus) társadalomban mindenki betartja a mindennapi életre vonatkozó előírásokat. Az *umma* az a spirituális közösség, ahol az egyének közös hittel közös cél felé haladnak, s az eszközt, az infrastruktúrát a gazdaság szolgáltatja.²² Ettől az elméleti megalapozástól a gyakorlat nagyon távol van.

Ahogy a kereszténység, az iszlám is térítő vallás, vagyis a saját kinyilatkoztatását ismeri el egyedüli igazságnak, s célja, hogy ezt minél többen elfogadják és kövessék. Ez látszólag kizárja a párbeszédet, bár az utóbbi években jelentős erőfeszítések történtek mindkét oldalról, amit különösen üdvözöltek az iraki keresztények. Hogy az emberi testvériség megvalósuljon az ennyire szembenálló vallási háttérrel rendelkezők között is, Ferenc pápa Ahmed Al-Tayeb sejjel²³, az Al-Azhar mecset nagyimámjával aláírta az Emberi Testvériség Dokumentumát 2019. február 4-én Abu-Dzabiban²⁴, amit követően ez a nap az emberi testvériség nemzetközi világnapjává vált. Ezt követte a Zajed-díj az emberi testvériségért²⁵, amelynek megalapítását szintén az abu-dzabi nyilatkozat ihlette²⁶. Jelenleg pedig az Ábrahám Család Háza névre hallgató épületegyüttes²⁷ munkálatai zajlanak szintén az

---

²¹ ROSTOVÁNYI (1998) pp. 190-192.

²² Uo. p. 193-198.

²³ A sejk arab jelentése: vezető, vagy egyszerűen csak egy tiszteletreméltó férfi, a törzsi szervezet minden szintjének – törzsnek, klánnak és háznak – általában egy sejk áll az élén. A sejkek felelősek azért, hogy megvédjék népüket és biztosítsák számukra a gazdasági jólét alapvető szintjét, de igazságot is szolgáltatnak. Cserébe a nép hűséggel tartozik. Az iraki törzsi szakértő, Amatzia Baram (United States Institutes of Peace és Hajfai Egyetem Közel-Kelet professzora, Forrás: Council of Foreign Relations: <https://www.cfr.org/backgrounder/iraq-role-tribes> (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.) nyilatkozata alapján

²⁴ A dokumentum célja, hogy „*hozzásegítsen olyan új nemzedékek felneveléséhez, amelyek a jót és a békét viszik másoknak és mindenütt védelmezik az elnyomottak és a legutolsók jogát*” Forrás: <https://www.magyarokurir.hu/hirek/ferenc-papahoz-csatlakozva-bekeimarahiv-hetvenket-tanitvany-mozgalom> (Letöltés ideje: 2022. 01. 03.)

²⁵ A díj az Egyesült Arab Emírségek alapító atyjára, a néhai Zayed bin Sultan Al Nahyan sejkre emlékezik, akinek az elképzelése és célja volt a humanitárius és fenntartható fejlődés az egész világon.

²⁶ Mohamed Abdel Szalam, az Emberi Testvériség Legfelsőbb Bizottságának főtárgya úgy fogalmazott: „*Ez a független, világszintű díj azért született, hogy bátorítsa és elismerje azok tevékenységét, akik mindannyiunk számára inspirációt, bátortást jelentenek, hogy egy megértőbb, befogadóbb és békésebb világot hozzunk létre.*” A díj kitüntetettjeit az Emberi Testvériség Dokumentuma gyakorlati megvalósítására létrejött Emberi Testvériség Legfelsőbb Bizottságának független zsűrije választja ki azok közül, akik különleges elkötelezettséggel munkálkodnak az emberi testvériségért. Forrás: <https://www.magyarokurir.hu/ferenc-papa/az-emberi-testveriseg-also-vilagnapjan-online-talalkozot-tart-ferenc-papa-es-az-al-azhar-foimamja> (Letöltés ideje: 2022. 01. 03.)

²⁷ Az épületegyüttes a tudomány, párbeszéd és vallásgyakorlás céljából jön létre, mindenki számára. A látogatók vallási szertartásokon vehetnek részt és a negyedik helyszínen – a zöld területen – is közösséget alkothatnak az emberi testvériség és béke jegyében. Reménység szerint a helyszín „*a kölcsönös megértés és béke világitótornya*” lesz az állandó vallási összejövők helyszínén. Átadását 2022-ben tervezik, várhatóan nemzetközi

Egyesült Arab Emírségek fővárosában egy zsidó imaházat, egy keresztény templomot és egy mecsetet egyesítve. A párbeszédre való törekvést jelképezi a *Higher Committee of Human Fraternity* vagyis az Emberi Testvériség Legfelsőbb Bizottsága néven megalakult vallásközi fórum, valamint hogy egyre jelentősebb kommunikációs kampány jellemzi az emberi testvériség fenntartására irányuló törekvéseket.²⁸ A vallásközi párbeszéd Irakban sajnos egyre kevésbé jellemző. Az Open Doors²⁹ keresztényüldözést figyelő World Watch listáján 2020-ban a 15. helyhez képest 2021-ben a 11. helyen, 2022-ben pedig újra a 14. helyen szerepel Irak.

Hátrányos helyzetű csoportok, köztük a keresztények helyzete

Annak ellenére, hogy most viszonylagos béke van Irakban, a kisebbségi csoportok, köztük a keresztények által megélt erőszak szintje és az instabilitás megnövekedett az elmúlt évben a keresztények lakta Ninive, Erbil, Szulejmánijja, Dahúk és Kirkuk kormányzóságok területén.³⁰ Már minden más kormányzóság területét elhagyták, eltekintve a muszlim háttérű keresztényektől.³¹ A saria által kormányzott országban a keresztények intolerancia áldozatai, akár az állam, az iszlamista csoportok, vagy a társadalom eltérő csoportjainak irányából. Az ország központjában és déli részén a keresztények nem viselnek vallási szimbólumokat, mert félnek, hogy zaklatják őket az ellenőrző pontokon, az egyetemen vagy a munkahelyen. Ha hitükről beszélnek muszlimoknak, fennáll annak a veszélye, hogy kiközösítik, súlyosabb esetben istenkáromlással vádolják őket. A muszlim háttérű keresztények a család és a tágabb családtagok, a klánvezetők és a társadalom részéről érkező nyomás és fenyegetés miatt titkolják hitüket, hétköznapi biztonságukon kívül öröklési jogok elvesztését is kockáztatnák, ha felvállalnák hovatartozásukat.³² Mivel továbbra is muszlimnak lennének tekintve, kereszténnyel úgysem köthetnének házasságot. Azért is tartják sokan a kisebbségi vallásukat titokban, mert az iszlám szélsőségesek sejtékben még jelen vannak és aktivizálódhatnak, ahogy néhány példa is ezt mutatja. Irakban a keresztények annak ellenére még ma sincsenek jó helyzetben, hogy sikerült az ISIS-t területileg visszaszorítani. Közösségeik – amellet, hogy az elmúlt évek eseményeinek hatására egyfajta elszigeteltségben éltek – a mindennapokban a társadalmi élet szerves részét képezték. Üzemekben, irodákban dolgoztak szunnitákkal együtt, akiket tanítottak, gyógyítottak, az általuk vezetett üzletekbe jártak, vagy éppen egy keresztény üzletébe tért be egy szunnita. Társadalmi szempontból szemlélve nagy károkat okozott az ISIS fellépése, ami nem csak keresztények számára jelentett közvetlen fizikai és lelki sérüléseket. Hosszabb távon

---

csúcstalálkozó színhelye lesz. Forrás: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7502847/Abu-Dhabi-unveils-plans-three-one-mosque-church-synagogue.html> (Letöltés ideje: 2022. 01. 03.)

²⁸ https://www.youtube.com/watch?v=JN71WCFpDD4&ab_channel=HumanFraternity
https://www.youtube.com/watch?v=oGKGI9V7_WA&ab_channel=HumanFraternity
https://www.youtube.com/watch?v=q0YMPYnd8Us&ab_channel=HumanFraternity
(Letöltés ideje: 2022. 01. 03.)

²⁹ Az Open Doors egy felekezeten kívüli misszió, amely üldözött keresztényeket támogat a világon. A szervezet kiterjedt vizsgálatai alapján a keresztényüldözésről minden évben egy rangsort készít.

³⁰ A keresztények már elhagyta

³¹ World Watch Research – Iraq: Full Country Dossier (December 2021.) p. 11.

³² 2021. december 22-én készített interjú egy Magyarországon tanuló iraki keresztény ösztöndíjjal, aki kérte, hogy személyének titokban tartását.

a jó szándékú szunnita lakosságban is felmerül a kérdés, hogy „*miért is vesztettem el a barátaimat, még ha keresztények voltak is? Eddig aránylag békében éltünk egymás mellett, sokszor egymással együtt, most pedig elüldöztük őket.*”³³ A Közel-Keletről az utóbbi bizonytalan időkben a keresztények elvándorlása hatalmas méreteket öltött.³⁴ Ezek következtében a családok kettészakadtak, még ha a fejlesztések következtében egyre többen vissza is térnek szülőföldjükre. Az ISIS fellépésével hatalmas méreteket öltött a keresztények és a többi vallási csoport üldözése, amely kimeríti a népirtás fogalmát³⁵. Ha már elemezzük az ISIS által elkövetett szörnyűségeket, a vallásüldözést sem hagyhatjuk említés nélkül.³⁶ A politikai, faji vagy vallási alapon történő üldözés bűncselekmény.³⁷ Nem lehet figyelmen kívül hagyni a tényt, hogy az ISIS népirtást, emberiség elleni bűntetteket hajtott végre Irakban³⁸ a kisebbségekkel, köztük a keresztényekkel szemben, s mindez még sokáig érezteti hatását az iraki társadalomban.

A törzsi hovatartozás hatása a mai iraki társadalomra

A tradicionális muszlim társadalom megértése nélkülözhetetlen a mai iszlám viszonyok értelmezéséhez. A törzsi rendszer az iraki civilizáció egyik legrégebbi és legfontosabb intézménye. Még Mezopotámia idejéből származik, túlélt eddig minden megszállást, sőt ezekben erősödött meg leginkább. Erős központi hatalom híján a törzsek kis államokként működtek, ahol a törzsi vezetők uralkodtak. A hagyományos törzsi rendszer az 1800-as évek közepétől kezdődően gyengült meg, majd a gyarmati hatalmak közvetlen uralma, később az 1970-es évek elején a Szaddám rezsim tovább

³³ Bálint Gáborral 2021. október 30-án történt interjú alapján.

³⁴ ELLUL i. m. p. 104-122.

³⁵ A Nemzetközi Büntetőbíróság Rómában elfogadott Statútumának 6. és 7. cikke alapján népirtás az a cselekmény, amit „*valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával követnek el:*

(a) *csoport tagjainak megölése;*

(b) *csoport tagjai testi vagy lelki épsége elleni súlyos sérelem okozása;*

(c) *csoportnak szándékosan olyan életfeltételek közé kényszerítése, amelyek a csoport teljes vagy részleges fizikai megsemmisülését okozhatják;*

(d) *olyan intézkedések foganatosítása, amelyek célja a csoporton belüli születések meggátolása;*

(e) *csoport gyermekeinek más csoporthoz való elhurcolása*

Forrás: <http://www.parlament.hu/irom37/4490/4490.htm> (Letöltés ideje: 2022. 01. 03.)

³⁶ Vallásüldözésnek tekinthető minden olyan cselekedet, amelyet valamely vallást gyakorló személy, vagy csoport ellen követnek el. A vallásüldözés emberiség elleni bűntett a Nemzetközi Büntetőbíróság Rómában elfogadott Statútumának 7. cikke alapján, miszerint „*...emberiség elleni bűntettek alatt bármelyik következő cselekmény értendő, amelyet a polgári lakosság elleni átfogó vagy módszeres támadás részeként, a támadásról tudva követnek el*”. Forrás: Rome Statute of the International Criminal Court, 1998 (un.org) (Letöltés ideje: 2022. 01. 06.)

³⁷ SÁNTHA Ferenc: Az emberiség elleni bűncselekmények; Miskolci Jogi Szemle 2008/1. https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/egyeb/mjsz/200801/5_santha.pdf, <http://www.parlament.hu/irom37/4490/4490.htm> (Letöltés ideje: 2022. 01. 06.)

³⁸ A hivatalos magyar fordításban emberiség elleni bűntettek szerepelnek, de talán pontosabb a fogalmazás, ha emberiség elleni bűntettre fordítjuk az eredeti angol „*crimes against humanity*” megnevezést.

rontotta szerepét, de teljesen megsemmisíteni soha nem lehetett.³⁹ A törzseknek manapság Bagdadban és egyéb nagyvárosokban korlátozott befolyásuk van, viszont kisebb városokban és vidéki területeken, különösen a síiták által uralt déli régióban sok törzsi vezető, sejk töltötte be a közvetítő szerepét az utóbbi időszakban, például az amerikai megszálló erők és a nép között.⁴⁰ Az iraki síita közösségben a vallási vezetők politikailag meghatározóbbak, mint a szunniták. Ali al-Szisztáni nagyajattollah⁴¹ döntéseit széles körben tisztelik és követik. Ő is a többi vallási vezetőhöz hasonlóan erejét a törzsi kapcsolatokból meríti. Ezt bizonyítja, hogy amikor ellenséges milíciák ostromolták Szisztáni otthonát, a helyi törzsi vezetőkhez hű fegyveresek siettek a segítségére.

Az iraki törzsek nagy része az Arab-félszigetről vándorolt északra, néhányuk viszont a mai Irak területéről származik. Egyes törzsek múltja még Mohamed előtti időkre vezet vissza. Évszázadokon keresztül a törzsek voltak a társadalmi szerveződés alapjai, s ezt az oszmán-törökök és a britek is igyekeztek szem előtt tartani. A II. világháború után, a nemzetállamok kialakulásával, az arab nacionalizmus erősödésével kikerült ez a szempont a figyelem középpontjából. A törzsek mégsem tűntek el a baathista időszakban, mert Szaddám Huszein nyíltan támogatta a törzsi sejkeket az 1980-as és 1990-es évek végén. A legfontosabb szunnita törzsek a Dulaym konföderáció, a Shammart, az al-Jaburi, az Ubaydis, az 'Azza és az al-Bu Nasir (Szaddám Huszein törzse). Az, hogy a törzsi vezetőknek pénzt és autonómiát adtak hűségükért cserébe, elősegítette a vidék ellenőrzését és az iraki hadsereg toborzását.⁴² Összességében a törzsek ellenálló társadalmi struktúráknak bizonyultak, és az iszlám különböző időszakai alatt is fennmaradtak. A törzset alapvetően a közös származás köti össze, ami megköveteli a tagok közötti, egymás iránt tanúsított hűséget. Az etnikai háttér és a vallás is kevésbé fontos tényezők, a nyugati ember számára alapot jelentő erkölcsi köteletség és igazságosság pedig végképp semmilyen jelentőséggel nem bír. A törzsön belül mindennél fontosabb a tagok megvédése és az egymás mellett való kiállás még hazugság árán is, még bűnelkövetés esetén is. A törzs a közösségen belül szolgáltat igazságot, de a külső erőkkel szemben védelmet ad tagjainak. A nyugati gondolkodásban jellemző társadalmi igazságszolgáltatás teljesen eszköztelen a törzsi alapokon szerveződő társadalommal szemben, mert azokat a közös normákat, amelyek a társadalmi berendezkedés alapjai, semmisnek tekintik.

---

³⁹ KHAN, Jesmeen: The Iraqi Tribal Structure – Background and Influence on Counter-Terrorism; Perspectives on Terroris, 2007/1. p. 2.
<https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/customsites/perspectives-on-terroris/2007/issue-1/2-5-1-pb.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)

⁴⁰ Forrás: Council of Foreign Relations, <https://www.cfr.org/backgrounder/iraq-role-tribes> (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)

⁴¹ Ali al-Szisztáni nagyajattollah Iránban született, jelenleg az iraki Nedzsefben él. Ő az iraki síiták legtekintélyesebb vallási vezetője.

⁴² FIELD, Henry: The Anthropology of Iraq; Kegan Paul, London–New York–Bahrain, 2004., p. 208.
<https://books.google.hu/books?id=YSEvDwAAQBAJ&pg=PA208&dq=az+%27Azza+%C3%A9s+az+al-Bu&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwjY5O3trpn2AhUGrYsKHckNBqEQ6AF6BAgLEAI#v=onepage&q=az%20'Azza%20%C3%A9s%20az%20al-Bu&f=false> (Letöltés ideje: 2022. 02. 15.)

Sok iraki arab származását a 17. század előtti kilenc törzs egyikére vezetik vissza.⁴³ A 19. századra a törzsi térképet más hatalmas szövetségek és törzsek is színesítették, köztük a sammar, az 'anaza, a bani tamim és a zafir. Mivel Irakban évtizedek óta nem volt átfogó antropológiai kutatás, nincs lehetőség az érvényes törzsi térkép felrajzolására, különösen, hogy a törzsek az évszázadok során növekedtek, szétváltak, mára talán több mint 1000 törzsi szervezet működik. Az arab törzsi társadalom hagyományosan több szinten rendeződik: konföderáció, törzs, klán, ház és tágabb család. Irak lakosságának körülbelül a negyede él csak vidéken, a többség urbanizált. Emiatt a lakosságnak csak a negyede számára jelent sokat még ma is a klán vagy törzs tagjai iránti hűség, egy rokon vérenek megbosszulása (*al-tha'r*) vagy a csatában való férfias bátorság (*al-muruwwah*). Annak bizonyítéka, hogy a törzsi hagyományok fontosak sok iraki számára, a The New York Times-ban idézett statisztikák szerint az elmúlt két évtizedben Bagdadban feljegyzett házasságok közel fele első- vagy másodikunokatestvérek között kötött, ami egy általános törzsi szokás.⁴⁴ Az iraki kultúra nagymértékben a törzsi hagyományokra⁴⁵ épít. Kulturális szempontból Irak helyzete értelmezhetetlen a törzsi hovatartozás fontosságának megértése nélkül. Habermas úgy tarja, hogy a tradicionális, „*primitív*” társadalmakat egy központi vallás, világkép, a modern, „*organikus*”-okat pedig egy ideológia tartja össze, s ez hatással van a politikai berendezkedésre. A modern társadalmakban jelen van a politikai (állam) és kulturális (nemzet) autoritás is. A tradicionális társadalmakban a vallási közösség (umma) egyben az állam és a nemzet szerepét is betölti⁴⁶, s ezek egybemosódnak.⁴⁷ A mai modern muszlimok jó része ugyan már csak formálisan muszlim, de jellemző, hogy aki megörököli a valláshoz tartozást, már kisebb sokkhatásra is (pld. misztikus megtapasztalás, igazságtalanság érzése) hajlamos újra buzgó vallásossá válni, mert a megőrzött szertartások nyitottá teszik az embert a vallásos újjászületésre.⁴⁸

---

⁴³ Az első törzsek, amelyekhez az iraki népesség legnagyobb része tartozik, a Jitzhak Nakash, a Muntafiq, a Zubayd, a Dulaym, az „Ubayd”, a Khaz'al, a Bani Lam, az Al Bu Muhammed, a Rabi'a és a Ka'b, Forrás: http://academickids.com/encyclopedia/index.php/Arab_Tribes_in_Iraq (Letöltés ideje: 2022. 01. 14.)

⁴⁴ A nők az apjuk törzsének a tagjai egészen az esküvőig, mert akkortól a férjük törzsének a tagjává válnak. Ez magyarázza azt, hogy miért kötöttek gyakran házasságok unokatestvérek között: ha valakinek a lánya a klánból kiházásodik, akkor a születendő fiai már annak a törzsnek az erejét fogják növelni.

⁴⁵ Irakban a törzsi szerveződés alapja a kiterjesztett család vagy kham, amelyet egy család 5 generáción keresztül férfi tagjai alkotnak. Egymáshoz vérszerződéssel kapcsolódnak, s bármelyikük megölésének következménye vérbosszú (bár ez anyagi ellentételezéssel is helyettesíthető). A "ház" a khamhoz hasonlít. Egyetlen, hatalmas kiterjedt család, több száz taggal. Számos "ház" alkot klánt. A klánok egy csoportja „ashirát” vagy törzsi szervezetet képez. A törzsek mérete igen eltérő lehet – néhány ezer, akár százezer tagot is számlálhatnak. A törzsek egy csoportja konföderációt vagy qabilát alkot, amely számos törzsből áll.

⁴⁶ A nemzet fogalma nyugati koncepció, hiszen politikatudományi értelemben elsősorban a nyugati társadalmi folyamatok következtében jött létre. Forrás: Szalai Mátéval 2022. február 10-én készített interjú alapján

⁴⁷ ROSTOVÁNYI (1998) i. m. p. 22.

⁴⁸ ELLUL i. m. p. 46.

Az iraki gazdasági és társadalmi viszonyok napjainkban

Irak több évtizedes fegyveres összeütközésen ment át, ami politikai és gazdasági, s így társadalmi instabilitást okozott. Ugyan használatban van a demokratizálódás szó, viszont ennek értelme nem közelít a nyugati szóhasználathoz. Mind állami, mind társadalmi szinten egyelőre kis lépésekben halad, mert nehezen valósul meg, hogy a kinevezett tisztségviselők helyett egyre inkább választott vezetők foglaljanak el döntéshozói szerepköröket, és egyre inkább alsóbb, kisközösségi szinten hozzanak meg döntéseket. Társadalmi szinten is csak a Szaddám Husszein rezsim 2003-as bukását követően jellemző, hogy egyre több civil szervezet működik és igyekszik az általános emberi jogok elfogadásáért munkálkodni. Ekkor sok külföldi nemzetközi NGO is megjelent az országban, és igyekezett a társadalmi és politikai rendszer átszervezéséért tenni az országban. Korábban Szaddám Husszein központosított állama igyekezett teljes mértékben kontrollálni és manipulálni a civil szervezeteket. Sajnos ma is gyakori, hogy a hatalmon levők hoznak létre civil szervezeteket vagy manipulálják azokat. A legkomolyabb kihívások a kormányzati kapacitás hiánya és hivatali versengések miatt alakulnak ki. Sokszor az oldja meg a helyzetet, hogy bizonyos szolgáltatási területekről az állam kivonulni kényszerül, egy úrt hagyva maga mögött. A valós szükséglet alapján egyéni vagy kollektív kezdeményezések kitalálhatók az így keletkezett vákuumot.⁴⁹ A civil közösségek helyett is főként a törzsi szerveződések jelentik a kisközösségi együttműködések.

Az instabilitáshoz hozzájárult, hogy 2020 decemberében az Iraki Központi Bank (20%-kal) leértékelte az iraki valutát a dollárral szemben (1200 dinárról 1470 dinárra dolláronként). Ez a döntés minden import esetében hirtelen áremelkedést és piaci felfordulást eredményezett, mert Irakban magas az import aránya, az ország kiszolgáltatott. Hosszú távon a leértékelés eredménye lehet a versenyképesség javulása, de a tartós javulás mélyreható reformokat igényel, melyek nem jellemzőek Irakban. A jelentős behozatal miatt a folyó fizetési mérleg egyenlege deficitessé válik, amelyet részben nemzetközi tartalékokból finanszírozhatnak egy ideig, de hosszabb távon komoly problémák várhatóak.⁵⁰ Az általános gazdasági körülmények romlását jelzi, hogy az iraki Központi Statisztikai Hivatal jelentése szerint Irak bruttó hazai terméke (GDP) 21,5%-kal csökkent 2020 harmadik negyedévében az előző év azonos időszakához képest. A Világbank is megerősítette, ha csak a fiskális politikában nem történik jelentős változás, a háború utáni fellendülés és a hosszabb távú fejlődés fenntartása nem lesz lehetséges.

Irak munkaerő-piaci részvételi aránya is alacsony: 48,7%, és a munkaerő közel 60%-a az informális szektorban dolgozik. A 2020-as Global Gender Gap Report 152. helyén áll (153 országból), és 146. (162 ország közül) a nemek közötti egyenlőtlenségi index.⁵¹ A Covid19 világjárvány 1,77 millió ember életét érintette. Az iraki kormány által bevezetett, a Covid19-hez kapcsolódó intézkedések, például kijárási tilalom és egyéb korlátozások, valamint a határzár az összes ENSZ-ügynökség programjának megszakítását eredményezték, pedig a tapasztalatok alapján Irak külső segítségre szorul. Komoly nemzetközi összefogás szükséges ahhoz, hogy a korábban fénykorát

⁴⁹ Iraq's Civil Society in Perspective, 2011. p. 28.

⁵⁰ United Nations Sustainable Development Cooperation Framework, Iraq; <https://iraq.un.org/en/166002-un-sustainable-development-cooperation-framework-unsdcf-iraq> (Letöltés ideje: 2022. 02. 24.)

⁵¹ Uo.

élő, gazdaságilag virágzó országban a népesség nagy részének kíméletlen elszegényedését megakadályozzák. Irakban a legmagasabb a szegénységi ráta a felső- és középjövedelmű országok közül. A szegénység továbbra is korlátozza a növekedést, és sokak számára komoly kihívást jelent. Irak évtizedek óta politikai instabilitástól szenved, amelyet a fegyveres konfliktusok, a belső elvándorlási hullámok és az ebből fakadó társadalmi-gazdasági válságok okoznak. Az olajár csökkenése, az állami ellenőrzésen kívül működő fegyveres szereplők elszaporodása és a Covid19 világjárvány a meglévő sebezhetőségre még inkább hatással van.

Egy társadalmi-gazdasági gyorselemzés legfontosabb megállapításai 7 kormányzóságban kimutatták, hogy a háztartások mindössze 16%-a (195) rendelkezik megtakarításokkal, többségük 95%-a (189) úgy becsülte, hogy megtakarítása kevesebb, mint 3 hónapig tart. Az élelmiszervásárlás képtelensége miatt is nő a feszültség, a vizsgált csoportnak 96,4%-a adósság felvételét tervezi az alapvető szükségletek kielégítésére. A háztartások 85%-a súlyos megrázkódtatással szembesült a jövedelemtermelést illetően, a háztartásból legalább egy személy nem tudott dolgozni a Covid19 korlátozások miatt. Továbbá megkérdezett háztartások 45%-a arról számolt be, hogy a kilakoltatás veszélyétől tartanak. A Világbank szerint a Covid19 világjárvány okozta gazdasági visszaesés további 5,5 millió irakit szegénységbe taszít, de még többen is elszegényedhetnek, ha a közszféra reformjait nem hajtják végre.⁵² Az iraki háztartások körülbelül 60%-a szenved az alábbiak közül legalább egy hiányától: megfelelő ivóvízforráshoz való hozzáférés, higiéniai létesítményekhez való hozzáférés, legalább napi 12 órányi elektromos áramellátottság vagy élelmezésbiztonság.⁵³

A társadalomra gyakorolt hatások vizsgálatokor talán az egyik legerőteljesebb a Covid19, ami ráerősített a meglévő problémákra. A mozgáskorlátozások akadályozták a humanitárius munkások jelenlétét a belsőmenekült-táborokban, de még jobban elszigetelték azokat, akik egyébként is kiszorultak a közéletből, például a nők, gyermekek vagy fogyatékkal élők. Helyzetük jelentős mértékben romlott az elmúlt két évben. Sokan elvesztették állásukat vagy az egészségügyi, jogi szolgáltatásokhoz való hozzáférésüket. A virtuális iskoláztatásra való áttérés azt jelentette, hogy sok lakóhelyét elhagyni kényszerült gyermek számára teljesen leállt az oktatás, mivel nem fértek hozzá az internethez és az elektronikus eszközökhöz, de sokakkal történt hasonló azok közül is, akik nem kerültek ilyen helyzetbe. A bezárások csökkentették az iraki és a Kurdisztáni Regionális Kormány (KRG) hatóságainak kapacitását a normális működésre, ami a bíróságok és az anyakönyvi igazgatóságok bezárását okozta. Ez késéseket eredményezett az igazságszolgáltatás elérésében számos olyan belföldön lakó személy számára, akik vélhetően kötődnek az ISIS-hez, és emiatt adminisztratív akadályokkal szembesültek. A Covid19-járvány miatti zárlat leginkább a nők és lányok sebezhetőségét súlyosbította. A média és a civil társadalmi szervezetek a családon belüli erőszak növekedéséről számoltak be.⁵⁴

---

⁵² United Nations Sustainable Development Cooperation Framework, Iraq, p. 8.

⁵³ Iraq Budget 2013 Background Paper; 2013. január 23.
<https://reliefweb.int/report/iraq/iraq-budget-2013-background-paper> (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)

⁵⁴ Iraq: Open letter to Iraq's new Prime Minister; 2020. május 7.
<https://www.amnesty.org/en/documents/mde14/2290/2020/en/> (Letöltés ideje: 2022. 02. 15.)

Az iraki nők sorsa napjainkban

Irakban jellemzően az a törzsi társadalom él tovább ma is, ami Arábiában a hatodik és a hetedik században jellemző volt. Az iszlám ezt tartja kiindulási pontnak, ehhez tér mindig vissza annak ellenére, hogy alkalmazkodni kénytelen a modern világhoz is. Ez határozza meg a társadalmi viszonyokat, beleértve a kisebbség többséghez vagy a nők férfiakhoz viszonyított helyzetét is. Az iraki társadalom ma is különösen hátrányos helyzetű csoportja a kisebbségeken kívül a nők. Az eredeti, 1959-es személyi jogállásról szóló törvény a nőket még a férfiakkal egyenlő jogokkal ruházta fel. Ez csak később, a saria szabályait alkalmazva változott meg (melynek értelmében a nők például már csak fele annyit örökölhettek, mint a férfiak⁵⁵), mely utóbbi más szempontból is kedvezőtlenebbül érintette a nőket. A sarián alapuló iraki törvények jelenleg is megengedik, nem büntetik a házasságon belül elkövetett nemi erőszakot. Ha az elkövető feleségül veszi az áldozatát, eltekinthet a büntetéstől.⁵⁶ Amíg az északi kurd területeken 2011-ben életbe lépett a családon belüli erőszakra vonatkozó törvény⁵⁷, a Bagdad által ellenőrzött területen kevés a védelem a nők számára, a közelmúltban a megfelelő jogszabályok elfogadására tett kísérletek is elakadtak.⁵⁸ Főként a személyazonosító okmányokkal nem rendelkező személyek vannak kitéve a munkanélküliségnek, s ezáltal ők vannak a legkiszolgáltatottabb helyzetben. Különösen a menekülttáborokban élő nők körében gyakori, hogy prostitúcióra kényszerülnek, hogy így gyűjtsenek pénzt családjuk eltartására. Az okmányokkal rendelkező személyek oktatásban és egészségügyi ellátásban részesülhetnek, viszont azok, akik nem rendelkeznek okmányokkal, kimaradnak az ellátásból.⁵⁹ Az ESCWA⁶⁰ nemek közötti szakadékról szóló jelentése szerint a nők munkájának több mint 60 százaléka nem fizetett, és nagy különbségek vannak a nők (31%) és a férfiak (10%) munkanélküliségi rátája között. Irakban a nők és a lányok korlátozottan férnek hozzá a lakhatáshoz, a földhöz és a tulajdonjogokhoz. Női családfők gyakran akadályokba ütköznek, amikor megpróbálják bizonyítani a föld- és ingatlanfoglalásuk jogszerűségét, illetve a törzsi társadalomban gyökerező kulturális normák kizárják, hogy földet örököljenek. A nők gyakran nem tudják pótolni a hiányzó tulajdonosi okmányait, vagy visszaszerezni a birtokukat a bíróságokhoz való hozzáférés diszkriminatív akadályai miatt. Kártérítési igényeiket sem tudják érvényesíteni megrongálódott, tönkrement ingatlanaik kapcsán, pedig az ISIS utáni újjáépítési időszakban ez különösen fontos lenne.⁶¹ Az ENSZ Fejlesztési Programjának⁶² gyors értékelése szerint látható, hogy csak 50%-ban igazodnak a

⁵⁵ World Watch Research – Iraq: Full Country Dossier (December 2021.) p. 15.

⁵⁶ Büntető Törvénykönyv 398. cikkelye; Forrás:

<https://www.refworld.org/docid/452524304.html>

⁵⁷ 2011. évi (8) számú törvény, a családon belüli erőszak elleni küzdelem törvénye a kurdisztáni régióban – Irak; Forrás: <https://ar.iraqicivilsociety.org/wp-content/uploads/2014/01/Law-8-English-Final.pdf>

⁵⁸ World Watch Research – Iraq: Full Country Dossier (December 2021.) p. 12.

⁵⁹ Iraq 2014 Humanitarian Crisis – Refugee Camps, IDP Camps, 2014.

⁶⁰ Economic and Social Commission for West Asia – Nyugat Ázsiai Gazdasági és Társadalmi Bizottság, ami rendszeresen gondoskodik a népesség lekérdezéséről Irakban.

⁶¹ The Status of Women in Iraq: An Assessment of Iraq's De Jure and De Facto Compliance with International Legal Standards; American Bar Association, 2005. július, http://www.peacewomen.org/sites/default/files/hr_statusofwomeniniraq_aba_july2005_0.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)

⁶² JSSIM MOHAMMED, Asmaa: Sustainable Development in Islam: A Study regarding the Possibility of Achieving Development Goals in Iraq; International Journal of Innovation,

nemzeti prioritási területek az 5. fenntartható fejlesztési célhoz (ami a nőkkel és lányokkal szembeni negatív megkülönböztetés, erőszak és kizsákmányolás felszámolására vonatkozik).⁶³ Az iraki nők adják a teljes lakosság felét. Minden tízedik iraki háztartás vezetője nő, ezek 80 százaléka özvegy. Kb. 71% városi területeken él, és e városi háztartások 13 százaléka több mint tíz fős. Az 1960-as évektől a 80-as évekig a nők és lányok nagyobb mértékben fértek hozzá az oktatáshoz, az egészségügyhöz és a foglalkoztatáshoz. Az irak-iráni háború, majd az ENSZ által az 1991-es első öbölháború után bevezetett szankciók komoly gondokat okoztak, de az Egyesült Államok vezette 2003-as háború következményeképpen a nők helyzete és biztonsága még tovább nehezedett. Az ISIS 2014-től 2017-ig tartó uralma alatt a nők közvetlen és közvetett erőszaktól egyaránt szenvedtek.⁶⁴ Az erős konzervatív kultúra, a gazdasági szankciók és a fegyveres évek elnyomása a nők életminőségének jelentős romlásához vezetett. Mivel nem tudtak az utóbbi években eléggé kapcsolódni a gazdasági, társadalmi és politikai szférákhoz, marginalizálódtak és mára elégtelen oktatási lehetőségektől és egészségügyi ellátástól szenvednek. Hozzáférésük korlátozott a munkaerőpiachoz, jelentős az egyenlőtlenség és az erőszak is irányukban. Gyakori a zaklatás, akár az utcán, akár a munkahelyen, otthon vagy az iskolában. Sok nő úgy dönt, hogy csendben marad, nem jelenti a történeteket, mert félnek attól, hogy megszégyenülnek, pletyka tárgya lesznek vagy társadalmilag kiközösítik őket, ami jogaik elvesztéséhez vezet. Sok esetben azért maradnak titokban az ilyen történések, mert a nők még többet szenvednek, ha nyilvánosságra hozzák.⁶⁵ Ezeket a körülményeket gyakran tovább súlyosbítják a hagyományokról alkotott tévképzetek, a kulturális és társadalmi normák, a hamis felfogás, a nők jogaival és lehetőségeivel kapcsolatos tudatosság hiánya, valamint intézményi és jogi akadályok. A lányok szerepe főként a hagyományos reprodukív szerepekre korlátozódik.⁶⁶ Azok a nők, akiknek férfi családtagjaik holléte ismeretlen, gyakran nem férnek hozzá a pénzügyi segítséghez és a rokkantsági ellátáshoz.⁶⁷ Sokan vannak az ISIS zászlaja alatt tevékenyen részt vett szíriai és iraki fegyveresek feleségei és gyermekei is, akik a fanatikus harcosok mellé szegődve támogatták a terrorszervezet céljait. Többük még felelősségre sem vonható, mert nem volt tudatában annak, hogy mit tesz. Sok esetben menedékkérelmük elutasításra kerülésekor térnek vissza nyugatról. Ők még az átlagos nőknél is rosszabb helyzetben vannak. Csalódottak, félnek, mindenképp

---

Creativity and Change, 2020/1. p. 70.

https://www.ijicc.net/images/vol_13/13107_Mohammed_2020_E_R.pdf (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)

⁶³ UNCT SWAP Gender Scorecard Annual Reporting 2019.

https://unsdg.un.org/sites/default/files/UNCT-SWAP_Gender-report_Web.pdf, (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)

⁶⁴ VILARDO, Valeria: Gender Profile – IRAQ. A situation analysis on gender equality and women's empowerment in Iraq; 2018. december, p. 5.

<https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620602/rr-gender-profile-iraq-131218-en.pdf;jsessionid=89392643097FDAB42660D421C2661F27?sequence=1> (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)

⁶⁵ Mobilising Media and Public Opinion to Combat Violence against Woman and Girls, Iraqi Women Journalists Forum – 2015; Shahrzad, p. 7.

https://www.iraqicivilsociety.org/wp-content/uploads/2015/10/Shahrzad-Study-FINAL.En_.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)

⁶⁶ Egy Irakból érkezett, jelenleg Magyarországon ösztöndíjas hölgygel 2021. október 22-én készült interjú alapján

⁶⁷ Forrás: <https://minorityrights.org/minorities/disability-4/> (Letöltés ideje: 2021. 12. 29.)

mentálhigiénés tanácsadásra van szükségük.⁶⁸ Sok nő viszont tudatosan vált terroristává, ami szintén hatással van a társadalomra. „*Ember nem születhet terroristának, hanem csupán azzá válhat.*”⁶⁹ Ez egy hosszabb folyamat eredménye, amelyben alapvetően már gyermekkortól olyan hatások érik az egyént, aminek a következtében bejár egy bizonyos „fejlődési ívet”. Sajnos azok az események, amelyek Irakban történtek az utóbbi évtizedekben, jelentősen hozzájárulnak ahhoz, hogy a társadalomban nagyobb arányban forduljanak mind férfiak, de egyre inkább nők is a terrorizmus irányába. Ebben a folyamatban három egymásra épülő feltételnek kell teljesülnie: gyermekkori súlyos pszichés behatás (sajnos sokaknak végig kellett nézniük szüleik ISIS általi megölését 2014 környékén), az előbbi miatt személyiségdeficitben szenvedő serdülő találkozik egy életének értelmet adó eszmével (azok a gyermekek sajnos most pont a serdülőkorban vannak), illetve olyan közösségben nevelkedik, ahol elfogadott az erőszak, mint érdekérvényesítő eszköz. Ahhoz, hogy pontosabban megértsük, hogy a nők hogyan vonódhatnak be a terrorista cselekedetekbe, meg kell értenünk először a muszlim társadalomban a nők szerepét. Katharina von Knop szerint a nők esetében dzsihádnak, amikor férfi rokonaikat támogatják, gyermekeiket a szélsőséges iszlám ideológia alapján nevelik, vagy terrorista műveleteket elősegítenek.⁷⁰ Kezdetben a nők szerepe kimerült abban, hogy mártíromságra szánt fiúkat neveljenek. 2005-ben viszont egy radikális iszlám vezető egy rádióadásban arra buzdította a nőket, hogy csatlakozzanak a szent háborúhoz. A terroristavezérek ekkortól az öngyilkos merényletekre nőket is felkértek, hogy addig a férfiak bonyolultabb feladatokat tudjanak ellátni. Ráadásul a nők sokkal inkább elkerülték a feltűnést, a testükkel, ruházatukkal kapcsolatos tabuk előnyt biztosítottak a számukra.⁷¹ Sokan szívesen vállalták ezeket a feladatokat, mert ki tudtak szabadulni a történelmi tradíció biztosította elnyomásból.⁷² Már a nomád arab törzseknél is a férfiaknak a termelésben és az állandó háborúskodásban megnövekedett szerepe a nők társadalmi megbecsülését csökkentette.⁷³ A globalizációval terjedő, egyenlőséget hirdető nyugati értékrend terjedését a hithű muzulmán férfiak önérték megsejtéseként élik meg, ami szintén hozzájárul a fundamentalizmus erősödéséhez. A nőkhöz való viszony a férfiak és nők világának szigorú különválasztásából ered. A vallást félreértelmezők még azt is hirdetik, hogy a nő hordozza magában az összes bűnt. Ez az irány viszont a jelen témától nagyon messze vezet, ezért itt nincs lehetőség a további tárgyalására. Éppen csak azt igyekeztem felvillantani, hogy az iraki nők helyzetének vizsgálata és megértése, a kihívásokra adott reakció milyen nagymértékben hozzájárul az iraki biztonsági helyzet javításához. Az Oxfam⁷⁴ is

⁶⁸ OCHA Iraq, Humanitarian Bulletin; September 2021.

https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/september_2021_humanitarian_bulletin_final.pdf (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)

⁶⁹ NAGY Melánia: A női terrorizmus; Pécsi Tudományegyetem, 2021. p. 66. p. 66.

⁷⁰ VON KNOP, Katharina: The female Jihad: Al Qaeda's women; 2021.

https://www.researchgate.net/publication/249035872_The_female_Jihad_Al_Qaeda's_women (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)

⁷¹ Female Suicide Terrorism – Consequences for Counter-terrorism; OSCE Technical Expert Workshop on Suicide Terrorism, Warsaw, May 2005,

<https://www.osce.org/files/f/documents/1/3/15170.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)

⁷² MARAS, Marie-Helen: A terrorizmus elmélete és gyakorlata; Antall József Tudásközpont, Budapest, 2016. p. 412.

⁷³ SIMON Róbert: Az iszlám keletkezése; Gondolat Kiadó, Budapest, 1967. p. 19.

⁷⁴ 1942-ben alapított brit nemzetközi mozgalom 21 független jótékonyági szervezet együttműködésével, amely a szegénység, egyenlőtlenség és igazságtalanság végetvetését tűzte ki célul a világban.

tanulmányt készített a „*Biztonságos hozzáférés a rugalmas megélhetéshez az iraki konfliktusok által érintett nők számára*” címmel. A tanulmányhoz szükséges lekérdezés 2018 első félévében zajlott. A választott módszerek másodlagos adatáttekintés és elsődleges adatgyűjtés⁷⁵ voltak. Az interjúk magánszemélyekkel történtek Bagdadban és Erbilben, akik 35 civil szervezetet, illetve az állami szektor különböző intézményeit képviselték. A kutatás célja a nemek közötti szakadékok feltérképezése és kezelése volt a politikai, jogi, egészségügyi és gazdasági szektorban. Fontos volt továbbá a nők jogaira vonatkozó célok elérésére, az iraki kormány támogatása, a nemi szempontokat figyelembe vevő politikák, költségvetések és programok kidolgozása és hosszú távú fejlesztés. Az eredmény tartalmazta a lehetőségeket olyan területeken, mint a nők, mint vezetők, szerepük a döntéshozásban, a nők politikai részvétele, biztonsága, társadalmi státusza, valamint az információhoz, és infokommunikációs technológiához, igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésük, szerepük a gazdaságban, illetve a nők és lányok elleni erőszak.⁷⁶

Következtetések

Nem kérdés, hogy az iraki muszlim nép többsége vallási kötelezettségből dzsihádot visel azokkal szemben, akik más állásponton vannak. Viszont ennek a megjelenési formája az egészen misztikus, szúfi irányzattól a radikálisig terjedő skálán sokféle lehet. Általában az egyén neveltetése és a környezeti hatások meghatározóak. Fiatal, egyetemista, általában kisebbséghez tartozó fiatalok beszámolóí alapján Irakban a 80-as évekkel ellentétben az elmúlt tíz évben tapasztalható, hogy a hétköznapiakban egyre inkább hangot kapnak a radikálisabb, iszlamista nézetek, s nem ritka, hogy ezek gócpontjai a nyugaton vannak, azoknál a második vagy harmadik generációs leszármazottaknál, akik szülei kezdtek új életet egy keresztény, nyugati kultúrában. A radikális nézetek általában visszanyúlnak az alapokhoz, az elképzelt szép múltra építenek, amelyek egyéni vagy közösségi érdekek következtében megváltoztak, „elszennyeződtek”. A fundamentalizmus általában válsághelyzetekben erősödik fel az egyének, közösségek jelenre vonatkozó reakciójaként, amelyet kivetítenek egy idealisztikus-utópisztikus jövőbe, hogy legyőzhessék a tűrhetetlen jelent.⁷⁷ A dzsihád megjelenési formáit ábrázoló skálát tekintve a szekularizáció előre törésével Irakban is egyre jellemzőbb a radikális irányzatok ellenpólusa is azoknak a tömegeknek az esetében, akik az iszlámot csak felhasználják egyéni vagy közösségi érdekeik érvényesítésére, viszont ahogy magatartásuk is bizonyítja, szív szerint semmilyen módon nem viselnek dzsihádot.

Az iraki modern iszlám társadalomban a vallásnak összetartozást, egységet, identitástudatot kialakító és kulturális örökség megőrző funkciója van, de a társadalmi változást vizsgálva nem szabad figyelmen kívül hagynunk a tényt, hogy a társadalomban a törzsi társadalom él tovább, legfontosabb jellegzetessége a csoportszolidaritás és a közösségi integritás, ami a közösség által elfogadott elvek és értékek, a hagyomány alapján történő működést jelenti. Az egyén a közösség részeként realizálja saját magát, mindenben az umma tagjaként van jelen, s a közös értékek alapján működik. Ez nem jelent teljes homogenitást, differenciálatlanságot,

⁷⁵ 50 fővel folytatott kulcsinformátor-interjú (az érintettek 87%-a nő, 13%-a férfi) és fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetések.

⁷⁶ VILARDO i. m. p. 5.

⁷⁷ ROSTOVÁNYI (2016) p. 226.

hiszen az eltérő adottságok miatti különbségek következtében kialakul bizonyos rétegzettség a társadalomban, de ez is első sorban a törzsi, rokonsági, családi hierarchia alapján, s csak másodikként a társadalmi struktúra következtében. Ebben a rendszerben a nem muszlimok is az ő dzimmí státuszukkal a társadalom szerves részévé válnak. Az iszlám pedig a társadalomintegrációs tényező,⁷⁸ a társadalomszervező vallási ideológia,⁷⁹ ami összekapcsolja a vallásit, a politikait, a morálist, a társadalmi, a jogit és a kulturálist. A tradicionális muszlim társadalomban a rétegződés a foglalkozások szerint alakult ki, mivel az kizárólag a munkán alapuló magántulajdont ismerte el. A föld, levegő, a vizek, az alapvető termelőeszközök Allah tulajdonában vannak, ezért volt jellemző a föld közösségi tulajdona egészen a XIX-XX. századig. A felsőbbrendű társadalmi csoport tényleges uralmi helyzetét a katonai-politikai hatalom és a hozzá kapcsolódó kereskedelemről származó vagyon biztosította.⁸⁰ Ennek a csoportnak nagy felelőssége van Irak jövőjének alakulása szempontjából. Ha a visszaélések csökkenhetnének, sikerülne megerősíteni az intézményeket, a gazdaság diverzifikációja megkezdődhetne, ez magasabb foglalkoztatottságot biztosítana. Ha az emberek a kormánytól felhatalmazást, bizalmat és védelmet kapnának, vagyis a külső globalizációs, modernizációs kényszer hatására létrejött modern nemzetállamok demokratikus berendezkedését idéző struktúra működésbe léphetne az uralkodói jogokat átörökítő archaikus, patrimoniális berendezkedés elemeivel szemben,⁸¹ s ha a természeti erőforrások fenntartható kezelése megvalósulhatna, valamint a belső menekülteket szociális és gazdasági lehetőségekkel még inkább támogatni lehetne, felgyorsulhatna az újjáépítés, a nemek közötti egyenlőség és az emberi jogi helyzet javulna és így sokkal kevesebb lenne a feszültség. Így indulhatna meg a társadalmi szövet újjáépülése, ami nagyobb kohézióhoz, nyugalomhoz, megbékéléshez és fejlődéshez vezetne. Irak átmenete így lehetne biztosított a fejlettebb gazdaság és stabilabb társadalom irányába.⁸²

Felhasznált irodalom:

- ABLAKA Gergely – CSIKI Varga Tamás – CSIZMAZIA Gábor – DEÁK András – ETL-NÁDUDVARI Anna – HÁDA Béla – JÓJÁRT Krisztián – KEMÉNY János – PÉNZVÁLTÓ Nikolett – RÁCZ András – TÁLAS Péter: Irak stratégiai érdekek ütközőpontjában; Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, Elemzések 2020/21. pp. 7-12. [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzesek_2020_21_Irak%20strategiai%20erdekek%20utkozopontjaban%20\(SVKI\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzesek_2020_21_Irak%20strategiai%20erdekek%20utkozopontjaban%20(SVKI).pdf) (Letöltés ideje: 2022. 01. 12.)
- 2020 UN Country Annual Results Report, UN Iraq, 2021. <https://unsdg.un.org/un-in-action/iraq> (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)

---

⁷⁸ ALÍ, Maulana Muhammad: The religion of Islam. A Comprehensive Discussion of the Sources, Principles and Practices of Islam; National Publication and Printing House, Kairó, 2015. p. 227.

⁷⁹ KLEIN i. m. p. 44.

⁸⁰ ROSTOVÁNYI (1998) pp. 253-255.

⁸¹ N. RÓZSA i. m. pp. 64-65.

⁸² VILARDO i. m.

- ALÍ, Maulana Muhammad: The religion of Islam. A Comprehensive Discussion of the Sources, Principles and Practices of Islam; National Publication and Printing House, Kairó, 2015. p. 227.
- ELLUL, Jacques: Iszlám és zsidó-kereszténység, Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2007. pp. 96-100.
- Female Suicide Terrorism – Consequences for Counter-terrorism; OSCE Technical Expert Workshop on Suicide Terrorism, Warsaw, May 2005, <https://www.osce.org/files/f/documents/1/3/15170.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)
- FIELD, Henry: The Anthropology of Iraq; Kegan Paul, London–New York–Bahrain, 2004., p. 208.
<https://books.google.hu/books?id=YSEvDwAAQBAJ&pg=PA208&dq=az+%27Azza+%20C3%A9s+az+al-Bu&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwjY5O3trpn2AhUGrYsKHckNBqEQ6AF6B-AgLEAI#v=onepage&q=az%20'Azza%20C3%A9s%20az%20al-Bu&f=false> (Letöltés ideje: 2022. 02. 15.)
- HUNTINGTON, Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása; Európa Könyvkiadó, Budapest 2018.
- Iraq 2014 Humanitarian Crisis – Refugee Camps, IDP Camps; 2014. szeptember 13., <http://www.irfad.org/iraqi-news/> (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)
- Iraq Budget 2013 Background Paper; 2013. január 23.
<https://reliefweb.int/report/iraq/iraq-budget-2013-background-paper> (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)
- Iraq Humanitarian Response Plan 2021. (February 2021)
<https://reliefweb.int/report/iraq/iraq-humanitarian-response-plan-2021-february-2021> (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)
- Iraq: Open letter to Iraq's new Prime Minister; 2020. május 7.
<https://www.amnesty.org/en/documents/mde14/2290/2020/en/> (Letöltés ideje: 2022. 02. 15.)
- Iraq's Civil Society in Perspective, NGO Coordination Committee for Iraq; April 2011.
https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Full_Report_476.pdf (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)
- JSSIM MOHAMMED, Asmaa: Sustainable Development in Islam: A Study regarding the Possibility of Achieving Development Goals in Iraq; International Journal of Innovation, Creativity and Change, 2020/1.
https://www.ijicc.net/images/vol_13/13107_Mohammed_2020_E_R.pdf (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)
- KHAN, Jesmeen: The Iraqi Tribal Structure – Background and Influence on Counter-Terrorism; Perspectives on Terrorism, 2007/1.
<https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/customsites/perspectives-on-terrorism/2007/issue-1/2-5-1-pb.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)

- KLEIN, F. A.: The Religion of Islam; Curzon Press, London, Humanities Press, New York, 1979., p. 44.
- MARAS, Marie-Helen: A terrorizmus elmélete és gyakorlata; Antall József Tudásközpont, Budapest, 2016. p. 412.
- Mobilising Media and Public Opinion to Combat Violence against Woman and Girls, Iraqi Women Journalists Forum – 2015; Shahrazad, https://www.iraqicivilsociety.org/wp-content/uploads/2015/10/Shahrazad-Study-FINAL.En_.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)
- N. RÓZSA Erzsébet: Az arab tavasz. A Közel-Kelet átalakulása; Osiris–KKI, Budapest, 2015.
- NAGY Melánia: A női terrorizmus; Pécsi Tudományegyetem, 2021. p. 66.
- OCHA Iraq, Humanitarian Bulletin; September 2021. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/september_2021_humanitarian_bulletin_final.pdf (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)
- ROSTOVÁNYI Zsolt: Az iszlám a 21. század küszöbén; Aula Kiadó Kft., Budapest 1998.
- ROSTOVÁNYI Zsolt: Fundamentalizmusok a 20-21. században; Köz Gazdaság, 2016/3. http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2658/1/Koz_Gazdasag_2016_3_Rostovanyi_u.pdf, p. 226. (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)
- SIMON Róbert: Az iszlám keletkezése; Gondolat Kiadó, Budapest, 1967. p. 19.
- The Status of Women in Iraq: An Assessment of Iraq’s De Jure and De Facto Compliance with International Legal Standards; American Bar Association, 2005. július, http://www.peacewomen.org/sites/default/files/hr_statusofwomeniniraq_aba_july2005_0.pdf (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)
- UJHÁZI Lóránd: A keresztények biztonsági helyzete Irakban. „Korszakváltás” a vatikáni diplomáciában; Szakmai Szemle 2015/3. pp. 65-66. https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2015_3_szam.pdf (Letöltés ideje: 2022. 03. 23.)
- UNCT SWAP Gender Scorecard Annual Reporting 2019. https://unsdg.un.org/sites/default/files/UNCT-SWAP_Gender-report_Web.pdf, (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)
- United Nations Sustainable Development Cooperation Framework (UNSDCF), Iraq 2020-2024. <https://iraq.un.org/sites/default/files/2021-11/Iraq%20UNSDCF%20-%20English%20edited.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 01. 07.)
- VILARDO, Valeria: Gender Profile – IRAQ. A situation analysis on gender equality and women’s empowerment in Iraq; 2018. december, <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620602/rr-gender-profile-iraq-131218-en.pdf;jsessionid=89392643097FDAB42660D421C2661F27?sequence=1> (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)

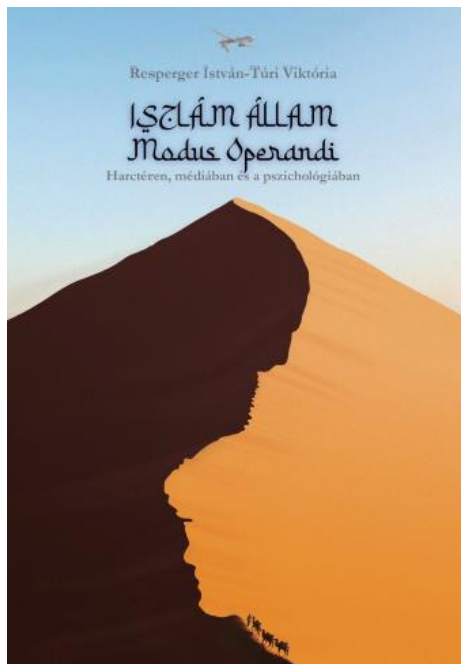
- VON KNOP, Katharina: The female Jihad: Al Qaeda's women; 2021.
https://www.researchgate.net/publication/249035872_The_female_Jihad_Al_Qaeda's_women (Letöltés ideje: 2021. 12. 28.)
- World Wathch Research – Iraq: Full Country Dossier (December 2021.); Open Doors International

HÉDER KLÁRA

RECENZIO

RESPERGER ISTVÁN – TÚRI VIKTÓRIA: ISZLÁM ÁLLAM MODUS OPERANDI HARCTÉREN, MÉDIÁBAN ÉS A PSZICHOLÓGIÁBAN

„Egy rendkívül aktuális és időszerű könyvet ajánlok figyelmükbe, amely a terrorizmus új szakaszát képviselő Iszlám Állam elnevezésű terrorszervezet műveleti területen, médiában és pszichológiai műveletekben folytatott tevékenységét, működését, „modus operandi”-ját mutatja be.”

(Részlet Dr. Béres János altábornagy ajánlásából.)

Az „Iszlám állam modus operandi harctéren, médiában és a pszichológiában” című kötet két szakterület, a katonai nemzetbiztonság és a pszichológia két kiemelkedő képviselőjének közös munkáját veheti kezébe az olvasó.

Dr. Resperger István ezredes az aszimmetrikus, hibrid hadviselés, a terrorizmus és a válságkezelés

szakértője, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Katonai Nemzetbiztonsági Tanszékének vezetője, egyetemi tanár. Szerzőtársa, több közös munka szerzője, Dr. Túri Viktória a Testnevelési Egyetem docense, munka- és szervezet-szakpszichológus, a nemzetközi terrorizmus pszichológiai hátterének, a női terroristák, az öngyilkos merénylők és a nők terrorizmusban betöltött szerepének ismert kutatója. Mindketten számos kiváló publikáció szerzői, s szakmai együttműködésük is komoly múltat mondhat magáénak. Talán ennek a régi, olajozott együttműködésnek köszönhető, hogy a terrorizmus és az Iszlám Állam működését tárgyaló új kötetükben a szerzők eltérő szakterületeinek megközelítései és szempontrendszere érdekesen, árnyaltan, mégis strukturális szakmai egységbe olvadva jelennek meg.

A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat gondozásában 2021-ben megjelent kötetük kereskedelmi forgalomba nem kerül, így kizárólag a téma iránt komolyan érdeklődő szakmai közönséghez szól, a terrorizmus és az Iszlám Állam működésének naprakész, mélyreható, a legfrissebb magyar és nemzetközi irodalom eredményeire építő, sok szempontú áttekintését nyújtva. Aki azonban a zárt szakmai olvasótábor, a téma specifikus jellege, az imponáló szerzői szaktudás és a feszes hivatkozásrend

miatt száraz, akadémiai szigoron alapuló, „nehéz” olvasmányra számít, „csalódni” fog.

Ez a könyv érdekes. Nagyon érdekes. Sőt, több mint érdekes: *nehezen letehető, imponáló szakmai tartalommal, informatívan, mégis közérthetően, lendületes stílusban megírt, kiváló monográfia.*

A kötet fontosabb témái a terrorizmus általános és speciális kérdései, a terroristák (pszichológiai) jellemzői, a hagyományos terrorista szervezetek, valamint az Iszlám Állam speciális működési módjainak részletes és specifikus analízise. A mélyreható elemzésnek és a közérthető bemutatásnak köszönhetően a szerzők a téma szakértő olvasóközönségének és a kevésbé felkészült olvasóknak egyaránt szolgálnak újdonságokkal, vetnek fel ismeretlen szempontokat, és mutatnak be megfontolandó problémákat.

A mű olyan kérdésekre keresi a választ, mint hogy milyen jellemzők mentén ragadhatók meg e szervezetek, s tagjaik; milyen szerepet töltenek be a női terroristák e szervezetekben; vagy hogy milyen működési móddal, milyen műveleti zónákkal kell számolniuk a terrorizmus ellen küzdő szakembereknek. A könyv célja, hogy szisztematikus, áttekintő ismereteket nyújtson az olvasóknak a hagyományos és modernkori terrorizmus jellemzőiről és lehetséges működési módjairól, valamint, hogy *megvilágítsa a szakemberek számára fontos beavatkozási lehetőségeket és területeket is.*

A kötet az Iszlám Állam működését fókuszba állítva, 213 oldalon, 94 színes ábrát, 15 táblázatot és 215 hivatkozott forrást felhasználva a következő 8 fejezetben és záróban járja körül a választott témakört:

1. A terrorizmus kérdései (*Resperger István*)
2. A terroristák kiválasztásának és kiképzésének pszichológiai aspektusai (*Túri Viktória*)
3. A női terroristák pszichológiai jellemzői (*Túri Viktória*)
4. A hagyományos terrorszervezetek (ETA, IRA, AL-KAIDA) jellemzői (*Resperger István*)
5. Az Iszlám Állam terrorszervezet jellemzői (*Resperger István*)
6. Az Iszlám Állam terrorszervezet lakott és beépített területeken folytatott harcainak katonai tapasztalatai (*Resperger István*)
7. Az Iszlám Állam terrorszervezet médiatevékenységének hatása a lakosságra (*Resperger István – Túri Viktória*)
8. Az Iszlám Állam jövője (*Resperger István*)
9. Záró összegzés

Resperger István a kötet első, az alapkérdéseket feszegető fejezetét geopolitikai fókuszú, a terrorizmus és a terrorizmus elleni harc jelen helyzetét bemutató elemzéssel indítja. Ezt a terrorizmus fogalmának és értelmezési problémáinak, a muszlim indíttatású terrorizmus kérdéseinek, valamint az öngyilkos (női) merénylők vallási megítélésének tárgyalása követi. A szerző tágabb rendszerbe helyezve mutatja be az aszimmetrikus hadviselésben érintett szervezetek felépítését, fontosabb céljait, az ellenük való nemzetközi fellépés irányelveit. A fejezet – a kötet többi szakaszához hasonlóan – rövid összeggel zárul.

Az alapfogalmak és a tágabb szempontrendszer bemutatását két, a terrorizmus pszichológiai kérdéseivel foglalkozó fejezet követi Túri Viktória tollából. A szerző a terrorizmushoz legmélyebben kapcsolódó viselkedésforma, az agresszió bemutatásával vezeti fel a kapcsolódó biopszichoszociális alapelméleteket. Ezt követik azok a vizsgálati eredmények, amelyek a terrorista személyiséggel kapcsolatban születtek. Képet kap az olvasó a terroristák fontosabb motivációiról, a toborzás és kiképzés kérdéseiről, különös tekintettel a csatlakozás motivációira, az alkalmazott toborzási stratégiákra és a különböző pszichológiai manipulációs technikákra is.

A szerző a következő fejezetben terroristanők elhíresült példáin keresztül mutatja be a női terroristák alkalmazásának – sok szempontból igencsak meglepő – „előnyeit”. (Ki gondolta volna például, hogy: „*A női elkövetők növelik a férfi jelentkezők számát a szervezetbe, ösztönzően hat rájuk.*” – 41. oldal) A fejezetben Túri Viktória feltérképezi a csecsenföldi női öngyilkos terrorizmus „fekete özvegyeit”, a palesztin és a kurd terrorizmus, a Boko Haram női „mártírjait”; valamint a kifinomult, és célcsoportra szabott toborzási stratégiákat is.

A 4. fejezetben Resperger István a hagyományos terrorszervezetek (ETA, IRA, al-Kaida) szervezeti struktúráját és működési módjait ismerteti, majd mutatja be a kötet 5. fejezetében azokat az attribútumokat és különbségeket, amelyek az Iszlám Állam terrorszervezetének felépítését és működését jellemzik. Történeti keretbe illesztve írja le az Iszlám Állam kialakulásának folyamatát, létrejöttének okait, szervezeti felépítését, ideológiai keretét, doktrínáit, stratégiai és taktikai céljait. Felvázolja a 9/11 és abu-Bakr al-Bagdadi 2014. július 5-én elhangzott moszuli prédikációjának hatásait a terrorizmusra és a terrorizmus elleni küzdelemre. Bemutatja az Iszlám Állam céljait, „nagy stratégiáját”, módszereit, példákkal illusztrált médiahasználati gyakorlatát, finanszírozási és kapcsolati rendszerét. A fejezet záró bekezdéseiben Resperger István szemléletes példákat hoz arra, mely Korán-szakaszokat használja az Iszlám Állam az erőszak alátámasztására, majd összehasonlítja a NATO, a Nyugat módszereit és értékeit a terroristák módszereivel és céljaival.

A 6. fejezetet szintén Resperger István jegyzi, ebben az Iszlám Állam terrorszervezet lakott és beépített területeken folytatott harcainak katonai tapasztalatait mutatja be. A gerillaharc és az aszimmetrikus hadviselés elméleti keretében értelmezi a Moszul elestével és visszavételével, valamint a Daraa és Rakka városért folytatott harcokkal kapcsolatos történéseket, hadműveleti eseményeket, harci tapasztalatokat. Részletesen, pontosan, és – a kifejezetten informatív ábráknak is köszönhetően – rendkívül követhetően mutatja be a hadiesemények résztvevőit, a csapatok mozgását, (légi)csapásait, a kialakult stratégiai és taktikai küzdelmet, a mesterlövészek szerepét és hatását a harcokban. Olyan, kevésbé ismert eseteket, módszereket is feldolgoz, mint például a „*gyermekekkel katonai konvojok megállítása, majd tűzcsapás a mesterlövészekről*”, vagy az áteresztő pontok személyzete ellen intézett támadások. A szerző a fejezet végén előbb összefoglalja az Iszlám Állam lakott területen folytatott tevékenységének jellemzőit, majd az Iszlám Állam aszimmetrikus hadviselése elleni küzdelem lehetséges stratégiáit, a terrorizmus elleni küzdelem kiemelt alapelveit és az aszimmetrikus hadviselési műveletek paradoxonjait összegzi.

A terrorizmus alapfogalmainak, a hagyományos terrorszervezetek és az Iszlám Állam szervezetének, működésének bemutatása után a két szerző egy résztémát vesz górcső alá a 7. fejezetben: az Iszlám Állam terrorszervezet médiatevékenységének hatását a lakosságra.

Elsőként az Iszlám Állam propaganda- és médiamegjelenéseit, többszintű médiatevékenységeit mutatják be 2012-től. Megismerhetjük az Iszlám Állam deklarált narratíváját, médiastratégiáját és médiabirodalmát. Ízelítőt kaphatunk az elhíresült „lefejezős videók” készítési, terjesztési és felhasználási céljairól; megismerhetjük, hogy hogyan „ejtette túsul” és a használta kialakítói ellen az Iszlám Állam a Nyugat bevett médiaeszközeit és módszereit. Megtudhatjuk, hogy „Allah oroslánjai” vajon hogyan járulhatnak hozzá Allah összes ellenségének legyőzéséhez, a muszlimok szenvedésének megszűnéséhez. Bepillantást nyerhetünk az Iszlám Állam és a Twitter kapcsolatába, és a terrorszervezet virtuális hadviselésének egyes részleteibe is.

A könyv utolsó fejezetében Resperger István az Iszlám Állam jelenét, hatását, örökségét és jövőjét tárgyalja. A szerző elemzi a szervezet jelenlegi felépítését, működését, az Európai Unióra jelentett veszélyességének mértékét. Kitér az Unióba visszatérő harcosok, özvegyek és árva gyerekek problémájára, és megvizsgálja több európai ország választását az Iszlám Állam terrorizmusára és annak következményeire is.

A könyv – sajnos – itt véget ér, de a szakember számára a leírtak gyakorlati alkalmazása csak most kezdődik. A mű összefoglalásaként a szerző zárszavait ajánlom a leendő olvasó figyelmébe:

„Könyvünkben végigvezettük Önöket a hidegháború terrorszervezetein, ezt követően az al-Kaida vallási indíttatású militáns iszlamista terrorcsoport tevékenységén. Részletesen bemutattuk az Iszlám Állam tevékenységét napjainkig terjedően. Elemeztük a lakott és a beépített területeken folytatott harci műveleteiket, a robbantások, az öngyilkos merényletek és a mesterlövészeket illetően. Teret szenteltünk toborzásuknak, motivációjuknak, illetve részletesen foglalkoztunk azzal a módszeresen felépített és alkalmazott médiatevékenységgel, ami elgondolkodásra készít mindenkit, aki a témával foglalkozik. Az egyes államok és a szövetségek hosszú ideje folytatják terrorellenes műveleteiket. Hosszú ideig az ellentevékenység, a fizikai megsemmisítés játszott fő szerepet. Napjainkban a befolyásolás, az információs műveletek, a pszichikai hatások is a fegyvertárba kerültek. Azt gondoljuk, hogy a könyvet ugyan zárjuk, de a terrorizmus elleni küzdelemben még találkozni fogunk új típusú szervezetekkel, új módszerekkel, új fegyverekkel. A célunk az volt, hogy a terrorellenes küzdelemben néhány tapasztalatot feldolgozzunk és megosszunk Önökkel.” (165. oldal)

E SZÁMUNK TARTALMA

DR. VIDA CSABA

A NEMZETBIZTONSÁGI ELMÉLETEK ALAPJAI

(SZÜKSÉGESEK-E AZ ALAPKUTATÁSOK A NEMZETBIZTONSÁGI ELMÉLETEKBEN?)

A szerző a tanulmányában a nemzetbiztonsági elméletek tudományterület fogalmi rendszerének bemutatására tesz kísérletet, amelyek során áttekinti annak nemzetközi és hazai szakirodalmi alapjait. Megállapítja, hogy a nemzetbiztonsági elméleteknek nincs egységes fogalmi köre sem külföldön, sem Magyarországon. Egyetértés van abban, hogy a nemzetbiztonsági elméletekhez tartozik a hírszerzés, az elhárítás és az elemző-értékelő munka elmélete, valamint a nemzetbiztonsági elméletek a nemzetbiztonsági rendszer tudományos szintű kutatásával foglalkozik. Voltak már törekvések az egységes fogalmi rendszer kialakítására, de eddig azok sikertelennek bizonyultak. Ennek következtében a szerző megállapítja, hogy szükség van elméleti alap kutatásokra a nemzetbiztonsági elméletek területén.

Kulcsszavak: nemzetbiztonsági elméletek, hírszerzés, elhárítás, elemző-értékelő munka, alap kutatások

MEZEI JÓZSEF

A BELÜGYMINISZTERIUM III/II CSOPORTFŐNÖKSÉGE ÁLTAL FOLYTATOTT SZEMÉLYELLENŐRZÉSEK ELEMZÉSE AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI ÉRTEKEZLET ZÁRÓNYILATKOZATÁNAK ALÁÍRÁSÁT KÖVETŐ ÉVEKBEN

A második világháborút követően, a hidegháború időszakában a két szembenálló fél, Nyugat-Európa, az Észak-Atlanti térség többi országa, valamint a Szovjetunió és szövetségesei között a kapcsolat hol enyhült, hol újra elhidegült. Így különböző mértékben, de folyamatosan fennállt annak a lehetősége, hogy Európában egy fegyveres összetűzés alakul ki. Ennek megakadályozása, megelőzése érdekében az európai országok keresték az olyan együttműködési felületek kialakításának lehetőségeit, amelyek biztonsági garanciát jelenthettek arra, hogy egy ilyen esemény nem következik be. 1973-ban elindult egy párbeszéd az európai országok, az Amerikai Egyesült Államok és Kanada részvételével, amely az Európai Biztonság és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) nevet kapta. Az egyeztetések végén, 1975-ben a résztvevő országok aláírtak egy zárónyilatkozatot, amelyben a biztonság megőrzését szolgáló alapelveket rögzítettek. Az EBEÉ munkájában a Magyar Népköztársaság (MNK) is részt vett, illetve a zárónyilatkozatot maga Kádár János írta alá. A közös munka, a zárónyilatkozat tartalma, illetve annak aláírása magába hordozta a két szembenálló tömb közötti viszony normalizálódásának lehetőségét. Jelen tanulmányban arra keresem a választ, hogy az MNK politikai vezetésének nyilvános elköteleződése érzékelhető változást okozott-e a hatalom titkos támogatója, a magyar állambiztonsági szerv kémelhárító tevékenységében. Ennek érdekében végrehajtom a BM III/II. Kémelhárító Csoportfőnökség által folytatott, az operatív munka legfontosabb szakaszának tulajdonított, operatív ügyek elemzését az 1975-1979 közötti időszakban.

Kulcsszavak: állambiztonság, titkosszolgálat, kémkedés, kémelhárítás, bizalmas nyomozás

---

CONTENTS

CSABA VIDA PHD

THE FOUNDATION OF INTELLIGENCE THEORIES

(ARE BASIC RESEARCHES NECESSARY IN INTELLIGENCE THEORIES?)

In his study, the author attempts to present the conceptual system of the field of national security theories, during which he reviews its international and domestic literature. He states that theories of national security do not have a uniform conceptual scope neither abroad nor in Hungary. There is a consensus that national security theories include intelligence, counter-intelligence, and analysis and evaluation, and that national security theories deal with scientific-level research into the national security system. Efforts have already been made to develop a unified conceptual framework, but so far they have proved unsuccessful. Consequently, the author concludes that basic theoretical research in the field of national security theories is needed.

Keywords: intelligence theories, (foreign) intelligence, counterintelligence, intelligence analysis, basic research

JÓZSEF MEZEI

ANALYSIS OF CONFIDENTIAL INVESTIGATIONS CARRIED OUT BY THE HUNGARIAN MINISTRY OF INTERIOR III/II MAIN DIRECTORATE IN THE YEARS FOLLOWING THE SIGNING OF THE CONFERENCE ON SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE FINAL DECLARATION

After World War II, during the Cold War, relations between the two opposing parties, Western Europe, the rest of the North Atlantic, and the Soviet Union and its allies, eased and re-frozen. Thus, to varying degrees but continuously, there was a possibility of an armed conflict in Europe. In order to prevent this, European countries were looking for opportunities to create cooperation interfaces that could provide a security guarantee that such an event would not occur. In 1973, a dialogue was launched with the participation of European countries, the United States and Canada, renamed the Conference on Security and Cooperation in Europe (CSCE). At the end of the negotiations, in 1975, the participating countries signed a final declaration setting out the principles for maintaining security. The Hungarian People's Republic (MNR) also participated in the work of the CSCE, and the final declaration was signed by János Kádár himself. The joint work, the content of the final statement and its signing included the possibility of normalizing the relationship between the two opposing blocs. In the present study, I am looking for the answer to the question whether the public commitment of the political leadership of the MNR has caused a perceptible change in the counter-espionage activities of the secret supporter of the Hungarian state security body. To this end, I conduct the analysis of the Hungarian ministry of Interior's III/II Counterintelligence Department's (in Hungarian terms: BM III / II.) operational cases considered to be the most important field of operative work between 1975 and 1979.

Keywords: state security, intelligence, espionage, counter-espionage, confidential investigation

BABOS SÁNDOR

A NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK FELHATALMAZÁSA NEMZETKÖZI VISZONYLATBAN

A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége, és azon keresztül a részükre adott (jogi) felhatalmazás széleskörű társadalmi érdeklődésre tartanak számot, nem kizárólag az utóbbi években kirobbant titkosszolgálati botrányok és emberi jogi perek miatt, hanem a szféra körül kialakult titokzatosság miatt is. Tovább fokozza a közérdeklődést a jogi szabályozás által körülhatárolt vélt felhatalmazás, és a valóságban végrehajtott tevékenységek közötti különbség.

A nemzeti értékek és az alapvető jogok ilyen veszélyekkel szembeni védelme tehát a nemzetbiztonsági szolgálatok létrehozásának indoka és tevékenységük célja is, amely során a jelen tanulmánynál szélesebb körű kutatások eredményeképpen megállapított alapelvek betartása által biztosítható a jogszerűség és a szakszerűség, amelyek éppen aktuális politikai és társadalmi környezettől is függő viszonya az írásban ismertetett nemzetközi – demokratikus berendezkedésű országnak tekinthető – példákön keresztül ragadható meg.

Kulcsszavak: nemzetbiztonság, CIA, MI5, MI6, BND, BfV

BIHARI RITA

A BERLINI FOLYAMAT BIZTONSÁGI ASPEKTUSAI

A Berlini Folyamat az Európai Unió hat tagállamának 2014-ben Berlinben életre hívott kezdeményezése. Mindez a nyugat-balkáni országok részvételével, annak érdekében, hogy a kezdeményezés eszközéül szolgáljon a nyugat-balkáni régió európai uniós integrációjának elősegítésére. A kezdeményezés előnye, hogy rendszeres párbeszéd fenntartására ösztönzi az Uniót és a még nem csatlakozott délkelet-európai országokat úgy, hogy mindemellett a Nyugat-Balkánnak gazdasági és fejlesztési támogatást nyújt. Elsősorban gazdasági, politikai és társadalmi meghatározottságú folyamat, ami viszont magával hozza a régió biztonságát javító kötelezettségvállalásokat is. Ennek okán a tanulmány a Berlini Folyamat biztonsági aspektusait igyekszik bemutatni.

Kulcsszavak: Berlini Folyamat, Európai Unió, Nyugat-Balkán, biztonság

SÁNDOR BABOS

AUTHORIZATION OF NATIONAL SECURITY SERVICES IN AN INTERNATIONAL RELATIONSHIP

The activities of the national security services and the (legal) authority given to them are of widespread public interest, not only because of the secret service scandals and human rights lawsuits that have erupted in recent years, but also because of the mystery that has developed around the sphere. The public interest is further enhanced by the difference between the presumed authorization defined by the legislation and the activities actually carried out.

The protection of national values and fundamental rights against such threats is therefore the reason for the establishment of national security services and the goal of their activities as well, during which legality and professionalism can be ensured by adhering to the principles established as a result of more extensive research than this article, and whose relationship also depends on the current political and social environment and this dependent relationship can be captured through the international examples of the democratic countries' examples described in the article.

Keywords: national security, CIA, MI5, MI6, BND, bfV

RITA BIHARI

SECURITY ASPECTS OF THE BERLIN PROCESS

The Berlin Process is an initiative launched in Berlin in 2014 by the six EU Member States with the participation of the Western Balkan countries, with the aim of using the initiative as a tool to promote the integration of the Western Balkan region into the EU. The initiative has the advantage of encouraging the EU and the countries of South-Eastern Europe that have not yet joined to maintain a regular dialogue, while providing economic and development support to the Western Balkans. It is primarily an economic, political and social process, which in turn brings with it commitments to improve security in the region. For this reason, the study seeks to present the security aspects of the Berlin Process.

Keywords: Berlin Process, European Union, Western Balkans, security

ZAKÁR ZSUZSANNA

A GLOBÁLIS DZSIHADISTA TERRORSZERVEZETEK

Az Európai Unió (EU) növekvő nemzetközi terroristafenyegetéssel szembesül, ezért ambiciózusabb szerepet játszik a terrorizmus elleni küzdelemben. Az Iszlám Állam a világ számára mindig is globális biztonságot fenyegető terrorszervezet lesz, különösen, hogy több államban jelent meg az elmúlt években. A 2001. szeptember 11-i New York-i terrortámadást követően az Európai Unó számos intézkedést fogadott el a terrorcselekmények megelőzése és kezelése céljából. A terrorizmus napjaink legégetőbb biztonságpolitikai kérdésévé vált, és lesz is a következő évtizedekben. Az emberi biztonság kérdése napi szinten téma lett az Európai Unió tagállamaiban. Az évek során folyamatosan növekedtek a terrorizmus elleni küzdelemre fordított uniós kiadások, és várhatóan a jövőben ezek tovább növekednek. Az együttműködés erősítése lesz a legfontosabb feladat a közeljövőben. Ehhez felhasználják a biztonságért felelős uniós szervek, például az Europol által nyújtott támogatást.

Kulcsszavak: dzsihadista terrorizmus, Iszlám Állam, biztonsági szolgálatok, nemzetközi terrorizmus, Európai Unió, Europol, terrortámadások

NYITRAI SÁNDOR

NEM ÁLLAMI SZEREPLŐK JELENTŐSÉGE A HIBRID TEVÉKENYSÉGEKBEN

Az elmúlt években, az általam hibrid tevékenységekként aposztrofált (hibrid fenyegetés, hibrid hadviselés, hibrid háború, szürke zónás tevékenység stb) téma uralta és uralja az európai biztonsági környezettel kapcsolatos kutatásokat. A témában kutatók között továbbra sincs egységes állásfoglalás annak tekintetében, hogy a hibrid tevékenységek új keletűnek tekinthetők, avagy egyidősek a konfliktusokkal, ezáltal a hadviseléssel. Ugyanakkor többnyire egyetértés alakult ki a szakértők között abban, hogy a hibrid tevékenységeket folytató aktorok a változó biztonsági környezet, az új eszközök és technológiák adta lehetőségeket kihasználva, a támadott fél sebezhetőségein keresztül fejtik ki romboló hatásukat. Abban is egyetértés mutatkozik, hogy a hibrid tevékenységek, túlnyomórészt a biztonság fenyegetését jelölő vörös vonal alatti szinten képesek maradni, valamint kétértelműségüknek köszönhetően nagymértékű zavart és bizonytalanságot okoznak a döntéshozatali szinteken. Tovább bonyolítja a hibrid tevékenységek felismerését, hogy eszköztárában megjelennek az erőszakos nem állami szereplők.

Kulcsszavak: hibrid hadviselés, hibrid fenyegetés, hibrid háború, szürke zónás tevékenység, nem állami szereplők

ZSUZSANNA ZAKÁR

GLOBAL JIHADIST TERRORIST ORGANISATIONS

The European Union (EU), which is facing an increasing international terrorist threat, is playing an increasingly ambitious role in the fight against terrorism. The Islamic State will always be a terrorist organization, which threatens global security for the world. Following the New York terrorist attack on 11 September 2001, European Union has adopted a number of measures for preventing and managing terrorist acts. Terrorism has become the most urgent security policy issue of today and will also be in the coming decades. People's security issues have become a daily basis between the European Union Member States. Over the years, EU spending on combating terrorism has increased steadily and is expected to grow in the future. The strengthening of cooperation is the most important task in the future. Using the EU bodies responsible for security, for example, Europol's support

Keywords: Jihadist terrorism, Islamic State, security services, International terrorism, European Union, Europol, terrorist attacks

SÁNDOR NYITRAI

IMPORTANCE OF NON-STATE ACTORS IN HYBRID ACTIVITIES

In recent years, (as apostrophized by myself as) the theme of hybrid activities (hybrid threat, hybrid warfare, hybrid war, gray zone activity, etc) dominated and still dominates research on the European security environment. Among researchers on the subject, there is still no consensus on whether hybrid activities are considered new or simultaneous with the conflicts and thus warfare. However, there is mostly a consensus among experts that the actors who carry out hybrid activities, exploiting the opportunities of changing security environment, new tools and the potential of these technologies, take their destructive effect through the vulnerabilities of the attacked party. There is also a consensus that hybrid activities stay predominantly below the red line indicating security threat, as well as cause a great deal of confusion and uncertainty due to their ambiguity at decision-making levels. It further complicates the recognition of hybrid activities that violent non-state actors appear in its toolbox.

Keywords: hybrid warfare, hybrid threat, hybrid war, gray zone activity, non-state actors

SZILÁGYI KISS HAJNALKA
TÁRSADALMI VÁLTOZÁS IRAKBAN

Az utóbbi években elsősorban a terrorizmus elleni harcok miatt figyelt oda a nemzetközi közvélemény Irakra. Az ISIS területi visszaszorításával egy időben az ország belső problémái egyre inkább a felszínre kerültek. A gyenge államiség és gazdasági válság miatt Irakban jelentős a külső szereplők befolyása. Az elmúlt időszakban az USA, Irán, Szaúd-Arábia, kevésbé Törökország, de Oroszország és Kína is saját érdekeinek mentén igyekeznek alakítani a történéseket. Az iraki vezetésnek a 2003-as háború óta a közismert biztonságpolitikai kihívásokon túl belpolitikai megosztottsággal (politikai és fegyveres csoportok összefonódásai, korrupció, hátrányos helyzetű csoportok elnyomása stb.), az olajár hullámzásának (és 2015 óta több alkalommal erős esésének) köszönhető gazdasági gondokkal, és a közellátás elhúzódó problémáival kell szembenéznie. Ezek egyaránt az iraki belső viszonyok instabilitásához vezetnek. Mindezt tetézik a törzsi, etnikai és vallási konfliktusok. Ugyan a kisebbségeket ma már nem éri olyan mértékű üldöztetés, mint amikor az ISIS területeket is birtokolt, de annak nyomai és következményei fellelhetők a társadalomban. Az alábbiakban a napjainkban tapasztalható társadalmi változásról lesz szó, különösen a törzsi szokások továbbélése tükrében, ráirányítva a figyelmet a nem többségi, s emiatt hátrányos megkülönböztetést elszenvedő csoportok, különösen az iraki keresztények és a nők helyzetére.

Kulcsszavak: Irak, Közel-Kelet, társadalmi változás, törzsiség, iraki nők, iraki keresztény

HAJNALKA SZILÁGYI-KISS:
SOCIAL CHANGE IN IRAQ

In recent years, the international public has paid attention to Iraq, mainly because of the fight against terrorism. At the same time with ISIS's territorial repression, the country's internal problems were increasingly surfacing. Due to the weak statehood and the economic crisis, the influence of external actors in Iraq is significant. Recently, the US, Iran and Turkey, but also Russia and China have been trying to shape events according to their own interests. In addition to the well-known security policy challenges since the 2003 war, the Iraqi leadership has faced domestic political divisions (political and armed group mergers, corruption, repression of disadvantaged groups, etc.), economic problems due to oil price fluctuations (strong fall several times since 2015) and the durable problems of local care. These all lead to instability in Iraq's internal relations. All this is compounded by tribal, ethnic and religious conflicts. Although minorities are no longer persecuted to the same extent as when ISIS possessed areas, traces and consequences can be found in society. The social change that is taking place today will be discussed below, especially in the light of the survival of tribal customs, drawing attention to the situation of non-majority and therefore discriminated groups, especially Iraqi Christians and women.

Keywords: Iraq, Middle East, social change, tribal conflict, Iraqi women, Iraqi Christian

---

SZERZŐINK

Bihari Rita	Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz
Babos Sándor	őrnagy, a KNBSZ munkatársa, Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz
Héder Klára	Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola, doktorandusz
Mezei József	nb. alezredes, Nemzeti Közszerológati Egyetem, egyetemi tanársegéd
Nyitrai Sándor	Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz
Szilágyi-Kiss Hajnalka	Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz
Zakár Zsuzsanna	NKE Radikalizmus és vallási szélsőségesség szakirányú továbbképzési szak hallgatója
Dr. Vida Csaba	ezredes, a KNBSZ munkatársa

E SZÁMUNKAT LEKTORÁLTÁK

Dr. habil. Boda József	nyá. nb. vezérőrnagy, PhD, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék, egyetemi docens
Dr. habil. Dobák Imre	nb. ezredes, PhD, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék, tanszékvezető, egyetemi docens
Dr. Kassai Károly	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa
Dr. Kenedli Tamás	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa
Dr. Kis-Benedek József	nyá. ezredes, PhD, Nemzeti Közszerológati Egyetem, c. egyetemi tanár
Dr. Kovács Tamás	PhD, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék, egyetemi docens
Dr. habil. Remek Éva	PhD, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Nemzetközi Biztonsági Tanulmányok Tanszék, egyetemi docens
Dr. habil. Ujházi Lóránd	PhD, Eötvös József Kutatóközpont Vallás és Társadalom Kutatóintézet vezetője, Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszék, tudományos főmunkatárs
Dr. Vida Csaba	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa

A SZAKMAI SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

Az írásművekkel szemben támasztott követelmények

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, melyet szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, mely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a hadtudománnyal, nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más tudományos területektémáit, anyagait – jelentjük meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények(és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20-21 gépelt oldal); a kéziratot elektronikus formában Times New Roman 12 pontos betűkkel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni;
- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a **szakmaiszemle.kontakt@gmail.com** e-mail-címen. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembe vételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indokolás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;

- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelenítésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Absztraktot/Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven;
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

Tudományos közleményekkel szemben támasztott formai követelmények

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni, mellékelni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata)
 AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)
 ABSZTRAKT/REZÜMÉ (magyarul, angolul)
 KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)
 SZERZŐI NYILATKOZAT

Bibliográfiai hivatkozás

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézetek jegyzetben

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, melyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében levő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

---

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19-20.

Példák:

TARJÁN G. Gábor: A terrorizmus, p. 4.
KECSKEMÉTI Klára: A mediterrán térség és az Európai Unió, Európai Tükör, 2010. május XV. évfolyam 5. szám p. 38.
J. Nagy László: Mit kell tudni Algériáról?, Kossuth Kiadó, Budapest, 1987. p. 46-47.
PRYCE, Paul: France's Long War: Operation Barkhane, <http://natoconcil.ca/frances-long-war-operation-barkhane/> (Letöltés ideje: 2015.02.24.),
Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról, *Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. ISBN 963 9276 45 6*
BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai, In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények, Budapest, 1994, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia. pp. 31–50.
KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái, In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrás (vagy: Szerkesztette: ...);
- az ábra, vázlat sorszáma (pld. 1. ábra.);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – (World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja).

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

---

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.